

ВІСТНИК

МІСЯЧНИК ЛІТЕРАТУРИ, МИС-
ТЕЦТВА, НАУКИ І ГРОМАД-
СЬКОГО ЖИТТЯ.

ЗМІСТ:

О. Ольжич: * * *	401	Михайло Островецька: Перемога	
Сергій Кушніренко: По дощі	401	фашизму	439
Киднар: Тройка	402	Василь Кіркконен: Українська по-	
Шарльота Докстаєр: Коти	403	езія в Канаді	441
Поль Валері: Як декламувати вірші?	414	К. Інцигур: "Народний фронт" —	
Іван Коровицький: Про рідну бо-		без маски	445
гослужбну мову	417	Д. Д.: Перспективи	452
Маргрет Бовсі: Там, на Сході	421	М. Л.: З пресового фільму	469
Гордій Явір: Прогнози Шпенглера	424	Бібліографія	472
І. Каюк: Бути відпорним!	430	Від Адміністрації	478

РІЧНИК IV

КНИЖКА 6

ТОМ II

ЧЕРВЕНЬ

1936

Адреса редакції й адміністрації: Львів, Чарнецького 26 м. 21.

Чековеkonto П. К. О. 500-371.

Вже вийшло 2 число

„КВАРТАЛЬНИКА ВІСТНИКА”

Д. ВАРНАК

ТАЄМНИЦЯ ОРГАНІЗАЦІЇ

Ц. зл. 1.50

без пересилки.

Книжка відповідає на дражливі питання:

Що дає організації силу?

Що дає їй розмах?

Що підточує її і нищить?

Що, які засади — має взяти собі в основу?

Увзгляднено головні принципи національ-соціалістичної партії в Німеччині.

Відновляйте передплату

на 1936 рік

на ВІСТНИК

Передплата на „ВІСТНИК”

в краю виносить:

квартально — зл. 6.60; піврічно — 12; річно — 23

платні з гори. Ціна окремої книжки — зл. 2.20.

Для заграниці: річно зл. 30 або рівновартість в чужій валюті. Ціна окремої книжки — зл. 2.50.

Передплата на „Квартальник Вістника” з пересилкою: в краю

— річно зл. 5 платних згори, для заграниці зл. 7

Передплатники „Вістника” платять половину.

АДРЕСА: Львів, Чарнецького 26 м. 21.

ЧЕКОВЕ КОНТО 500.371.

ВЖЕ ВИЙШЛА НОВА КНИЖКА

Дм. Донцов

НАША ДОБА І ЛІТЕРАТУРА

ст. 176 формату „Вістника”

Ціна/зл. 4 без пересилки

11
П 12531/1936
Р. 4 кн. 6

О. Ольжич

* * *

На темних кладках сивої ріки
Бють білля на світанку молодиці.
І долітає крізь туман важкий
Іх пісня тужна і туга, як криця.

Жінки стрункі і смагли, що хати
Підводять синьо і беруть коноплі...
І родять хлопців. Хлопцям тим рости,
Стріляти потай, їздити на охляп

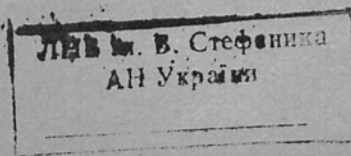
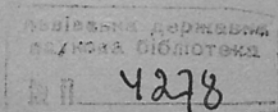
І йти на осінь з піснею водно
На шлях до міста, до асентерунку...
Козацька мати! Сховано на дно
Незмінне серце і єдину думку.

Сергій Кушніренко

По дощі

Якову Бичковському

Просторість дня відкрила сині очі
Кошмарним сном відгукотіла стума
І от вже сонце й знову дятел строчить —
Бадьорим альбатросом вється думка.
Запахли липи переможно-пяно.
Дрожить проміння в обважнілих гонах
Всім тілом в небо випнувся курган,
Де лук веселки безпорадно тоне...
Рясніють вишні святочно блискучі
Закреслив диск далекосяжні мети
І все ще день і все жита шумучі
Й повітря, наче скибка хліба з медом...

Тройка

Тиснув мороз. Цупкий, сутугий.
Спинало дух. Стинало кров.
Під свист бича, під ляскіт пуги
Летіла тройка стрімголов.
Тугіше струн напнувши жили
Крізь шурі-бурі та сніги
Буланий зправа гнав що-сили,
А карий зліва що-снаги.
А посередині між ними,
Рвучи вітри грудьми снажними,
Хвоста пустивши помелом,
Летів нагальний чвал-чвалом
Сам коник віщий сивка-бурка,
Івана мудрого каурка.

Такий бадьорий образок,
Дарма, що трохи сухозлотий,
Непевним Русям на зразок
Створили певні патріоти —
Ворожити славутніх дій,
Співці завзяття молодого.
Та був це твір марних надій,
Незбутний сон Панька Рудого!
Бо зноровились бичові,
І карий перший—зброю з тіла!
Й махнув на вгоди степові,
Туди, де тирса шелестіла.

А з того часу, замість них,
Мордву, москву, чухну, вогула
Під бряск калатал бляшаних
Трясе жидівська балагула.
Балам! Балам! Дренчить, здріга,
В повітрі лайка і прокльони
І вітер темпів батоба
Та невгавучі балабони.

Шарльота Докстадер

КОТИ

Причаївшись вже довший час в тіні саду, він пильно стежив крізь гушавину листя за освітленим вікном. З своєї схованки не міг був бачити того, що діялося в кімнаті, але він не відважувався наблизитися. Світляна пляма, яку кидала лампа на травник, охороняла краще як мур білий будиночок з зеленими віконницями.

Будинок знаходився на окраїні міста. Не дивлячися на се, деревляний хідник скрипів ще надто часто під кроками спізнених пішоходів, щоби Сем Кравфорд насмілювався необережно вийти на світло. Він відваживсяб зробити се лише тоді, колиб се світло згасло, так само як у вікнах молочарні пів милі звідси, біля залізниці. Що хвилини міг хтось надійти; і потім, скільки людей мешкало в сьому домі? Підійшовши ближше, він мігби задовольнити свою цікавість. Мігби задовольнити ще й інші потреби. Але коли людині здається, що петля висить на кожній тремтячій галузці, вона перестає бути відважною.

Протягом двадцяти чотирьох годин Сем гонив рештками сил. Коли він звернув свій погляд на червоне світло, яке осяювало беззоряне небо, він зауважив, що не дуже далеко відійшов від містечка. Але як можна швидко втікати, коли треба вишукувати вулиці та шляхи найбільш порожні, та ховатися перед кожним проходом? Якщоби він відважився вскочити в товарний потяг, він бувби вже тепер в Дакоті. Але на двірці без сумніву слідували, знаючи, що він не має грошей. Одноокий „Оле“ напевно виспівав се, зраджуючи його.

Якщоб „курчата“ не зловили Оля, або він зумівби тримати свого язика за зубами, нічого з сього не сталосяб. Він втікби, навіть цілком певно! Але не без гроша, він мавби час піти додому, запакувати кілька річей і випозичити гроші на подорож. Так як справа стояла тепер, він вже вважав себе щасливим, що ще живе. Байдуже, він був вільний. Хай Оле відповідає за все. Се відівчить його від балакучости. Оле перешкодив йому скінчити з касієром. Хай тепер випе, що наварив. Тим гірше для нього, що був швед і дурень.

Тінь з'явилася у вікні і кинула сільвету на травник. Сем відгорнув обережно листяну заслону і приглядався. Висока й худа жінка поралася в кімнаті. Здавалося, була сама. Ні! бо піднесла голову і, всміхаючися, звернулася до когось. Се був удар для Сема. Він сподівався знайти стару панну, або вдову, що мешкала самотно. Сей рух все ускладнював. А він був голодний: його шлунок дзвонив порожнечою, як і його кишені. Світло згасло. Минула хвилина, або дві,

і друге вікно — те, що виходило на задний ганок — розсвітилося. З полегшою Сем спостеріг, що молочарня потапала в пітьмі. Отже вона була замкнута. Якщо дошки на хіднику не скрипітимуть протягом кількох хвилин, він мігби увійти.

Він вийшов з кущів і пустив з рук галузки бузка, викликавши дощ фіялкових квітів. Обтрушуючи їх нетерпляче, що падали на його одяг, він прямував до будинку. Тепер він бачив кухню. Жінка була одним одна і наливала молоко до мисчини, розмовляючи з великим ангорським котом. Сим пояснювався її недавний рух: він відносився до тварини. Кіт сидів на кріслі; його гарні бурштинові очі дивно блищали; він не зводив їх ні на мить від своєї господині. Навіть, коли натягав голову, щоб пити молоко, дивився на неї. Нагадував велику жовту хризантему покладену на кріслі.

Так, Сем не помилився. Се була стара панна з помаранчевим ангорським котом.

Він скрадався на вшпиньках не знаючи добре, що слід робити. Чи постукати і попрохати їсти, чи вичекати, щоб вона заснула, щоб вкрати те, що йому хотілося? Він наблизився. Тварина скінчила пити і жінка пестила її довгу шерсть. Раптом кіт скочив на землю і попрямував до дверей. Сем ледви мав час, щоб притулитися до стіни. Двері відчинилися і висока сільвета жінки зарисувалася на ганку. Кіт, який саме пустився бігти, завагався на хвилину, понюхав повітря і, вернувши назад, попрямував просто до Сема. Останній відчув сопіння ангорського kota під своїми литками. Він бачив як сільвета віддалялася від дверей. Вагатися довше було небезпечно. Вона могла зауважити його в кожну мить і закричати з переляку. Хто знає, чи її крик не почулиб?

— Вибачте, прошу вас — сказав він тоном, який намагався зробити природним і збуджуючим довіря, і попрямував до світла. — Я не мав наміру вас налякати.

Вона трохи нервово всміхнулася і Сем зауважив, що побачивши його, опустила руку, якою трималася за раму дверей.

— Ви мене налякали — відповіла голосом ще тремтливим від зворушення. — Я не сподівалася в такий час знайти тут когось. Ви когось шукаєте?

Сем знав, що його поява не викликала занепокоєння. Його юнацьке й щире обличчя не зраджувало думок, які його хвилювали. Якщо вона не бачила його світлини на першій сторінці в часописях міста, вона не могла його пізнати. Сем скористав з зачіпки.

— Так, я шукав когось настільки доброзичливого, щоб дав мені скоринку хліба. Я нічого не їв від вчорашнього ранку і відчуваю себе розбитим.

Говорячи, він хитався, трохи по неволі, а більше для ефекту.

Сумні сірі очі старої панни наповнилися милосердям а риси її безпристрасного обличчя прояснилися.

— Поки я маю собі, буде і для інших, — сказала вона невимушено. Вечеряти трохи запізно, але всеж увійдіть. Я подивлюся, що зможу вам дати.

Витягла ізза столу стільця, і додала гостинно:

— Якщо ви так дуже втомлені, то краще вам посидіти поки будете чекати.

Вона зачинила двері, залишивши kota надворі. Сем був тим ушасливлений, бо мав страх перед сими тваринами.

— Я завжди залишаю Сера Альфреда наніч надворі, — пояснила вона. — Він такий нервовий, що не спить, і я боюся, щоб не потовкся о щось. Літо він проводить під ганком, а зиму в клуні. Любите свіжі яйця?

В той час як вона говорила, запах свіжої шинки наповнив кухню.

— В сю хвилину, здається, я їзби й цвяхи, — відповів Сем заплющуючи очі, щоб краще сприймати чудовий запах.

Нараз розплющив їх, бо пригадав собі, що питання апетиту в його намірах щойно на другому пляні.

— Ви живете самі, пані?.. пані?..

Урвав усвідомлюючи собі дивовижність свого запитання. На його щастя жінка сього не зауважила. Завжди так буває. Семові ніколи не приписували злих намірів.

— Панна — поправила вона, — помпуючи, щоб посилити вогонь в спіртовій машинці. Панна Люсі Баністе. Так, я живу сама. Сер Альфред мій єдиний родич або приятель. І вірте мені, я маю досить клопотів.

— Мимо того маєте вдоволений вигляд.

— Нині можливо, але був час...

Не скінчивши, вона спритно витягнула з шуфляди скатерть і накрила стіл.

— Що ви робите в сій околиці? — спитала.

Кравфорд був спритний на вигадки. Він оповів історію, яка моглаб викликати сльози в його власних очах. Він оповідав про дні без хліба та про кондукторів без серця, які викидали його з товарових потягів, до яких пробував крадькома залізти, щоб дістатися до Фарго, де йому обіцяли працю. Потоки сліз вкривали щоки панни Люсі й капали буйними краплинами на схрещені на столі руки.

— Фарго лежить далеко звідси — шепотіла задумано, коли він скінчив. — Ви не маєте отже нікого, хтоб вам допоміг?

— Волоцюгам не помагають, — кинув він гірко.

Потім додав майже весело:

— Але не робіть собі з того нічого, я туди колись таки доберуся.

Вона довший час мовчала. Запах спокусливої і горячої страви не вистарчав, щоб заспокоїти побоювання, які охоплювали Сема. Чи не зайшов він надто далеко? Чи його не зраджував його одяг? Чи не бачила вона його фотографії в часописах?

Але стара панна поклала кінець його побоюванням.

— Ви туди дістанетеся — сказала вона, підводячи на нього свої всміхнені очі. Ранком є потяг, яким ви зможете поїхати. О шостій годині. Ви переночуєте на дивані в передпокою. Се не найкраще ліжко в світі, але бувають гірші.

— Але я не можу їхати потягом, — промовив Сем.

Вона знов усміхнулася і додала двозначно:

— Я зараз поверну.

І зникла в тіні сусідньої кімнати. Незабаром там засвітилося світло. Без найменшого шуму Сем встав і пішов за нею. Йому було легко знайти дорогу в півтемряві. Жінка, схилена над старомодним ліжком порпалася між подушками і матрацом. Коли випросталася, Семові очі загорілися, бо побачив в її руках банкноти. Він не міг стримати глумливої усмішки, коли бачив, що вона вибирала два паперці з пачки, а решту поклала на місце.

Коли повернула до кухні, знайшла його знов при столі, з поглядом в далечінь, заглубленого в свої мрії. Колиж простягла йому гроші, він здригнувся від несподіванки. Його промирені подяки моглиби зробити честь першорядному артистові.

— Се занадто багато, панно. Я не німічний. Я... — його голос раптом урвався — ...я не можу прийняти ваших грошей.

— Але йдіть! — настоювала вона, — ви наче дитина. Я мала в мойому житті так рідко нагоду прислужитися другим, а від сього не зубожію. Правда, се трохи більше, аніж коштує ваш білет. Якщо ви вважатимете себе моїм довжником, то повернете мені тоді, коли зможете.

Вагаючися Сем взяв гроші і сховав їх до кишені. Що за божевільна стара! І скупа до того: дає йому 20 долярів і думає, що він впаде навколішки від вдячності.

— Якщоб ви хотіли улаштувати мені гарний нічліг в клуні, — почав він, — я...

Панна Люсі перервала.

— В клуні? Ви жартуєте. Мій диван дуже добрий. Без сумніву дехто подумавби, що нечемно так гостити подорожнього. Але колиб я виняла кімнату, не булоб се те саме? А потім, я моглаби бути вашою матір'ю. Інша річ, якби в містечку був готель... алеж його немає. Отже ви маєте лише вибір між диваном і клунею. Я вам раджу перше: ви

виглядаєте смертельно втомлені. Я вам зараз все приготую. Ви зможете укластися, в той час, як я тут прибиратиму.

Сем дивився, як вона стелила ліжко. Його розбите тіло вмирало з туги за білими та свіжими простиралами. Минулої ночі спав кілька годин у відкритому полі в стозі, але вже вдосвіта знову машерував. Він вибирав лише закриті місця, мов той заяць, що боїться псів — поліційних псів. Вона дала йому 20 доларів. Се справді дозволилоб йому дістатися до Фарго, але йому потрібно що найменше до Сан Франціско, щоб затерти свої сліди. Скромність сього подарунку викликала в ньому лють, що загасила всю вдячність.

Вона сказала йому, прибираючи кімнату від порозкиданих обрізків полотна, що є кравчиною. „Кравчиня з ошадностями під матрацом!“ — думав Сем. Але ніщо в його юнацькій поведінці не виявило чорноти його замірів. Вони остаточно сформувалися в його голові ще передтим, як він роздягнувся і поклався в ліжко. Лежачи на спині дивився, як вона ходила туди й сюди, і тишився зі свого щастя. Не з нагоди, що спіткав жінку, досить шляхетну, щоб поділитися з ним тим, що мала, але зі щастя, що звело його зі старою панною, яка мала якісь гроші.

Скінчивши поратися в хаті, вона забрала лампу до своєї кімнати; турбуючися про нього, проходячи повз нього, що спав, прикрила рукою світло, щоби його не збудити. Тихо зачинила двері. Сем удавав, що спить. Ся нафтова лампа pomoже йому виконати його намір.

Він пробував боротися з сонливістю, що його обгортала, але незабаром впав у тяжкий сон. Йому снилося, що його переслідувала поліція, що його зловили і оглушливо свистіли йому в уха. Стара донесла на нього! Він прокинувся від несподіванки з лайкою на устах. Гострий свист ще звучав йому в ухах. Але ніякий п'ястук не стискав його плеча. Затремтів і пізнав місце, де знаходився. Потім відчув насолоду від лежання, слухаючи заспокійливо тік-так годинника. Було чути, як товарова валка, що з шумом проїздила мимо, роздирає різким свистом льокомотиви повітря і кидала червоні смуги світла на чорне мов чорнило небо. Свист віддалявся і шум коліс помалу замирив. Нараз небо схил освітила блискавка. Заносилося на дощ. Свіжий вітер, що гуляв у пахучому саді, сповіщав його далеке наближення.

Сем тихенько встав і незручно надягнув камізельку. Не взуваючись, щоби не скрипіти долівкою, попростував до дверей кімнати і обережно відчинив їх. Жінка правильно дихала. Тоді він прослизнувся до кімнати, напружуючи зір, щоби розпізнати обрис тої, що спала під білим покривалом. Занавіски, що колибалися від протягу, служили йому за мету, щоби керуватися в п'тьмі. Він схилився, доторкнувся ліжка і, з непевністю посуваючи вздовж його краю руку,

дійшов так до голови. Відчув віддих старої панни біля своєї щоки. Раптом в сні вона обернулася, наче відчула неминучу небезпеку.

Сем не чекав, щоби заворушилася знов. Простягнув руки наперед і без вагання зчепив довкола худішої шиї тої, що спала. По безнадійних судорогах та швидко здушенім хрипінню, кімната знов виповнилася глибокою тишою. Життя увірвалося так легко, мов нитка. Смерть давно вже перетворила се тіло в труп, а Семові пальці все ще стискали холодне тіло тої, яка дала йому притулок.

Кравфорд не відчував ніякого докору сумління, ані співчуття, коли пустив голову, що впала знов на подушку. Вона мала те, що він шукав і що міг силою присвоїти. Але вона без сумніву булаб проговорилася. Дуже небезпечно! А Сем не любив ризику, особливо, коли розходилося про його особисту безпеку. Що він здобув її ціною чужого життя, се його мало обходило, бо сеж не було його життя. Посуваючися наосліп, він спустив стору, потім повернувся до дверей, зачинив їх і черкнув сірника. Певною рукою засвітив лампу. Навіть не подивився на непорушне тіло під покривалом. Перестав сим цікавитися. Піднявши різким рухом ріжок матраца, він заволодів пачкою банкнотів. Яка тонка! Його настрій згас, коли почав їх рахувати. Одинадцять доларів докупи — один п'ятидоларовий банкнот і шість по одному. Отже вона йому дала більше, як половину. Сем вилаявся і кинув гроші. Його уста стиснулися в злісну усмішку, погляд впав на обличчя панни Люсі. Смерть не стерла ознаки літ. Сивувате волосся розкинуте на подушці закривало їй обличчя, і мов оголені в зимі галузки дерев покривало її шкляні очі, подібні до замерзлого ставу, які більше не бачили.

Сем байдуже обернувся до неї спиною. Позбирав банкноти, що розкинув у гніві і поклав до кишені. В сю хвилину почув невиразний шум, але тривожний своєю неочікуваністю. Сказатиб шум когось, що рухався в такт з ним самим. Невимовний жах, що його зовсім міг був викликати в Семовій душі непорушний вигляд шкляних очей, опанував його. Він вхопився за стіну ліжка і прислухувався. Шум повторився.

Се було здушене, тяжке дихання, і здавалося, що виходило від узголова ліжка. Алеж се неможлива річ, щоби хтось був схований в помешканні! В паніці погляд Сема, проти його волі, впав на обличчя жінки. Її довге волосся прикривало рот, але під зімнятим покривалом груди були непорушні.

В той час, як він розглядався, шум повторився знов, нарушуючи тишу кімнати. Сем почув, як йому затремтіли коліна. Остовпілий від страху захолов на місці, його власне

дихання свистіло, проходячи через затиснуті щелепи. — „Я божеволію — подумав — тут немає нікого живого!“ Його погляд боязко обб'їг кімнату і знов зупинився на нерухомому покривалі. В той час, як його розглядав, лемент — жалючий крик — розірвав гнітучу тишу. Сказатиб скарга мученої душі, душі, яку природа відбирає матері, що дає життя. Ущух, але луна ще брєніла в Семовій голові. Він не міг змусити себе подивитися на уста, які були заслонені жмутками волосся. Хто знає, чи сей лямент не залунає знов? Аби тільки не ворушилася! Оскільки хотів присилувати жінку до спокою, яка не хотіла вмирати, остільки почував себе безсилим перед хрипінням, яке виходило з нерухомих уст.

Тремтячи всім тілом, з очима, що уникали посиїлого обличчя, яке зарилося в подушку, він, відступаючи, дійшов до дверей. Се було божевілля, лишити так працю нескінченною, але Сем був забобонний. Якщоб він хотів зберегти свою розважність, він мусів утікати. Чи не требаб погасити лампу? Тримаючися за клямку дверей, вагався. Нарешті, зібравши всю силу волі, повернув. Вже йшов погасити світло, коли нагло в нього промайнула божевільна думка. Що, як хрипіння знов залунає в темряві? Одну хвилину, здавалося, його схопить жах, але раптовим порухом він згасив блимаюче світло. В туж мить хрипіння почулося знов, боляче, роздираюче серце.

Він підскочив. Лише близькість стіни, об яку вдарився, перешкодила йому впасти. Його безпорадні руки намагалися в страху знайти якусь опору. Він почував себе оточеним жахливими і зловіщими привидами, що намагалися його задушити. Різке хрипіння зближалося. А жінка була не порушна, бодай її тіло. Був сього певний. Про те не можна було сумніватися, що хтось дихав в сій кімнаті, про яку він знав, що вона порожна. Близько нього почувся скрегіт зубів. О! і чому він згасив лампу! Обережно витягнув ногу. По той бік дверей чекало його спасіння. Він зробив ще один крок і сильно вдарився об стіл майже в головах ліжка. Почув завзяте шкрябання і відчув на своїй руці віддих, від якого пішов йому мороз по шкірі.

Раптом, трапляючи сили, він оперся об стіл. Віддих в супроводі глухого хрипіння повторився. А стіл заскрипів під тягарем його тіла. Почуваючи, що не в силі вже далі здушити в собі страх, що опановував його, згадав про вікно. Мій Боже, таж сей віддих, який відчував на руці — був легким вітерцем, нічого більше. Але як пояснити тяжке дихання, докучливе хрипіння... В кожному разі можна буде завдяки тому знайти місце, з якого вони походять.

Підніс стору, ховаючися під стіною. Сад з'явився перед ним потапаючим в темряві, як і кімната. Але його вуха вказали йому на те, чого очі не могли побачити. Щось вору-

шилога під вікном. Він вихилився надвір. Глухо греміла буря. Блискавка зборознила небо, а її раптове світло дало змогу спостерегти прикуті до вікна бурштинові очі, й малу пашечку готову роздертися розпачливим ляментом.

— Сер Альфред. Кіт! Проклятий кіт! І не міг він сього вгадати скорше.

Сем спустив стору. Хоч і ховався в безпечній темряві кімнати, тремтів. Коти завжди змушували його тремтіти. Вони наповняли його фізичною відразою, непереможним страхом. Але се не була пора піддаватися слабости. Він засвітив лампу. Ще кілька хвилин, щоби докінчити свою працю і він міг втікти від тих блискучих очей і фантастичного хрипіння.

Насамперед він пішов до другої кімнати і затер всі сліди свого перебування. Він позгортав покривала і поскладав їх до стінної шафи, звідки їх взяла панна Люсі. Звинув покривку на ноги і теж поклав на місце. В кухні вона сама навела порядок, знищивши всі докази його візиту. Коли переконався, що все було на своєму місці, перешукав все, аж доки не знайшов бляшанки на нафту за дверима спіжарки. Вона була на три чвертини повна. Нафту з неї вилив недбало на ліжко, і знов поставив звідки взяв. Повертаючи до кімнати, лишив двері до кухні напіввідчиненими, — щоб ніщо не могло перешкодити його втечі. Перед тим, аніж черкнути сірником і кинути його на ліжко, полите нафтою, він не забув позбирати сірники, які розсипались по ліжку. Він підніс на кілька сантиметрів стору, щоб свіжий вітрець підсилив огонь. Одним рухом руки перекинув лампу. Полум'я захопило нафту, яка витікала з розбитої лампи і розливалася на старий килим утворюючи малу калюжу.

Задоволений з своєї праці, сам вийшов з дому.

За залізничним шляхом здіймався холм, де мігби сховатися, вичікуючи поки не розвидниться остільки, щоб можна було знайти дорогу до сусіднього залізничного двірця, і сісти до потягу, що їде на захід.

Він швидко досягнув залізничний насип, перейшов його і попростував до густого чагарнику, що оточував холм. Він присідав при кожній блискавці, хоч небезпека — бути зауваженим на окраїні сплячого містечка — була майже виключена. Дім, який саме залишив, був останній. Він йшов безшумно по кам'янистому схилі, що тягнувся попри залізничний шлях. Раптом зупинився, насторожився і кинувся в кущ. Кілька метрів за ним покотився по землі камінь, і його досвідчені вуха розпізнали шум кроків. Він розхилив листя і дивився. Порожний шлях тікав у напрямі до містечка, освітлюваний час від часу блідими блискавками. Порожний, за винятком великого жовтого kota, який легко ступав здовж сріблястих рейок, з очима, що зловіще виблискували.

Сем клацав зубами. Його пальці затиснулися і випро-стались неначе були готові задушити сю живу істоту, що наближалася до нього. Але в душі він виразно відчував, що не відваживсяб торкнутися її. Не мігби примусити себе під-нести руку на сю тварину доти, поки вона йшла, поки ди-хала і повзла до нього з отруйною злобою гадюки, здібної воркотіти. Справді коти се гадюки, здібні муркотіти!

Кравфорд підвівся і спотикаючися кинувся на вершок холма. Він біг божевільно. Не міг зупинитися, щоб переве-сти дух. Коли хотів се зробити, найменший шелест галузок позад нього, знов гонив його наперед. Обернувся аж коли осягнув свою ціль: природну маленьку печеру на схилі хол-ма. Він її нагледів перед заходом сонця і запам'ятав її поло-ження на випадок потреби. Можна було знайти там захист, а водночас стежити звідти за цілим містечком.

Вже бачив відблиск пожеару на огорожі з бузків, що оточували, білий будиночок з зеленими віконницями. Хмари диму здіймалися зі стріхи. Досить сильний вітер доносив до нього через поле тріскіт полум'я і запах диму.

Раптом почув крик тривоги. Якась людина вискочила на вулицю, поправляючи свій одяг. Надбігли інші, і швидко вузькі вулиці містечка були повні народу. Мужчини, жінки і діти тиснулися до заграви пожежі, що освітлювала будин-ки своїм червоним полум'ям. Прибули пожежні добровольці і привезли помпу. Донеслися слова команди не допускати натовпу близько до пожарища, та скерувати водяний стру-міль на полум'я. Якась людина скочила на ганок і вибила двері до кухні, але змушена була відступити охороняючи очі, які осліплював дим. Полум'я лизало стіни і творило во-гняний мур за вікнами їдальні. Сем зробив висновок, що в другій кімнаті не лишилося нічого, що змоглоб вказати на нього. Буря загреміла над його головою і впали перші кра-плі дощу. Спочатку рідкі, вони швидко перетворилися взли-ву. Переможний вогонь проломив стріху. Вона піддалася і завалилася поміж почорнілі стіни. Міжтим злива перетво-рювала палаюче вугілля в попіл, який курився і сичав. На-решті ніч вкрила своїм серпанком сю зловіщу картину. Лю-ди повернулися до своїх мешкань по марнім змаганням, а їх-ні голоси мало помалу уцухли. Лише хлюпіт дощу нарушу-вав тишу.

Сем схоронився в малій печері і розпростерся на землі. Ложе не було так вигідне, як те, з якого він відійшов, але треба було задовольнитися й тим. Проте від добре заснув. Він вмерби, якщоб йому довелося не спати до ранку. Най-гірше, що знайшов менше грошей ніж розраховував: але всеж мав одинадцять доларів більше. Справи, здавалося, бу-ли в порядку. Позіхнув, витягнувся і доторкнувся рукою чо-гось волохатого і мокрого, що вступилося муркотачи. Знов сей проклятий кіт! Отже він слідкував за ним аж сюди? Те-

пер загрожував йому гострими і отруйними, як жало гадюки, пазурами. Він відчув скок його тіла, побачив фосфоризуючий блиск його вузьких очей. Вхопившись за нерівності скалистої стіни, Сем підвівся, намагаючись прорізати своїм зором непроникливу темряву, начебто пильне чуття могло охоронити його від злого духа. Сем чувся безсилий супроти котів. Вони наповняли його відразою, яку ніяка людська істота не встані була в нього викликати.

Він схилився, і напмацки взяв досить великий і нерівний камінь, щоби вжити його як зброї. Світло блискавки дало йому змогу побачити ціль. Зігнувши спину, витягнувши лапи, кіт стояв на порозі печери і влявив в нього свої зловіщі очі. Кравфорд стиснув зуби, і з всеї сили шпурнув каменем в його напрямі. Нечутно було ніякого крику, але хриплий віддих, і дві палаючі точки погасли.

Він не міг тепер вже спати через сю тварину. Вона була мертва, напевно, але кіт мертвий лише тоді, коли його закопати. Раніше, аніж сіре світло світанку дало йому змогу побачити будинки містечка, Сем вийшов на дощ і за помічю напівзгнилого кусника дерева вирив в болотистому ґрунті яму. Він не доторкнувся тварини, а штовхнув задубіле й мокре тіло своїм знарядом в яму, зарівняв землю, аж поки kota не було видно і прибив землю ударами п'яти. Потім нарвав мокрого листа, обтер ним руки і витер їх хусткою.

Втома викликала бажання заснути. Ліг і з полегшою заснув...

Раптом прокинувся, тремтячи всім тілом, з неясним почуттям в порожньому шлунку. Не дивлячися, що очманів від сну, він знав, чому прокинувся. Дотик гнучкого і мокрого тіла був причиною. Проте, крім нього не було нікого в цьому малому захистку. Про се міг переконатися при поганому світлі дощливого світанку. Але, коли силкувався в цьому переконатися, роздираючий серце крик, розірвав тишу, — крик подібний до того, який чув по своїм злочині в тій зловіщій кімнаті.

Спотикаючися він зірвався на ноги і посунувся аж до входу печери. Ніщо не ворушилося на болотистому схилі горбка. Непорушний дивився на квадрат нагромадженої землі, під якою... Може кіт врятувався? Але ні, яке божевілля уявляти собі се! Яким чином тварина моглаб вийти з ями? Ясно: се була змора. Одначе він відвернув очі від сеї за свіжої могили.

В долині якась людина відчиняла двері малого двірця. Було, мабуть, не далеко до шостої години. Чомуб не взяти перший потяг? Зайве боятися за пожар; праця була надто добре зроблена, щоби могла викликати непотрібні запити.

На пів дороги спуску він зупинився. Руки йому затрусилися, віддих став тяжкий. Перед ним замаячили почорнілі

стіни білого будиночку. Цегляний комин ще бадьоро тримався. Також бузок, вкритий цвітом, похилився на огорожу садку. Але се видиво не було причиною його зупинки. Причиною був легкий шум лап, що ломили галузки...

За мільйон долярів, навіть за свою свободу він не обернувсяб. Кроки слідували за ним аж до дверей двірця.

Начальник стації, стара людина з приємною усмішкою, до якого він звернувся, дивно оглянув його, і Сем зауважив, що він не говорив але лише хрипів. З найбільшим зусиллям намагався зосередити свою увагу на всьому, що було перед ним. За королівство не оглянувсяб. Сем повторив своє питання, і старий зрозумів нарешті, що його питав.

— Ви застуджені? — запитав, — подаючи йому через віконце кавалок кольорового картону.

Сем хитнув головою. Він зібрав гроші такою тремтячою рукою, що начальник стації не міг втриматися, щоб не сказати йому:

— Зачиніть двері і почекайте в середині. Ваш поїзд прийде за п'ять хвилин, — порадив йому з ніжністю. — Ви були у відвідинах в сих сторонах?

— Я тут переходом, — відповів Сем не зраджуючи себе.

В долині засвистіла льокомотива. За одну мить буде вже на стації і Семові треба було пройти дверима, там де була тварина, що чекала на нього. Не могло так бути! Він сам насипав землю на її трупі. Знов нерви! Напевно се все через них! Зрештою, чому не запитатися в старого, і впевнитися, що був іграшкою власної уяви?

Облизнувши сухі уста, він звернувся до начальника.

— Скажіть, є щонебудь на порозі дверей, позад мене? Той глянув на нього здивовано.

— Нічого, — відповів протяжним голосом, — окрім кота.

— Кіт! — вирвалося з силою прокляття. — Жовтий кіт з довгою шерстю!

Се не було вже питання, але опис з відтінком неймовірності.

Начальник стації заглибив свої сині очі в Семові. Машинально перебирав в шуфляді банкноти, які Сем йому дав. Потім його рука повільно з'явилася над касою, тримаючи револьвер.

— Я не знаю дуже добре куди ви хочете йти, — проголосив поважно старий, — але я не впав щойно нині з неба. Єдина особа, яка має жовтого кота се панна Люсі Баністе. Отже, вчора вона згоріла живцем. Можливо, що ви про се знаєте більше як я, про причину пожару, в кождому разі я певний, що вчора в осьмій годині я їй заплатив за сукню моєї жінки замашченими банкнотами, які ви мені щойно дали. Я без сумніву бувби сього не зауважив, колиб ви не

поступили так смішно з вашими питаннями на тему жовтого кота; і я не пригадавби собі навіть вашого обличчя, яке я бачив на першій сторінці *Часопису Сан Поля* над повідомленням про нагороду тому, хто вас видасть поліції.

Остовпів, з потім, що котився по його поборознених щоках, Сем вляпав очі в дуло револьвера.

— Жовтий кіт, жовтий кіт, — повторяв він безтямно.

— Такий кіт був у панни Люсі, — тягнув далі старий, — і він мав звичку слідкувати за людьми, які відвідували його господину. Але сей, що знаходиться за вами, се кіт з сірими смугами, який тиняється тут по околиці і показується лише в годину снідання. А тепер руки до гори, хлопче, і станьте під стіною. Я напевно знайду в поїзді, що надходить, когось, щоб зайнявся вами.

Зкам'янілий, німий. Сем все ще дивився на револьвер. Потім затрусився від вибуху гострого, істеричного сміху. Слухаючи мимоволі приказу, він підніс руки і попрямував до стіни. Але йшов задом, щоби нізащо в світі не обернутися.

Переклала В. Лисянська

Поль Валері

Як деклямувати вірші?

(з французького)

Як деклямувати вірші?

Тема дуже дражлива. Все, що відноситься до поезії дуже складне. Всі, що нею займаються, відзначаються незвичайною дражливістю. Мішанина почувань кожного з вимогами загалу, спричиняє велику різницю поглядів в сій справі. Нічого отже дивного, що до порозуміння доходить дуже рідко. Дивно було, колиб було інакше. Взагалі я думаю, що всяка людська гармонія щасливий плід якоїсь помилки.

Коли говоримо про виголошення віршів, то треба ствердити, що дуже мало є випадків однозгідности щодо способу того, як братися до того виголошення. Подумайте, що — насамперед — є майже стільки різних способів деклямації, скільки існує — або існувало — поетів. Різні люди мають різний слух. З другого боку, є стільки способів виголошення, скільки жанрів або типів поезії, скільки є різних ритмічних форм. Крім того є ще одно джерело різnorodности: є стільки деклямацій, скільки декламаторів, з яких кождий має свої засоби, свій тембр голосу, свої відрухи, свої привички, свої уподобання і фізіологічні відрази.

Вислід всіх тих чинників — величезне число різних способів виголошення віршів, помилок і — інтерпретацій.

Ви певно знаєте, як легко, нібито зовсім правильно вживаючи слів, яких закінчення мінливе, — зробить декламатор з вірша, що здавався гарним — вірш, що здається жакликим; і — навпаки — врятує страшливий вірш, опускаючи або злагіднюючи трохи деякі склади.

Кожний інтерпретатор, відповідно до своєї інтелекції, намірів, а іноді і проти них, може спричинити найбільш несподівані переміни евфонії в какофонію і навпаки. Поема, як музикальний фрагмент, сам в собі дає нам лише текст, який є — строго беручи — тільки переписом. Кухар, який його приміює, грає головну роль. Говорити про поему саму в собі, оцінювати поему саму в собі, не має реального і точного сенсу. Се — говорити лише про можливу річ. Поема — се абстракція.

Всякий поет мріє — в своїй праці — про невідомого, ідеального читача, що його найкраще зрозуміє, і що подібний до нього, як до брата. Подібно і я: я виробив собі певну ідею щодо декламації, яку можу очертати так: студіюючи якусь поезію, яку хочемо почути, не треба брати за вихідну точку своїх дослідів звичайну промову або поточну мову пласкої прози, щоби з неї підноситися аж до бажаного поетичного тону. Навпаки, я гадаю, що треба опертися на пісні, уявити собі себе співцем, пристосувати свій голос до повноти музикального звука, а звідти вже спуститися до, трохи менше вібруючого, що відповідає віршам. Мені здається, що тут єдиний засіб зберегти музикальну суть поеми. Передусім — добре поставити голос, далеко від прози, вивчити текст з огляду на наглі випадки, модуляції, загальний тон, які знаходимо в ній, а потім помалу звести се — спершу трохи перебільшене — наставлення до розмірів, які вимагає поезія.

Сі розміри, якими поезія різниться від дійсного співу, впливають з різної ваги, що мають звук якогось виразу і — його значіння в однім і в другім житку людського голосу: в декламації і в співі.

Ідея сполучити поезію і спів мені видається слушною в самій засаді. Вона відповідає і походженню, і суті нашого мистецтва. Про се думав я, коли два роки тому — зробив спробу попросити одну співачку вивчити зі мною і виголосити перед публікою поеми Ронсара. Не знаю, чи я довів слушність мого заложення, але в кожному разі імпреза спричинилася до слави пані Круаза, яка мала відвагу зробити її.

Перша передумова — того, щоб добре виголосити вірші, се зрозуміти чим вони не є та яка величезна віддаль ділить їх від звичайної мови.

Поточна, звичайна мова, яка має якусь ціль, стремить мати свій сенс, віддати себе чисто розумово і розпливається, як зародок в яйці, яке він запліднює.

Форма цього слова, його слухова оболонка се лише гончі

пси для розуму. Коли ми в них спостерігаємо звук і ритм, то вони з'являються аксесуарно, як помічна сила, щоби підкреслити значіння слова, яке мають нам передати. Се значіння поглинає їх без відгомону, бо лише се значіння вони мають виражати. Але вірш, але слово у вірші — має иншу ціль. Він має за ціль викликати довший відгомін, тревалу розкіш, а коли не хоче звестися до ролі непотрібно і смішно скандованої промови, то вимагає певної дуже інтимної сполуки фізичної дійсності звука з здібністю розпалювати наші почуття. Він вимагає певної рівності між двома силами, якими розпоряджає слово. Поет — се політик, який послугується одною з двох „більшостей“.

Зважмо рівнож, що слова в пісні стремлять стратити своє змістове значіння, тоді як в прозі — навпаки, музикальна вартість слова стремить зникнути. Пісня, з одного боку, проза з другого, положені симетрично по обох боках вірша, в якому знаходимо чудову і тендітну рівновагу, чуттєвої і розумової сили слова.

З того заложення можна випровадити певну манеру виголошувати вірші, спеціально вірші Расіна.

Між всіма поетами Расін є той, що в своїй творчості найбільше споріднений з властивою музикою. Його періоди нагадують речитативи, лише що трохи менше співані як в ліричних композиціях. Говорячи з майбутніми інтерпретаторами *Балзета* про деклямацію віршів, я просив їх зречтисся традиції, яку я вважаю дуже поганою і яка полягає на тім, що чисто сценічним ефектам приноситься в жертву музикальну сторону поезії. Ся погана традиція руйнує тяглість, неперервану мелодію, яка так чудово бренить у Расіна. Завдяки сій традиції, вам здається, що артист ніби бореться з віршем, ледви і з трудом зносить його, неначе з прикрістю стрічає його в творі, що мігби без нього обійтисся.

Я раджу отже насамперед: присвоїть собі передусім мелодію віршів, пригляньтесь зблизька структурі сих фраз, подвійно зорганізованих, яких синтакса з одного боку, — а прозодія з другого, творять дзвінку і духову субстанцію, створюють форму, переповнену життям. Не обмежуйтеся лише до пошанівку римів і цезур. Але вслухайтесь в звуки віршів Расіна, в їх гармонію, в нюанси, взаємні відблиски його самозвуків, тендітні повязання його співзвуків, їх уклад.

А передусім не спішітьсся дійти до змісту. Наближайтесь до нього не форсовно, лише повільно, ніби байдуже. А коли схочете досягнути ніжності чи нагальності, то лише — в музиці і через неї. Здержуйтеся від підкреслення слів, Нема слів, є лише склади і ритм. Лишітьсся в сій чистій музикальній атмосфері аж до хвилини, коли зміст поволі й несподівано відкривається сам; коли не зможе вже зашкодити формі музики. Ви введете його, на прикінці, як найважлиший нюанс,

який, не фальшуючи вірша — цілком перемінить його. Але треба насамперед його вистудіювати.

Тоді вам ясною стане ваша роля і ви віддасте слухачам укриті в вірші життя. Ви домішаєте до сеї глибоко відчутної музики потрібну давку наголосів, підвищень і понижень голосу, тіней і світла, щоби вірш зажарів почуттям і пристрас-тями. Увійдіть в душу автора. Пильно придивіться предметам, які його займають, труднощам, які стрічає на своїм шляху, і догодам. Ви побачите тоді, що треба розрізняти між віршами. Одні обслуговують сам драматичний твір, якого вони є незамінними членами. Вони заповідають, викликають, роз-плутують події, відповідають на льогічні питання, дозволяють реасумувати драму, і є до певної міри на рівнім поземі з про-зою. Се велика штука — добре виголосити такі вірші. Ще більша — створити їх. Але інші вірші — се ті, які творять цілу поезію твору, — які співають і замикають в собі най-глибшу натуру поета...

Такі булиби мої вказівки тим, які хочуть декламувати...

Іван Коровицький

Про рідну богослужебну мову*)

Здається, ні одна з проблем нашого церковного життя так глибоко не хвилювала волинського українського громадян-ства, як питання богослужебної мови.

Якщо ближше приглянутися діячам українізації православ-ної церкви, можна зробити повчальне відкриття — борді за рідну мову в церкві їх, досить часто, особи, що їх відданість ідеям, які вони голосять, сумнівна.

Показне: алкоголь, безперечно, більше зло для нашого селянина аніж церковно-словянська мова в богослуженні, (як-що навіть погодитися з ними, що се зло). Але чи багато з борців — за українську мову присвятилося акції за поширен-ня відродженецьких гасел, або рідношкільних? Зате кохають-ся вони в розмовах про неупорядкованість церкви, про мінуси духовенства, та захоплюються несмачними й прикрими судо-

*) Тему, порушену в сій статті (і в тім самім дусі) обговорював м. и. ЛНВістник (гл. м. и. „Патріа чи еклезія“ ЛНВ X 1928). Надаючи велику вагу справі відродження церкви, наш місячник завше звертав увагу не так на формальну, зовнішню сторону сеї справи, як на її внутрішню, суттєву. В крузі тих самих ідей обертається і повисша стаття.

Редакція

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

вими процесами. Справа мови в церкві важна, але чи добре, коли села й цілі парафії місяцями й роками говорять тільки про церковні справи, забуваючи про кооперацію, просвіту й освіту?

Справа рідної мови в церкві своєю нездоровою атмосферою вже довгий час сугерує наш православний світ.

Пригадуються з далекої минувшини подібні розмови про мову церкви.

Чудовий аргумент — недоцільність і непридатність для освіти церковно-словянської мови зручно використав один з великих єзуїтів XVI віку. Цікаво, як zareагував на се щирий, з острою інтуїцією патріот Вишенський: „А то для того діяволь на Словенській языкъ борбу тую маєтъ, занеже єсть плодотворнѣйшій отъ всѣхъ языковъ и Богу любимѣйшій, предъ Богомъ честнѣйшій и отъ еллинскаго и латинскаго, понеже безъ поганскихъ хитростей, се же єсть крѣпостъ, риторику, диалектику и прочіихъ ихъ коварствъ тщеславныхъ, діавола въ мѣстныхъ, простымъ прилѣжнымъ читаніємъ, безъ всякаго ухищренія, къ Богу приводить, простоту и смиреніе будуетъ и духа святаго подемлетъ.“

Може не дуже сувора логіка, але — як же безмежна вже!

Або, що обходить Копистенського логічність його доказів? важніша певність, що „з вѣку той Славенській языкъ єсть знаменитъ, котораго Іафетъ и єго поколѣнне оуживало, широко и далеко ся ростягалъ и славный был, дло чого отъ славныхъ словенскимъ названый єсть.“

Сеї алогічності, безкомпромісовості, що завжди і всюди перемагала, перемагає й буде перемагати, немає в сьогоднішніх прихильників живої мови. Аргументувати розумом — особливо текстами — чи се когось тепер переконає, захопить?

Але се були Вишенські з горячими серцями! Сі Вишенські тоді ще не усвідомлювали собі, що рідна мова в церкві дає їм багатовідсотковий капітал популярності, що се безпечно, користо, що ся акція надає блискучу авреолу борця за народні інтереси.

Треба признати, що добре вони знають психіку нашого православного — часто українця-неофіта, що в привязанні до зовнішніх виявів свого наставлення переходить первісні стадії національного усвідомлення. Коли так солодко говорити з Богом ніжними, рідними словами, а не твердими, архаїчними українсько-словянськими, що не знають жодних пестошів. Просити про хліб, нам необхідний, про здоров'я, про щасливу мандрівку, або навіть, щоб виграти на лотерії.

А особливо, коли звертатися до Христа, що висить в куті поміж вишиваними рушниками та й ще у вишиваній одежі і тоді буває такий близький-близький... І чи не почує Мати Божа, що в запасці так гармоніює поруч усміхненого батька Тараса?

Сплощення стверджуємо на всьому, чого торкнеться розм'ягчений дух церковних українізаторів. Відразу зникають нечисленні ремінісценції тератологічного орнаменту з літургічних одерж, заступлені полтавськими мережками й гуцульськими вишивками, недоладно переплетеними блакитними волошками.

Блакитні волошки, так милі блакитним очам нашого міщанина, а вишиті рушники, так веселять його... Церковні співи оперті на народних мелодіях се так заспокоює!

Порівняймо волошки й рідна богослужбна мова — се все. В Святій Софії в Києві не було ані волошок, ані Божої Матері у вишиваній сорочці. Софійська Мати Божа виросла з суворой мозаїки, а за мурами Софії — були шоломи над Доном, легенди про щит на брамі Царгороду й кров Рюриковичів на престолах держав Заходу. Внутрішня сила церкви не зазнавала тоді обезцінювання.

Порівняймо духову міць православної церкви Києва*) XVI—XVII віків. Дуже показна доля т. зв. „Живої Церкви“ на Великій Україні.

Сама зміна богослужбної мови нічого не додасть. Потрібний зворот, потрібно черпати в старих традиціях, що сягають до часів Софії Київської, святинь Володимира, Холма, Любомля. Зміна богослужбної мови прийде, як неминучий вияв доконаних глибких, суттєвих змін. Вияву не можна робити основою, не можна й далі робити легковажно помилки, що за них безупинно покутуємо.

Вислід шкоди Крушельницьких та інших змінювих може змусять нарешті призадуматися над „ідеями“ тих, що поза прибудівкою рідної мови не добачають могутних будівель цілком відмінного характеру; над долею тих націй, що поза формою не можуть пізнати дійсного змісту. Бо зміст, хоч змінений, звичайно приносить змінену форму. Але далеко не завжди змінена форма говорить про відмінну суть. Совітські українські часописи можна цілком вільно перекладати на російську мову, а російські на українську. Сама формальна, совітська „українізація“ не дасть торжества української національної ідеї. Так само не дасть сего тріумфу сама українізація богослужбного тексту.

Але — скажуть мені — за українською богослужбною мовою всі рації — віри й нації! Дуже можливо, що так.

Тут бажав я тільки підчеркнути деякі дуже яскраві моменти в боротьбі за мову, що на них досі чомусь ніхто не звертав уваги, або що їх замовчували з незрозумілого для мене патріотизму. З якоюсь засліпленістю мовчимо в той час коли належно оцінюємо вартість ріжних совітських „українізацій“ та електрифікацій.

*) Читаємо, якто активно порі schizmaticcy względem obrony Religiey swoiey schizmatickiej виступали. („Перспектива“ Саковича 1642).

Тепер здрібноло ставимо в центрі мову ще страшніше, що подібнор в площині науково-практичній трактуемо більшість проблем віри й нації.

Вишєнський ігнорував всі наукові докази; Лютер не за мову боровся, але яких великих результатів досягнув в сій, фрагментарній для нього царині. Перемогли вже колись православних єзуїти, які говорили, що для „віри й спасення“ не є необхідно мати й читати біблію в рідній мові. Проте мали й читали — з мотивів інших.

Проблема мови, що нею звертаємося до Вищої Істоти — як найважнішої, першої справи існує тільки в головах людей, що для них форма важніша від змісту. Коли вони навіть щирі в своїй акції, то всеж ні одному з них ніколи не прийшло до голови звернути увагу на слова апостола Павла: „Коли молюся (чужою) мовою, дух мій молиться, але розуміння моє безплідне“... Дух мій молиться... Алеж вони пізнання ставлять висше від духа. Нова героїчна доба, що вже прийшла, відкидає розуміння, а базується виключно на дусі.

„Дух мій молиться“ — се про безум десятків мільонів німців і італійців. Се про Україну, живу, ідеальну Україну в тайгах, в Соловках. Є й инша Україна, що сприймається розумінням, — Україна з посадами в комісаріятах, дніпрельстанах, в парламентах.

Сі люди „розуміння“, колись будуть сперечатися про те, який титул має носити зверхник держави та чи його мають контролювати десять чи тисяча правильно вибраних представників народу. І ніколи не зрозуміють вони тих, що пнуться у височинь не милозвучністю рідної мови, а гострим напруженням духа, що не задумуючися віддають свої голови ніким не контрольованій людині, яка закондензує в собі все наснаження сили й чину, що кільчиться у великих людських лективах.

В часи, коли Христос стає в усій своїй незатьмареній прозорості, Христос, що в ім'я Божої справи розедає родини, що вимагає безоглядної послідовності, що відкидає тих, які в найменшому не є вірні, — Христос з бичем в руці, — в такі часи деякі представники заплутаного в чорноземній пшеничній м'якості народу, починають добирати як найрідніших, як найлагідніших слів. Слів не молитви, а благання про спокій, про хліб наш насущний... Не віддається себе цілковито якійсь одній ідеї, не відрікається від усього суцільного з головним завданням, як відрікся Христос на горі від спокус усіх земних насолод.

Тому набирає трагічності оте надмірне зацікавлення другого й третьорядними проблемами, в тому числі й проблемою богослужбової мови, і — занехання найважнішої. Налякані російською фонетикою церковно-словянської мови, що відпадає значно лекше, аніж прищепилася, поза сею фонетикою, нічого не бачуть. Призвичаєні до половничатости, та духової пасив-

ности, вони ніяк не можуть погодитися з суворістю, з готикою мови, що лунала в церквах Ярославів та Романів.

Що реформа церкви, відродження релігійного почуття — справа найважливіша. Суть, не мертва форма!

Незаперечений факт — зріст релігійності серед нашої молоді. Молоді, що жив вже в новому царстві духа, що не цікавиться, як маємо говорити: чи „хліб наш потрібний“, чи „хліб наш щоденний“, чи „хліба нашого щоденного“. Що се? Чи відсутність у молоді фізіологічних зацікавлень, чи те, що її противники опинилися за брамами царства духа, за брамами Софії?...

Марґрет Бовері

Там, на Сході

(з німецького)

— Out in the East — Там, на Сході, — так звуть англійці все, що починається в Мароко і кінчається в Сінгапурі. Се поняття, яке охоплює все егзотичне — хоч і як різне — і представляє його другій спільноті: Британії. Є в тім зарозумілість, а водночас глибоко закорінена любов. Out in the East — часто виражає зневагу, часто тугу, завше — певне світовідчування. Воно показує, що англієць — лише частинно європейець. А переважно: володар „Сходу“. Як такий: володар світа. А як такий: варта того, щоби його пізнати.

Щоби пізнати англійця „на Сході“, треба прочитати один роман Толсворси, в яким оповідається, як Дінні мусить зірвати свої заручини, бо Вільфريد Дезерт прийняв іслам. Такий зміст довгої, багатой думками і болючої книжки. Колиб Дезерт, по довгім заглиблюванні в науку Могамета, отже з переконання, прийняв іслам в Англії, вона моглаб вийти за нього. Але він став магометанином в Арабії, без переконання. А се робило англійця негідним в очах арабів. Отже мусіла його зректися, хоч і як кохала. Що до сього — всі англійці одної думки. А континентальний європейець — не може вийти з дива. Передусім з огляду на розрізнення: зміна релігії в християнським ріднім краю — дозволена; зміна релігії в країні засвоєної релігії — недопустима!

Загадка розв'язується на маленькім кораблі на Червонім Морі, в щоденній розмові з капітаном і офіцерами: з оповідань про немногих, яким вдалося дати собі раду, які жили в „сій околиці“. „Ся околиця“ — се Судан і Сінай, Єгипет і Палестина, Ірак, Арабія, Аден, Сомалі. Кождий англієць є тут неначе якась надлюдської височини постать, здалека видна, репрезентативна в кождім порусі. Хто прибув сюди, шість тижнів тому чи шість років, — вже знаний. Його вигляд, заняття,

його положення, його дотепи — були вже предметом частих розмов. Навіть ті, що його ніколи не бачили, знають його наскрізь. Кождий його рух, кождий вчинок, стають — як і він сам — надлюдсько великими. Коли приймає іслам, то се зрада. Що до того ніхто не має тут ніяких сумнівів. Бо він зриває бар'єру, перетягнену між англійцем і світом сходу. Він спихає англійця на один рівень з туземцем, підчиняє його тому самому Богові. Він ділає як окрема одиниця, не як репрезентант народа-володаря.

Англійці тим більше завзято боронять якоїсь позиції, що є їх тут жменька, — серед великого простору землі і моря, безмежного простору кольорової людности. Коли на звичайних європейських кораблях чердак служить подорожним на розривки, офіцери англійського корабля між Африкою і Азією, живуть на своєму чердаку неначе в твердині. Бо подорожні, навіть першої кляси, — тут щось інше: вони належать переважно до іншої раси. Але ще міцніша від твердині, яка обгороджує якийсь простір, є твердиня при звичаєнь. Англійська форма життя їх мірило і опора. Не поголіться один раз — а як хочеться не голитися при 45 степенях, коли найменший рух тяжке зусилля! — і ви вже покотилися в діл з тої позиції висшости, яку займали. А хто раз покотився, тому нема впину. Немногі обдерті задріпанці в шинках великих пристаней показують, як глибоко можна зіхати вділ. Але таких небогато.

Європеєць закордоном старається пристосуватися до нових обставин: в убранню, в їжі, в привычках. Англієць припасовує нову країну до своїх звичок, навіть коли та країна цілком собі того не бажає. В готелі в Порт-Судані, старий високий мурин приносить вам до ліжка чай о сім'ї рано. А на снідання чорносливи, два роди риб до вибору, яєчниця з шинкою, грінка і помаранчевий джем-мармеляда — точнісінько, як в кождім пансіоні в Блюмбсбері. Італієць в Африці осідає на ріллі. В Тунісі, в Тріполі живуть селяни і рибалки, в Єгипті — ремісники і шофери. Англієць виконує ручну працю лише там, де на тій роботі не розуміється ніодин туземець, нпр. працюючи над самоходами і машинами в найдальших закутинах імперії, де навіть така ручна праця свідчить про його висшність, про його потугу. Французький або італійський осадник мішається з туземцями, як рівний з рівними. Однакові клопоти, однакові сподіванки — се нівелює, зрівнює. Він сидить поруч з туземцем в кавярні, дивиться на себе і на них, як на людей. Англієць — лишається завше осторонь, завше — инакший. Окрема раса.

Англійський корабельний капітан гордить італійцями, він недоцінює їх військову справність і їх витревалість. Його ідеї стоїть для нього висше від їх Мусоліні. Але запитайте його, що він думає про вислід війни в Абісінії, і він відповість: „Булоб ще гірше, колиб італійці програли, аніж колиб вони перемогли. Дати кольоровим перемогти білих? Сього не далосьб

ніколи направити!" Так думає англієць на Сході — і в такі хвилини солідарність білих йому далеко важніша, ніж охорона імперських шляхів.

Але ця солідарність зникає, мов камфора, коли йде про окремі особи. Перед нами молода, елегантна італійка в купелевім костюмі з своєю чарівною дівчинкою. Неможливо не звернути уваги на радісне обличчя сеї дитини — одинокої серед самих дорослих. Але на неї не звертають уваги приязно виглядаючі англіїдці, що опалюються на сонці або тягнуть соломинкою в тіні свою лімоняду. Так ніби тої італійки тут взагалі не було. Нема неприязни, нема нечемности, — але і просто не спостерігають.. В першій класі нільського корабля один однісінький італієць. Ніхто не робить йому ніякої кривди. Але атмосфера замкнутості, свідомості своєї ліпшости, свідомості, що вони, англіїдці, властиво одинокі люди на світі, — така наявна, що італієць добровільно уникає шкляного чердаку корабля.

Один німець, що жив пів року в Каїрі, оповість новим гостям все гідне уваги про єгипетське мистецтво, про символи богів, корони долішного і горішного Єгипту, найважливіші доби історії сеї країни. Високопоставлений англієць, який вже три роки живе в Каїрі, не знає навіть різниці між старою і сучасною державою. Але зате полює на дикі качки. Зате англієць був перший, який по війні загнався самоходом просто в Лівійську пустиню, хоч вигребували його щоразу, коли потопав в пісках; був перший, що відкрив незнану країну наново.

Одна англіїка, що від десятих років жила в Багдаді, каже: „Скоро якийсь з моїх „боїв“ навчився розуміти по англійськи, я звільняла його“. Знову те саме: доти лише хтось в півбогом, доки незрозумілий. Слуг чудово муштрують до їх праці, але дальше їх інтелігентність не сміє йти... Перший корабельний офіцер оповідає про гуманне трактування слабших. Коли англієць ударить туземця, дістане тяжку кару. Але за тим криється знов те саме: бити, виявляти свою поривчість стягає вділ, на площину того, кого бється. Висість — се приказувати і панувати без афектів.

Життя англіїця в сих віддалених країнах проходить між правлінням чи се буде адміністрація чи плекання бавовни, бюро чи будова шляхів — і грою. Гру принесли сюди з Англії. О 4-тій пополудні, при 35 степенях спеки, грають в теніс. Кінна їзда, польовання, крікет, польо, сквеч. З виїмком їзди і ловів, все те в очах туземців щось загадкове, незрозуміле — заняття півбогів. Завдяки тому, в деяких місцевостях півбог, з жменькою військових для охорони, припадає на сто тисяч смертельних. І йому нічого не стається. Коли щось станеться — тоді многі мусять платити за життя одного. Се довго лишається в пам'яті.

Ми сказали: англієць на Сході живе точнісінько так само, як англієць дома. Та проте його гризе велика туга, the lure

of the East (принада Сходу). Одна англійка каже: „дома ви перший ліпший, один з мільйонів в Лондоні. Там, на Сході, англієць — се особа, з якою числяться“. В сім певно одна з причин тої принади: особисте значіння і сила. Але ще більше, свобода в просторах, можливості відкрити, можливість надати власне обличчя великій природі. А слово природа — се не тільки краєвид, але й близький до природи примітивний нарід. В арабським світі — се жадоба дорівняти иншим в політичнім інстинкті, в дикій інтелігенції, в фанатичнім почуттю висшости однаково думаючих. Тут признається навіть певна рівновартність. В сім м. и. також лежить таємниця, чому вдалося полковникові Льоренсові зєднати собі серця сих людей. Півбоги не спускаються в долину, навпаки, в певні моменти, вони инших підносять до себе, в гору. Але потім, треба чути як вони між собою говорять про якогось арабського князя: the poor dear. — Милий добряга! — кажуть приязно і сміються з його дивацтв.

Принада Сходу — се небо. Він бере в полон англієць більше аніж все инше. Небо там темне, як ніколи в нас, і рівночасно світиться. Небо розпростирається над теплими ночами, витягає запах квітів. Під ним можна спати без охоронного даху, під ним можна сидіти в мовчанці, в мріях. Зорі, на тім небі так близькі а місяць инший як в нас. Ночі там на Сході се життя!

Чар сих ночей — єдиний чар, якому піддався англієць.

Гордій Явір

Прогнози Шпенглера

(допись з Німеччини)

Вмер Шпенглер, знаний читачам «Вістника» і «ЛНВ-ка». Як його характеризує берлінська преса — був се «горячий прахильник (Bejaher) всього сильного, живого в чині і в душі». Деякі галицькі публіцисти, які цілими пригорщами черпають з перестарілих західних майстрів соціалізму або з коріфеїв московської літератури, — ніяк не можуть зрозуміти, що цілими пригорщами черпав з Шпенглера наш журнал. Їх здивовання зрозуміле. Шпенглер був катом на «феллахів», на нівеляційну гугу паріїв, шукаючи не свободи, а опіки. А се феллахство, в наший громадській думці, далеко ще не випереблене. Йому протиставляв він Фавста, фавстівську душу західної людини, таку незрозумілу в нас. Зрезигновані знаходили в нім лише песімізм. Не бачили, що суть його науки — було звелічення всепереможної людської волі, як історичного чинника. Не знаходили в нім моральної піддержки і «оптимісти», яким культ волі не вистарчав, яким грєба було нехитної прогнози «кращих часів». Такої прогнози їм не міг дати Шпенглер, з своїм наскрізь трагічним на-

ставленням, з своїм далеким від утопійності невгамованим темпераментом, з своїми сильними прихильностями і відразами.

В життю — був він лише „Privatgelehrter“ із тої расії на нього згорі дивилося неодне угитуловане і дипломоване зеро в науці. Лише одна однісінька Академія Наук (в Буенос Айрес) — вибрала його своїм членом-кореспондентом. Щойно націонал-соціалізм дав йому катедру в Ляйпцігу. Ся велика індивідуальність не завше могла вміститися в кадрах нової віри. Але нова Німеччина цінила в нім людину, яка проголошувала ідеали нової доби і звеличувала їх, заки знайшлися ті, що прийшли їх здійснювати.

Від 1910 року мешкав він в Мінхені — там де повстав і націонал-соціалізм на піддашу. Мінхенці часто могли оглядати свого великого земляка на Людвіксграє на променаді, з заложеними на спині руками, з поглядом, який не зупинявся на ніким...

Низше містимо допис з Німеччини, реферуєючи один з останніх творів Покійного — *Jahre der Entscheidung*.

Р е д а к ц і я

Наша доба — феєрична. Се найблискупіша доба фавстівської культури, доба великого злону. Ще величніша й страшніша, аніж часи Цезаря або Наполеона. Хто з людей білої раси усвідомлює те, що діється на земній кулі? Пересічний американець не розуміє того, що діється по той бік океану, англієць — того, що діється на континенті. А що вже казати за французьку провінцію... І ніхто з них не знає, куди його веде власна доля. Нісенітниця — гасла про ліквідацію господарчої кризи, порозуміння народів, prosperity і розброєння! Джерело, що їх породило — се страх перед дійсністю жахливого століття, в якому волею долі живемо ми. Хто, в ночі йдучи лісом, починає співати, робить се зі страху. З того самого страху всі викрикують у світ свій оптимізм, підмінюючи непохитні факти химерними мріями, казками про всесвітній спокій та робітничий рай.

Доживає свій вік доба раціоналізму. Доба, що породила дух критики, який знайшовши хиби в світі, прагнув буйне, соковите життя замінити мертвими схемами та утопіями, втиснути його в рамки штучної програми (Русо та ин.). Сим однаково грішать матеріалізм та ідеалізм: один мріє про поступ, техніку й „щастя загалу“, другий — про розквіт мистецтва, поезії та філософії. Тимчасом історією керує инша, сувора й жорстока сила.

Песимістом називають того, хто зважається говорити про факти нещадні й неситні. Але чиж то не є песимізм сильного, що не боїться зазірнути у вічі дійсности? Що не приймає щасливого, позбавленого небезпеки, себто нудного й старечого життя, про яке мріють недолуги?

По американській громадянській війні 1865 р. та франко-прусській 1870 р. почалася небувала доба спокою й безтур-

ботного існування, що тяглася аж до року 1914. Марно шукалиб ми в попередних століттях щось до неї подібне. Ті, яким судилося жити в ту добу, вважали той стан добробуту за нормальний. Сучасність вони сприймають як дісонанс, який тимчасово порушив нормальну течію подій...

Все є навпаки: якраз оті 40 років спокою були виїмком в історії людства! Вони ніколи не повернуться. Та мирна доба переситила людей, зробила їх нездібними терпіти недолю. Спогади про неї навіюють утопійні мрії в людей, які не терплять трагедії ні в житті, ні на сцені, які звикли до бульварного роману і називають кризою те, що є нормальною, тривалою формою. Хто нездібний перенести трагедію, той неспроможний творити історію, яка в своїй трагічній формі здається беззмисловою і безцільною тому, для кого тільки корисне є вартісним.

Але вже прокидаються прадавні варварські інстинкти здорової раси, що скидає непотрібний тягар ідеалів, повичитуваних книжок; воскресають традиції конкістадорів, прерій, магабгарати і самураїв. Велика політика цезарів має заступити гори друкованого паперу, нагромадженого утопістами. Ми вступили в добу світових війн, наша доба — се міжчас, перехід від системи окремих держав до світової імперії (*imperium mundi*). Те, що ми називаємо ліберальним „порядком“, демократією, парламентаризмом, є хаотична анархія, відсутність авторитету й відповідальності. В XIX ст. династичні держави стають державами національними. Ці нації були живими ідеями. *La nation* у французькому розумінні 1789 р. була тільки романтичним ідеалом. Треба чітко розрізняти: ідеал — як результат міркування, формула, що потім стає беззмисловою та ідеї — які не втілюються у слова; які ледви чи усвідомлюються їх носіями; які не можна точно визначити; які споріднені темним інстинктом життя: ідея хрестових походів, ідея фавстівського потягу до безконачного. Формації, які ми тепер бачимо в Європі — тимчасові і скороминучі; з потуг, що змагаються між собою, тільки одній припадає влада над планетою. Йде змагання за душу фавстівської культури. Дефініювати вже тепер майбутнє, вкласти його в програму, значилоб підмінити життя фразою, як се робить більшовізм.

Большевицька Росія не є держава в нашому розумінні. Вона, царство золотої орди, складається з панівної верстви, так званої компартії (зі своїми баскаками) та підвладної маси. Росіянин лишився кочовиком. Підчас нападу він може відступати в глиб країни, віддати ворогові Білорусь і Україну й проте зберегти непорушність своєї „державної“ системи. Недаремно передбачаючи се, найбільші промислові центри збудовано на схід від Москви, поміж Уралом та Алтаєм. Ся потуга не може вести війни, бо не пережилаб поразки, ба навіть перемоги.

Переможець — червоний генерал здобувби Москву та мабуть усунувби теперішню панівну касту.

Але на сході вбивається в потугу небезпечний суперник — Японія. Коли на обрії згущуються буреві хмари, що може на століття заляжуть над землею, романські країни відіграють тільки роль провінцій. Не становить винятку й Франція, що її столиця незабаром стане історичним музеєм, яким є Відень та Фльоренція. Її роль може перебере фашистівська Італія. І не одну грізну хвилину може доведеться перейти великим англосаксонським націям Великої Британії та Америки.

Атмосфера століття світових воєн, в яке ми вступили, се рівночасно атмосфера пройнята вихором світової революції. Історія повторюється. Ще Полібій за 30 років перед Гракхом писав про чернь, яка заздрісна на чуже майно і поривається захопити керму правління в свої руки: „коли дійде до того, держава прибере собі найкращу назву, правитиме імям свободи і волі народної, а в дійсности матиме найжахливішу форму, охлократію, що є диктатурою черни“. Сучасний нігілізм ненавидить всяку культуру; не лише традицію, але й красу, витонченість, грацію, вишукану мову, інтелігентне обличчя, мистецький смак, стару поезію, навіть квітник. Все те він хоче знищити, стоптати. Його єдина вимога: *rapem et circenses*. Власність (особливо спадкова) прикмета високої культури, а владування — хист, не кожному властивий. Справжній власник проймає речі (хочби й то був клаптик городу) духом своєї індивідуальности. Висока культура сполучена з локсусом; богатство, скупчене в небогатих руках, уможлиблює виховання майбутніх провідних умів, створюючи для них відповідне окруження. Нація злидарів не породжує великих винахідців. Раціоналізм XVIII-го віку, назвавши власність крадіжжю, системоатично прищеплював руйнівську заздрість: сей світогляд породив класову боротьбу, що є властиво змаганням між проводирями націй та проводирями голоти, для яких робітничка класа — тільки об'єкт і засіб до мети. Доказ: по перевороті всі вільности, навіть загальне виборче право, касуються, як у Франції 1793 р. і в Росії 1917 р. Гасел ревунів маса здебільшого не розуміє. Саме поняття „робітничка класа“ фікція, бо що наприкл. спільного між матросом, кравцем, кельнером та гірником? Теорію Маркса можна було застосувати тільки до тогочасного фабричного робітника Англії. Селянства з його традиціями власности та иншими, ся теорія не брала в рахубу. Звела все до примітивної схеми: пролетаріят — буржуазія. Комунізм вербує свою голоту не серед працюючих, а серед ледарів. Чим маловартніший елемент, тим легше ним оперувати. Як в Росії 17-го року, так і у Франції 1789 і слідуєчих колись панівну касту складали сволота, дезертери, злочинці, сутенери, літерати та журналісти, серед них — як завжди — багато чужинців: жидів, італійців, навіть німців (згадаймо лотишів та китайців

рос. революції! — Г. Я.). Марксівська наука, зробила собі ідола з робітника, бо міряє вартість роботи кількістю затрачених годин. Праця винахідця, інженера, організатора, висока якістю, лишається поза межами її духового овида. Але чи ж можна міряти годинами духову працю; яка тиранізує свою жертву навіть у ночі, в подорожі, підчас відпочинку?..

Соціалізм є ніщо інше, як капіталізм низів, що намагається як мога більше взяти і як мога менше дати: звідси його вимога зрівняти фахівця з неуком. Фахівця витискає партієць, що в справі нічого не тямить. Є праця вища, до якої не кожда людина доросла; сього не розуміє пролетар, що вважає її за люксус, тому йому служниця в лікарні важить більше ніж лікар, паляч більше ніж винахідник машини. Творча праця викликає заздрість... Писалаж якось одна соціалістична газета, що знищивши грошевих мільонерів треба буде знищити мільонерів мозку. Але, що соціалістичні гасла прикривають собою чистісінький нігілізм, доводить практика Москви, де відновлено стан 1840 року: низька платня, виснажлива праця, ріжниця в оплаті, імпорт чужої кваліфікованої сили (вартість якої оцінили вже по тому, як „зліквідували“ власних фахівців).

Життєвий стандарт робітника багато вищий ніж селянина, який до того ще завжди є під загрозою неврожаю або браку збуту своєї продукції. Проте вимоги білого робітника зростають з дня на день. Наслідок: продукція дешево оплачуваного кольорового робітника побиває білу конкуренцію, взяти хочаб Японію, Індію. Тому й центри промисловости пересувають у країни з низькою оплатою робітника, де не панує диктатура професійних спілок; Китай, Ява, півд. Америка й Африка (в півд. африканських копальнях, напр., білий дістає 2 шилінги за 8-годинну, кафр — 1 шилінг за 12-годинну працю). Біла праця стає непотрібною. Класова боротьба білої раси, коли її не затамувати приведе до капітуляції її перед расами кольоровими. Так перемога робітничої класи обертається в найбільшу її поразку.

За класовою революцією чигає друга небезпека — кольорова революція. Пружина її теж заздрість, заздрість до кількох культурних націй, що, досягнувши шпилів цивілізації, запанували над рештою, „дикунами і варварами“. Кольорові війська брали участь в останній війні; вони побачили, що білих можна перемогти і відчули зневагу до них, як Югурта до Риму. Большевізм — зберігає марксівське обличчя для ока: щоб в Азії, Африці та Америці організувати повстання проти білої раси. Справжня суть його — поворот до традиції Азії: невільництво, азійський люксус панівної касты, азійська деспотія, що її зброя є кинджал і повстання. Класова боротьба тільки знаряддя в руках кольорової революції, а низька заробітна платня — зброя її натиску на Європу (подумати

тільки: Японія на Яві продає електричні лампки по п'ять пфенігів!).

В Європі занепад власности привів до занепаду родини: біла жінка не хоче мати дітей. В Америці германський елемент в деяких місцевостях заступають мурини та східні й південні європейці. У Франції в деяких департаментах за 50 років людність зменшилася на $\frac{1}{3}$; з півдня проникають в селянську верству катальонці та італійці, в середню класу — поляки. Медицина XIX-го ст. (чисто раціоналістична) зменшила смертність серед чорних в Америці і продовжує життя в Європі; тим вона протидіає законові природного добру, заміняє дітей старими, міряє вартість життя не змістом його, а кількістю днів. Колиби в Сполучених Державах повстав білий пролетаріят, пробилаби година для японців, муринів, індіан; а чорна Франція перевершилаби паризькі сцени 1792 і 1871 років.

Тоді зявиться білий провідник. Він не гордуватиме засобами. Войовничий дух буде його формуюча сила. Радикальний час не терпить компромісу, що є старечою жадобою спокою за всяку ціну, жадобою історичної резігнації, швайцаризації націй. Справжній цезаризм, який гряде, спиратиметься на невеличку меншість і не підкорятиме дійсність абстракціям. Він не буде переконувати, а переможе зброєю. Фашизм з його агітацією є перехід, бо ще називає себе диктатурою робітника, вербує на площі та є популярний. Справжній цезаризм змагається тільки за владу і не визнає ніякої партії, се диктатура одної людини проти всіх. Головне завдання її напочатку: позбутися тих преторіянців, що допомогли здобути владу, але далі можуть стати небезпечні. Кінець світової революції — резігнація; ідеали її не спростовуються, а просто стають нудні й докучливі і не стягають більше прибічників. Кождий соціалізм, коли переходить від теорії до практики, вироджується в бюрократизм, а наслідки сього ми якнайкраще бачимо в Росії: буряном зарослі поля, пасовиська без худоби і голод азіатського стилю, що став тревалим станом.

Коли цілком природною річчю стане зневага до охлократичної маси, до партій і програм, революція буде переможена. Замість партій долю держав вирішуватимуть війська. Прокидаються легіони Цезареві. Чий меч подолає, той стане господарем світу.

І. Каюк

Бути відпорними!

Живемо в віці переоцінки старих цінностей. В політиці, в господарстві, в духовім життю, в мистецтві, і — в напрямних виховання: як зробити наше тіло і душу відпорними на ділання зовнішнього світу. Останній — незмірно важній темі присвячує один розділ своєї повної глибоких думок книги — др Олекса Карель*). Реферую тут його думки.

Існує разяча неспівмірність поміж витривалістю нашого тіла і вражливістю матеріялу, з якого воно зіплене. Людська істота складається з матеріялу мягкого, змінного, податного на зовнішні впливи, що може розклатися впродовж кількох годин. А тимчасом — вона триває довше, аніж тоді, колиб була з криці.

Вона безнастанно поборює труднощі і небезпеки оточення; і далеко краще від інших тварин пристосовується до змінних обставин. Ставляє чоло кождоразовим змінам ззовні, прагне жити і живе, які фізичні, економічні і суспільні перевороти не заходилиб довкола неї. Сю витривалість наше тіло завдячує особливому способові активності наших тканок і соків. Їх реаговання, їх достосованість, їх чуйність — забезпечує відпорність і тривалість нашого життя.

Ся чуйність, сей сторожкий автоматизм, що уможливує наше існування називається — „адоптацією“, пристосованням. Всі фізіологічні активності мають здібність пристосовуватися. Ненарушимість і цілість нашого організму завдячуємо власне сьому процесові пристосовання. Зусилля, які при тім виконують наші органи тим більші, чим більш неправильний і нагальний є спосіб нашого життя. Які брутальні й не булиб наші відносини з зовнішнім світом, наш організм заздрісно охороняє рівновагу нашого внутрішнього світу з його комірками й соками.

Кожний елемент нашого тіла пристосовується до інших, інші — до нього. Сей спосіб пристосовання є чистк телесологічний. Коли обдарувати наші тканки — як се роблять механісти і віталісти — також інтелігенцією, яку маємо й ми, то фізіологічні процеси здаватимуться нам процесами, які відбуваються в намірі досягнути певну означену ціль. Кожний елемент організму ніби знає теперішні і майбутні потреби цілого, і відповідно до них — змінюється. Наш організм охоплює далеке так само добре, як близьке, будуче так само добре, як теперішнє. Так грудні залози у вагітної жінки збільшують свої комірочки, набухають, і починають функціонувати ще перед породом. Вони вже готові виживлювати майбутню

*) Dr Alexis Carrel — L'Homme, cet inconnu. Paris, Plon.

дитину. Такі процеси очевидно мають на цілі майбутнє. Усу-
нення одної нирки викликає збільшення і ріст другої. Коли
організм нагло вимагає інтензивнішої праці нирок, або іншого
органу, — ці органи показуються здібними виконати „надви-
жку праці“.

Вся модерна хірургія ґрунтується на спосібності
самовиготовлення організму. Саме — хоч як геніальне
і штудерне-зшиття рани наніщо не здається без тої спосібно-
сти організму. Без сих його адаптивних функцій ніякий хірург
з ніякою раною не мігби нічого зробити.

Коли шкіра, м'язи, кровоносні начиння, кости якоїсь ча-
стини тіла ушкоджені ударом ззовні або попаренням — ор-
ганізм умлівч пристосовується до нової ситуації. Таксамо ор-
ганізм реагує на бактерії, що проникли до нього і бореться з
ними. Успішність сеї відпорності завдячують організми осо-
бливому устроєві своїх тканин і соків, які не дають мікробам
та іншим чинникам, що викликають хворобу, проникати до ор-
ганізму, але — коли проникли — забивають їх. Се природна
самоохорона організму, в одного сильніша, в другого — слаб-
ша. Се самоохорона, що ґрунтується або на відичності, або на
певнім способі життя чи відживлювання — се природна охо-
рона. Є й штучні способи підсилити відпорність організму на
шкідливі впливи ззовні: різнородні вштрикування, приписи гі-
гієни, урядження велитенських шпиталів і пр. Але ці засоби
мало придадуться на те, щоби уздоровити націю. Здоровля
мусить бути річю природною. Крім того, внутрішня відпор-
ність супроти хворіб дає одиниці силу і певність себе, яких
позбавлені ті, що завдячують своє здоровля гігієні і медици-
ні. Якраз відшуканням чинників природної
охорони, природної відпорності (*facteurs de l'immunité naturelle*) повинна займатися медицина. Важна спон-
танна, не штучна, реакція організму.

Підчас якоїсь хвороби, тіло ставляє чоло новій ситуації.
Тим більше, воно старається пристосуватися до неї, вики-
даючи, забиваючи, унешкідливлюючи чинник, що спроваджує
недугу, направляючи ушкодження ним спричинені. Без сеї зді-
бності пристосовуватися, не моглиб довго істнувати живі істо-
ти, бо вони вічно виставлені на напади бактерій або заразків,
і на структуральне завмирання нечислимих елементів ор-
ганічної системи.

Нині, завдяки гігієні, комфортаві, добрій відживі, вигодам
істновання, шпиталям, медицині, сестрам милосердя, новітня
цивілізація дала многим хирлявим організмам можливість жит-
тя. Вони і їх потомство спричиняються, у великій мірі, до
слаблення білої раси. Повстає питання — чи не варта
булоб зректися сеї штучної форми здоров-
ля, а присвятитися виключно культивуван-
ню тої його форми, яка походить з блиску-

чого стану функцій пристосовання і природної відпорності?

Є інтра-органічна пристосованість, що забезпечує ненарушимість внутрішнього середовища і взаємовідносин тканин і органів, спроваджує автоматичну напругу тканин і видужання від хворіб. Але є і екстра-органічна пристосованість, яка приносить людину до оточення, до фізичного, економічного і психологічного зовнішнього світу. Вона дозволяє жити, не зважаючи на некорисні умови оточення. Тут тіло пристосовує свій внутрішній стан до змін оточення. Тут діє механізм, який підтримує правильність фізіологічних і ментальних чинностей і дає тілу його єдність.

Повітря довкола нас або тепліше, або холодніше за наше тіло. Проте, соки, які змивають ткани, кров, що кружляє в кровоносних судинах — зберігають однакову температуру. Це зовсім вимагає безперервного вмішування цілого організму.

Ми пристосовуємося до всіх подразнень, що йдуть ззовні. Наше око має способи боротися проти засильного світла. Скіра протиставляється прониканню світлових променів, продукує пігмент. Коли ця природна реакція, природна охорона не вистарчає, наступають ушкодження або хвороби.

Пристосовання до спраги і голоду дуже яскраво можна спостерігати у звірів. Корови в Арізонській пустині навчаються не пити протягом трьох днів. Пси стають гладкими і здоровими, хоч їдять лише двічі на тиждень. Людина пристосовується до височини через зміну крові і обігової, віддихової, кістякової і мускулярної системи. Пристосовання нерідко настає нагло. За кілька тижнів воляки перенесені на верхи Альп, машерують, вдрабують і бігають так само добре, як на долах. Так само шкіра хоронить себе перед блиском снігу посиленою пігментацією. Організм стає більш відпорним на зимно. Відповідно змінюється і функціонування серця і легень. В Америці в західних „ранчах“ ковбої досягають сили, звинності і відпорності організму, яких не здобуде ні один атлет в комфортабельних умовах нинішнього університету. В залежності від роду поживи, змінюється устрій залоз і нервової системи, а духовна активність змінюється в парі зі зміною форми і розмірів тіла. Пристосовання до нових умов існування збільшує вмить активність фізіологічних і умовних процесів. Примус військової служби, змушуючи кожного до зміни життя, до певних вправ і дисципліни, дуже сприяє розвитку одиниці. Можливо, що многим вернулисяби втрачені відвага і сила, колиб їх змусили жити в суворіших обставинах, не в обставинах одностайності і безжурності наших вищих шкіл.

Як до фізичного оточення, так само пристосовується людина і до оточення суспільного. Умови активності мають тенденцію змінюватися в напрямку більш сприятливим, щоб збільшити відпорність одиниці. На ворожість зовнішнього світу від-

повідает людина такоюж самою ворожістю. Розвивається бажання підбити світ, боротися з ним. Розвивається сприт, хитрість, уважливість, охота до праці, до зусилля, до посідання, до командування. Виступає пристрасть пановання. Слідно се однаково і в Пастера, і в Мусоліні. Вона жене людину до завоювань, відкрить, винаходів, до героїзму, на смерть.

Другий спосіб пристосовуватися — се втеча. Осібняк кидає боротьбу і сходить до позему, де вона безпотрібна. Але ті, що змушені безнастанно ділати, тих обставини не зломлять. Мати, яка стратила дитину але обов'язана дбати про кількоро інших — не має часу думати про біль. Праця — найбільш доцільний засіб аніж алкоголь чи морфіна — щоби зносити несприятливі умовини окруження. Нераз акцію зроджує мрія-омана. Се дуже великі чинники пристосовання одиниці до окруження. Є соціальні умовини, що такіж згубні для білої людини, як тепле й мокре підсоня. Ми потрафимо пристосу, ватися до злиднів, до турбот, до праці і до боротьби. Не дегенеруючи можемо зносити тиранію, революцію, війну. Але не можемо знести нужди і добробуту. Крайня нужда завше провадить до ослаблення одиниці і раси. Таксамо і богатство до безвідповідальности. Небезпечний і вільний час без праці. Ні кіно, ні концерти, ні радіо, ні самоходи, ні спорт не заступлять інтелігентної доцільної праці або корисної активности взагалі. Брак заняття ось хвороба, до якої людський організм не може пристосовуватися і з якою не встані боротися таксамо, як з пістряком.

Пристосовання можна досягнути безнастанною вправою. Чим більше вправляється мускул, тим більше розвивається. Замість зуживатися через працю, він скріплюється нею. Се факт незаперечений, що фізіологічна і розумова активність сильнішає завдяки вправі. Зусилля — конечна передумова кращого розвитку організму. Інтелігенція і моральне чутство, як і мязи завмирають — через брак вправи. Фізіологічний і умовий розвиток кожного з нас залежить від нашої функціональної активности і від наших зусиль. Инакше настає дегенерація.

Замість заздалегідь запобігти хоробі виключно через охорону одиниць проти чинників, що хоробу спроваджують, треба кожду одиницю зробити здібною хоронити себе саму, збільшуючи справність чинностей, пристосовання.

І якраз про се ми забуваємо часто!

Доктор Карель твердить, що ми далеко менше аніж наші предки вправляємо наші пристосовавчі чинники. Особливож від останнього чвертьвіку, ми пристосовуємося до оточення за допомогою механізмів, створених нашим розумом, а не нашими фізіологічними механізмами, створеними природою. Засоби зберегти нашу інтра-органічну рівновагу, які нам дала наукова цивілізація, є приємніші і вимагають менше зусиль, аніж природні засоби. Та

цивілізація зробила майже незмінними фізичні умовини щоденного життя. Вона зістандартизувала мускульну працю, виживлення, сон; скасувала зусилля, перемінила способи активності наших мускульних, нервових, обігових і залозних систем.

Мешканці нового міста не потребують зносити зміни атмосферичної температури. Комфорт домів, нові прилади ogrівання і охолодження, вигода одягу, замкнуті і ogrівані самоходи, — досконало хоронять проти негоди. В зимі не потребуємо — як потребували предки — зносити скоки між довготревалым холодом і наглим ogrіттям вогнем каміня або печі. Людина, кепсько хоронена своїм лихим одягом проти змін температури, зберігає свою внутрішню температуру інтензивною працею організму, викликає підсилене ділання всіх органічних систем. Навпаки в того, хто поборює зимно футром і теплыми одягами, недоступними на вітер, ogrіваними вагонами, або замикаючися в кімнаті з незмінною температурою, — в того органічна система перебуває в стані цілковитої нечинности. Скільки є людей, яких скіри ніколи не смагав вітер; яка ніколи не потребувала боронитися проти дощу, вогкості, мокрого вбрання, ні проти пекучого сонця підчас довготревалой праці. В таких — механізми, що мають регулювати температуру крови і соків, лишаються завше в спокою. Їм бракує вправи, необхідної до їх повного розвитку і до розвитку одиниці.

Наша цивілізація не скасувала цілковито фізичного зусилля. Але воно вже не таке часте. Його заступили в звичайних обставинах машини. А позатим приміняється в атлетиці, в формі стандартизованої і підпорядкованої довільним правилам. Велике питання, чи сі штучні вправи зможуть цілковито заступити природні вправи за давних умовин життя.

Кілька годин танцю чи гри в теніс тижнево не заступлять жінці зусилля, яке вона робила, сходячи на гору і спускаючися в діл сходами свого дому, сповняючи свою домову працю без помочі машини, ходячи пішки по вулиці. Нині вона живе в домі, що має ліфт, ступає тяжко на високих заках, і часто послуговується самоходом, омнібусом чи трамваем. Так само і мужчини. Гольф раз на тиждень не винагороджує повну нечинність підчас решти тижня. Касуючи мускульне зусилля щоденного життя, ми скасували самі того не знаючи, безнастанну роботу наших внутрішніх органів, які піддержували їх витревалість. Мязи, як відомо, зїдають цукор і кисень, продукують тепло, визволяють молочний квас в крови. Щоби пристосуватися до тих змін, організм мусить запрягти до праці серце, віддиховий апарат, печінку, нирки, деякі залози, среброспинальну систему і пр. Не думаю, щоби вправи, яким віддаємося вряди годи, моглиби бути чимсь рівновартним безпереривній мускульній активності, якій віддавалися наші предки. Нині фізичне зусилля призначене лише для

певних хвилин і днів. Звичайний стан органічних систем, питних і деяких інших залоз се їх спокій.

Таксамо змінили ми працю чинників травлення. Такі средства поживи, як напр. сухий хліб, мясо старих звірят, не уживаємо вже тепер. Лікарі, здається також забули, що щелепи створені, щоб торошити відпорні предмети, що шлунок сконструований, щоб травити натуральні продукти. Дітей годують розмягченою їжою, молоком, папкою. А і їх щелепи, ні зуби, ні мускули обличчя не працюють належно. Так само річ мається з м'язами і залозами травлення. Правильність і обильність їди лишають без ужитку і працю одної чинности, яка грала велику ролю в рості людської раси, — пристосування до браку поживи. В примітивнім стані люди мусили піддаватися коротшим чи довшим періодам посту. Коли брак поживи їх до того не змушував, вони піддавалися сьому іспитові добровільно. Всі релігії обстоювали потребу посту. Недостача поживи викликає насамперед почуття голоду, часом певне нервові подразнення, пізніше почуття ослаблення. Але ся недостача викликає також інші, укриті, але ще далеко важніші явища.

На допомогу ослабленому організмові спішить і цукор печінки, і поклади підскірного товщу і залози. Всі органи жертвують власною субстанцією, щоби утримати правильну роботу цілого організму і спеціально серця. Піст очищує і перемінює наші ткани.

Новітня людина спить або замало або загато. Їй тяжко звикати спати багато. Ще тяжше приноровитися до тривалого недосипання. Проте корисне є привикнути чатувати, коли хочеться спати. Боротьба зі сном впроваджує в рух органічні приряди, яких сила розвивається через вправу. Ся боротьба вимагає також сили волі, але новітні привички знищили потребу уживати сю силу. Не зважаючи на турботи нашого існування, ні на фальшиву активність спорту і наглих перенесень з місця на місце, наші великі регуляторні системи лишаються в спокою. Загально кажучи, спосіб життя нашої наукової цивілізації зробив безпотрібними механізми, яких рухливість негавала в людей протягом тисячів років.

Проте, вправа пристосовальних чинностей є конечна для всебічного розвитку одиниці. Наше тіло перебуває серед фізичного оточення, що вічно міняється. Воно затримує незмінним свій внутрішній стан завдяки негаваючій органічній активності. Ся активність не умісцєвлена в тій чи иншій системі організму. Все змінється довкола нас і людина мусить вміти до того примінятися. Вона осягає максимум свого розвитку, коли виставляє себе на негоду, коли позбавлена сну, і коли спить задовго, коли її пожива є заобильна або коли вона заскупа, коли вона здобуває великим зусиллям і свій власний куток, де може схоронитися і свою їжу. Треба також щоб вправлялися м'язи, треба втомлюватися, відпочивати, бо-

ротися і терпіти, часом бути щасливим, треба любити і ненавидіти, треба, щоб наша воля напружувалася і попускала; змагатися проти собі подібних і проти самого себе. Людина створена власне для такого способу життя, як шлунок — для травлення поживи. Людина стає твердою тоді, коли пристосовальні процеси ділають інтензивно. Відомо, які сильні фізично і морально ті люди, які з дитинства піддавалися мудрій дисципліні, які зазнали неодну недостачу і які призвичаїлися до найрізномородніших умовин.

З другої сторони, стрічаємо одиниці, що цілком добре розвинулися, хоч не під тягарем злиднів, яких не зазнали. Ті одиниці, хоч і іншим способом, але теж піддалися законам пристосовання. З дитинства їм накинули дисципліну, свого роду аскезу, яка охоронила їх від згубних наслідків багатства.

Син фєвдального пана мусів перейти тверду школу фізичних і моральних вправ. Один з героїв Бретані, Бертран ді Геклен, сам себе добровільно зобов'язав зносити щоденно всякі недостачі життя і боротися з своїми однолітками. Хоч невеличкий і незугарний, він осягнув силу і відпорність майже легендарну. Не саме в собі багатство шкідливе, але занехання всякого зусилля. Сини великих промислових королів ХІХ віку в Сполучених Державах Америки і Європи часто тратили предківську силу власне через те, що ніколи не доводилося їм змагатися з середовищем.

Нині в великих містах стрічаємо багато осіб, в яких зацвіли чинности пристосовання. Се ті, що вже з народження попали в умовини, при яких ті чинности зацвіли. Їх ще за дитинства тримають стало в кімнатах з рівною температурою. В зимі їх вбирають неначе малих ескімосят. Переладовують їєю, сплять вони скільки хочуть, не обтяжені ніякою відповідальністю, не знають, що то фізичне, моральне чи умове зусилля, вчать лише того, що їх розважає і не побороюють ніяких труднощів. Вислід знаний. З них виростають м'які, переважно гарні люди, часто міцні, але легко втомлюються, позбавлені бистроти ума, морального почуття, нервової відпорности. Сі браки не одідили вони від предків!... Не можна безкарно забувати на велику роль чинности пристосовання. А передусім мусимо коритися законам зусилля. Змиршавіння тіла і духа — ось ціна, яку платять одиниці і народи, що забувають про сей закон.

Наш розвиток вимагає активности всіх органів. Вартість людської істоти завше зменшується, коли зацвіла пристосовання систем. Замість атлетів, мусимо творити дійсно модерних людей. А модерні люди потребують нервової рівноваги, інтелігенції, відпорности на втому, моральної снаги, більш аніж сили м'язів. Все те прикмети, яких не здобути без боротьби і змагання. Себто без помочі всіх органів. Скажуть, що не можна пристосуватися до вічного руху, до інтелектуальної розсіяности, до алкоголізму, до вчасних полових екс-

цесів, до занечищеного повітря, до фальсифікації средств поживи. Коли так, то необхідно змінити наш спосіб життя і наше середовище, хочби за ціну деструктивної революції. В кінці цивілізація має ціллю не поступ науки і машин, але людини.

Реасумуючи доктор Карель каже: адаптація, пристосування є причиною ненарушимости нашого організму, спосібности його виліковувати свої недуги. Завдяки пристосуванню ми живемо, хоч як тендітні наші ткани. Тимчасом в організації модерного життя, в модернім вихованні, ніхто не числиться з сею такою важною функцією організму. Їх активність майже вийшла з ужитку. Зі шкодою для нашого тіла і духа.

Життя, яке нехтує сею природною відпорністю організму, — не розвиває її, лише атрофує — забиває людину. Щоби її вратувати — ціла система нашого життя і виховання мусить бути перевернена до гори ногами.

Менше вигоди і більше зусилля мусить зазнати модерна людина. Зусилля не нищать наші органи, лише робить їх відпорнішими. Відпорнішою робить цілу нашу анатомічну структуру. Треба вправляти цілий організм, м'язи, серце, легені, мозок. Бігати по нерівнім терені, вдрапуватися на гори, дужатися, пливати, працювати в лісі і на полі, виставляти себе на негоду, на тверде життя — ось що створює гармонію м'язів, кістяка, органів і свідомости.

Сим способом вправляються ті приряди нашого тіла, які дозволяють йому протиставитися всяким змінам зовнішнього світу. Звичайна забава — вдрапуватися на дерево, — або на скелі, — викликає роботу тих регулятивних систем, що діляють на справність обігу крові й віддихання. Побут в горах — викликає активність органів, що витворюють червоні тільця гемоглобіни. Спрага витягає з тканин їх воду. Є багато інших способів стимуляції процесу пристосування. Сей процес удосконалює і гартує ціле тіло. Гармонію між органічними і психологічними чинностями — утримується також тревалим зусиллям — зулльям розуму. Власною інтелігенцією і опанованням себе досягається гармонія. Людина мусить привчитися панувати над почуттям голоду, потребою сну, над своїми сексуальними імпульсами, над своїм лінивством, над алькоголем і пр. Забогато поживи і сну далеко небезпечніше, аніж замало. Вартість кожного залежить від його здібности — протиставитися наглим змінам положення.

Се можна досягнути лише виробленням численних рефлексів, інстинктових реаговань. Найлегше засвоїти їх — дитині. Дитину найлегше вимуштрувати. Її можна вивчити бігати без втоми, падати мов кітка, спинатися, плавати, триматися і ходити гармонійно, пильно і точно спостерігати, що робиться довкола, хутко і вповні будитися зі сну, говорити кількома мовами, коритися, нападати і боронитися, належно послуговуватися своїми руками при різних роботах

і пр. Моральні привички витворюється таким самим способом. Навіть псів можна привчити не красти. Чесність, отвертість, відвагу треба розвивати способом, який вживаємо для витворення рефлексів, себто без розумовань, без дискусій, без пояснень. Витворюючи ці рефлекси в звірят, нераз устаюється взаїмний звязок між якоюсь неприємною річю і річю бажаною. Звук гонга, стріл, навіть удар бича — стають для пса синонімом улюбленої потрави. Не инакше в дитини. Вона забуває про недоживлення і недосипання підчас виправи в далекі і незнані краї. Фізичне терпіння можна зносити легко, коли воно приносить успіх по довгому зусиллю. Навіть смерть приходить з усмішкою, коли звязана з великою пригодою, з красою посвяти, або з просвітленням душі, яка знаходить Бога...

Є два роди здоровля, природне і штучне. Треба стремити до природного, а його дає відпорність тканок на хвороби і рівновага нервової системи. Сучасна медицина хоче створити штучне здоровля, її ідеал — вмішуватися в чинности також і органів за допомогою чистих хемічних річовин, щоби стимулювати або замінити неvistарчаючі чинности, прискіпити реакцію органів проти хвороби і пр. Але штучне здоровля нам не вистарчить Лікарська опіка і досліди дуже клопотливі й мольні і не все дають бажані висліди. Шпиталі і ліки — коштовні. Здоровля залежить від структурального і хемічного устрою кожної частини тіла і певних властивостей цілого організму. Треба плекаки цілий організм, підтримати його ненарушимість, замість вмішуватися в чинности кожного органу. Природне здоровля — не вигадка. Певні одиниці зраджують велику відпорну силу супроти хворіб або супроти старости. Треба віднайти таємницю сеї відпорности. Записати хворому хемічну річовину, якої він потребує, не принесе йому дійсного здоровля. Треба зробити так, щоб його органи стали здібними самі витворювати в тілі ті хемічні річовини. Поступу медицини не спричинять нові велитенські шпиталі або фабрики фармації. Його спричинять ті самітні вчені, які в тиші лабораторій дають волю своїй імагінації, спричинять т, що відкриють за авансценою хемічних будов, царство органічних і ментальних таємниць. Завойовання природного здоровля — вимагає великого поглиблення нашого знання тіла і душі.

А передусім треба засвоїти великі закони нашого істновання: що здоровля і радість життя здобувається не знищенням, не скасуванням зусилля, не вигідництвом. А якраз тим, що розвиває відпорну силу нашого тіла і душі, гартує їх. Робить готовими і здібними побідно стрічати всі страхіття життя — фізичного і суспільного. Робить такими, яких вимагає наш час.

Михайло Островерха

Перемога фашизму

З початком 1935 р., коли в Італії йшли поважні приготування до війни з Абіссінією: в одній моїй кореспонденції з Риму — *Новий Час* ч. 43, 1935 — писав я таке: „...війна причиниться до того, що 1) збудить в італійців гін до здобування кольоній, гін, який в них прищух; 2) на тринадцятому році фашистівського ладу цікаво поспробувати сил, які сей лад підховав собі; 3) колиб таки прийшло до війни Італії з Абіссінією і як для Італії ся війна пройде з успіхом, то се бувби для фашизму капітал небувалої ваги. Війна — ризико. Чи великі люди лякалися колинебудь ризика?“

Се було написано більше як рік тому. До війни Італії з Абіссінією прийшло. Для Італії війна пройшла не лише з успіхом, а з великим. Темпо, запал, з яким італійці йшли, поконували найгірші труднощі теренові, цілковитий брак доріг, лихе підсоня, брак води. Се темпо перекреслило всі обрахунки не лише таких стратегів, як деякі наші, а й стратегів генштабів перших країн Європи. І для фашизму здобуття Абіссинії се капітал великої моральної ваги. Мусоліні заризикував і виграв. Дальше — видно, що фашизм в ту душу італійського народу таки увілляв нового змісту: сила, могутність батьківщини понад усе. В потужній, великій батьківщині кождому італійцеві буде краще. Ось чому пролетар Італії стоїть за фашизмом і помагає своїй Італії під національними прапорами — а не під брехливими червоними — здобувати нові землі. Стає співтворцем нової італійської імперії. Видно, що Мусоліні перевиховав народ, зілляв його в одну потугу, яка йде за ним. Народ вірить йому, бо те, що він робить, се єдине для того, щоб Італія була сильна — не лиш на сьогодні, а сильна на завтра. Вірять йому всі, бо памятають як він в 1927 р. сказав: „Як йду вперед, то йдіть за мною! Як відступатиму, то вбийте мене!“ Мусоліні йде вперед — відступу для нього немає. Він, сьогодні бачимо, властивий творець третьої Італії. Він дальше не перестає пригтовляти її до важних і важких ще завдань. В такому випадку важне понад усе єдність народу. Абіссінська війна, а з нею незручне, непродумане потягнення Англії — „санкції“ — зєднило всіх італійців — і антифашистів. „Правдива сила міста не знаходиться в його мурах, а в грудях його мешканців“¹⁾. Се знає кождий європейець. І в критичній для батьківщини хвилині, він виявляє ту силу. А третє — що здобуття Абіссинії через Італію се перший крок до імперіялізму Італії — про се й сумніву бути не може.

¹⁾ Vincenzo Cuoco — Platone in Italia том I.

Нічого не поміг крик, метушня пів десятка держав, а в першу чергу Москви (яка з лукавою усмішкою знову заходиться добути ласк в Римі) проти Італії. Коли виринув плян Гор-Ляваль, тоді паціфісти — які з мягкосердя комахи не розчавлять, — радикали, жидо-демоліберали і всякі масони хором загули: не дати Італії ні клаптика абісінської землі! І саме тоді примусили Італію до тієї війни, яку вона довела до переможного кінця. Гори трупів, десятки тисяч ранених, інвалідів, ось наслідки крику миролюбців.

Правда й те: ще питання, чи здобуття Абісінії без війни булоб для Італії тревалою вартістю. В житті народу його пуга здобута легко, без крові не має ніякої вартости. Лиш той нарід великий і має перед собою майбутність, який уміє — як треба — приносити жертви. Тоді свої здобутки він вміє оцінити та їх обороняти. Чим легше приходять нам здобутки до рук, тим легше тратимо їх, тим меншу вартість мають для нас.

Врешті — війна в Абісінії, се ще один важний здобуток Італії. Що до зудару в Європі прийде — швидше чи пізніше — про се годі сумніватися. Чи се прийде до остаточної розправи з московською заразою, чи яка инша „нагода“ — без війни не обійдеться. Італія відбула в Абісінії правдиві та ужиточні для себе маневри — і то всією воєнною модерною технікою. Летунство, як читали ми в звідомленнях, відіграло першу ролю і то в головних наступах і менших. Чиж ся важко здобута практика не здасться Італії при найближшій нагоді? А чи війна Росії з Японією 1904—1905 р. не була хіба великими практичними здобутками для Японії до її розросту, який триває по нинішний день?

Се буде рівночасно під увагу і для тих наших сентиментальних оборонців чорних, для яких Абісінія се те саме, що... Україна. Ті, що хотять, чи то пак мріють ратувати Україну „сонцем правди і справедливости“ і того самого ждуть для Абісінії. Негус теж вірив в „сонце правди і справедливости“. І ждав... на поміч інших. Через радіо закликав світ до „справедливости“. Наче той „старий Арістофана, який віддається тому, хто йому підставить наймягшу подушечку, хто йому зафігує найделкатніший присмак, хто йому оповість найпідслісніші казочки і хто найніжніше в потилицю його почуває“²⁾.

Яка дивна постать — сей негус! І не диво, що так припадає до вподоби русинам. Сеж втілення тієї політики: сусід допоможе, той або другий, або третій. Вибирай якого хочеш! Хто ніжніше говорить, той рятує Україну.

²⁾ Тамже — II том.

Ватсон Кіркконел
проф. манітобського університету¹⁾

Українська поезія в Канаді

(З англійської мови, за дозволом автора, переложив о. Т. Д. Волохатюк)

Українці творять четверту по величині групу багатомовного населення Канади. Тільки англо-саксонці, французи та німці чисельно перевищують їх. Сильна імміграція українців, головню на підсibirські прерії канадйського заходу, почалася коло початку нашого століття, і сьогодні їх найменше 250.000.

Щоби ся імміграція могла мати який вплив на культурне життя Канади, старші расові групи не припускали. Вони склонні були глядіти згорі, з погордою або співчуттям, на тих пришельців, звичайно неписьменних селян, яких життя проходило серед прикростей і недостатків рілньничого піонірства та важкої праці по лісах, тартаках, копальнях і при будові залізних доріг. Та пізніше прийшлося дати їм признання за успіхи в розбудові заможних хуторів та сіл, а далі в области професій і навіть на політичному полі. Закон про загальне шкільне навчання повів друге покоління в канадйські школи, а амбіція довела його до замітних успіхів по університетах.

Одначе сі чверть міліона канадйських українців розвинули культурну діяльність немалої вартости, і то звичайно по традиціям своєї власної мови і раси. Англо-канадйці ними не цікавилися, і вони плекали далі свої народні строї, музику, балет, драму, белетристику та поезію; бо їхні провідники стали рішучо за збереження своєї культурно-національної спадщини.

Ціль сеї статті — подати (перший раз в англійській мові) огляд одної ділянки тієї культурної діяльности, іменно, поезії в українській мові, друкованої дотепер в Канаді.

Хоч як незаметними були українці по своєму приїзді, то остали вони такими не довго. Повстали часописи в українській мові, головню у Вінніпегу, Саскатуні та Едмонтоні, і стали — як і досі остають — головним середником для виразу духа канадйських українців. Зогляду на релятивну вбогість та нечисленність потенціальных покупців, українських видавців у Канаді немає. Тож книжки — побічний та ризковий продукт часописних видавництв і їх наклад міняється відповідно до калькуляції попиту. Бібліографія українських книжок, на-

¹⁾ Watson Kirkconnell M. A. (магістер гуманістичних наук) F. R. Hist. S. (член Королівського Історичного Товариства). Друкується стаття з пропусками.

писаних і виданих в Канаді, начислюватиме кілька соток наголовоків, обнимаючи по найбільшій часті белетристику, релігію та підручники (шкільні книжки, поради для фермерів, ремісників і под.). Збірок поезій відносно мало. Богато поетів, які моглиби були легко знайти видавців на свої вірші зогляду так на якість як і на кількість, коли писалиби були по англійськи, почали і скінчили на річках українських часописів. В них то й треба шукати головної маси канадійсько-української поезії. Побіжний перегляд показує, що найменше 10.000 українських поезій заховалося в старих річниках українських часописів західної Канади. Найбільша частина сього матеріалу се наймізерніша писанина; значна кількість може остаточно ввійти та й тільки; невеликий цінний останок вповні заслугує на збереження, і як поезія *per se* і як зворушаючий пам'ятник переживань та аспірацій українців у Канаді. Про ці то поезії, як також про ті, які здобули собі тревалість книжкової форми, хочу сьогодні говорити.

Українських поетів у Канаді маємо три головні категорії:

- 1) Поети-піоніри передвоєнного періоду, що дістали освіту на Україні і видали свої поезії в Канаді в рр. 1900—1918.
- 2) Повоєнні поети, що дістали освіту на Україні.
- 3) Повоєнні поети, що дістали освіту в Канаді (і в англійській мові) але вживають української мови в своїх писаннях.

Генерація піонерів вперше озвалася в 1911, коли Теодор Федик, 38-літній фермер-імігрант, видав свої *Щісні Імігрантів про Старий і Новий Край* в місті Вінніпег. Ся книжка на 140 сторін, зпід пера головно Федики, а вчасти й інших, менших авторів, оспівує просто але живо труднощі та клопоти життя в новій країні. Всі вірші мають форму звичайної „коломийки“, себто баляди в трохеїчній стопі української народної поезії. Вони ставляють перед нами, з природною простотою ісландського римура або шкоцької баляди, переживання імігранта: як він тужить за батьківщиною, але завзятий; без цента в кишені, але терпеливий; голодний, погорджуваний, прибитий до краю, але рішений ніколи не впасти на шляху. Федикові *Щісні Імігрантів* найшли таку широку популярність, що його книжка вийшла в 1927 четвертим накладом і розійшлося її понад 50.000 примірників. Доки говоритимуть українською мовою в Канаді, доти безперечно буде сталий попит на такий правдиво людський пам'ятник.

Федик ще живе, і мешкає в місті Вінніпег; та дні його поетичної творчости давно минули. Праця та клопоти зробили з нього, при шістьдесятті, дряхлого, спаралізованого, сивоволосого старика, якого постава нагадує щось із поваги вислуженого генерала, але він вже очевидно тільки тінь поета з 1911 р.

Його сучасником та найвизначнішим поетом того часу був Василь Кудрик, якого *Весна*, книжка 128 сторін, також

вийшла друком у Вінніпегу в 1911. Кудрик виказує багато ширший обсяг і віршовання і предмету. Менше ніж третина його збірки оспівує імігрантські переживання в коломийковій формі. В дальшому тягу своєї книжки він переходить різні метричні стопи і такі мішані теми, як історія, політика, критика, мрії, дружба та природа. В Кудрикові відчуваємо можливості, не вповні зреалізовані. Він тільки не здолав створити поезії першої класи.

До передвоєнної генерації належать ще поети: Йосиф Ясенчук, автор *Канадійського Кобзаря* (Едмонтон 1918 стор. 64), Семен Ковбель, більше знаний, як драматург, Василь К. Головацький, редактор і вчаси автор малої збірки *Робітничі Пісні* (Вінніпег 1911), Дмитро Рараговський, співавтор тієїж книжечки, і Павло Крат, тепер духовник в Торонто.

Друга категорія (повоєнні поети українського виховання), в порівнянні з передвоєнним періодом, виказує більшу пропорцію інтелігенції. Між 1900 і 1914 канадійське правительство спровадило великі групи селян, щоб заселити свіжо розміряні землі. По 1919 знаний вислід українського національного зриву причинився до численнішої еміграції освіченої верстви, якої свою пайку дістала і Канада. Ся іміграція принесла зі собою більшу мірку духового ферменту, живіше почуття історичних кривд України, та глибше привязання до української землі і життя. Чимало сих нових імігрантів ще не приноровилося до життя нової країни, а декотрі ніколи не зможуть зжитися з нею, так, що повстає поважне питання, чи випадок, що сі люди пишуть поезії в Канаді, фактично оправдує зачислення їх до україно-канадійських поетів. Та зогляду на те, що багато з них, під натиском обставин, управляє тепер канадійську землю, а декотрі поволи перестають уважати Канаду тільки тимчасовим пристановищем, ми можемо мабуть взяти їх за початкуючих канадійців.

Головними представниками сеї повоєнної генерації є отсі поети: Петро Карманський (перейшов до Бразилії, тепер в Галичині), Іван Кмета-Ефимович, Володимир Купченко, Катря Новосад, Йсиф Саїк, Василь Тулевітрів і Тарас Волохатюк.

Та з усіх найбільш інтересна група молодих поетів, що дістали освіту в канадійських середніх школах та університетах, які рішучо почувуються канадійцями але й свідомо стараються витворити канадійську літературу в українській мові. Вони володіють в однаковій мірі і англійською і українською мовами та широко обзнайомлені з традиціями англійської поезії, одначе не бажають бути лише літературними пасинками тієї традиції. Відчуваючи, що їх духовий корінь в українській минувшині і що він мусить в ній остати, коли їх поезія має успішно розвиватися, вони рівночасно раді нащепити її впливами та аспіраціями своєї нової батьківщини.

Два найвизначніші члени сеї групи, Іван Данильчук (ур. 1901) та Онуфрій Іван (ур. 1900), се молоді вихованці саска-

чеванського університету, які учителюють тепер, перший в Саскатуні, другий в Вінніпегу. В першій збірці своїх поезій п. н. *Свитає День* (Вінніпег 1929 стор. 55) Данильчук викладає свої ідеї в передмові:

„Степи Канади золотіють морем колосся, під подихом вітру хвилюють і шелестом співають нові пісні. Де перед кількома десятками літ паслися міліонові стада волохатих буйволів, де кочували червоношкірі індіанці — там сьогодні хвилюють золотаві хвилі пшениці, хвилюють і шепчуть нові казки, шепчуть та очікують великого співця, який зрозумівби їх і оспівав могутньою пісню.

Та канадійський Вот Вітман ще не прийшов. Шум золотого моря Канади зродив у наших серцях тугу за країною краси і світла, навчив співати нас, але не зрадив тайни своєї, бо говорить індіанською мовою... Українські степи дали душу, а канадійські співати навчили... Обедналися, і не розбереш їх: в шумі бурі чуєш казку про Гаявату, а в мріях бачиш заповрождення Перебийноса... Співаємо, і дивні наші співи, бо ми не можемо співати байдужим тоном чужинця про золоті степи Канади, бо вони нас вигодували і пісень навчили, а українські степи дали душу...

Отсі жмутки наших поезій зродилися серед шуму степового золотого моря пшениці: самотужки, без заохоти. Серед літературного оточення ми не зросли. До нас долітав гомін літературних подвигів з Нью-Йорку, Києва, Копенгаги й Парижа, але се лише гомін... А ми мусіли самотужки розшифровувати значіння того гомону...

Степи Канади золотіють і очікують приходу степового Сандборга. І ми співаємо й наслушуємо, чи ще далеко він*.

У вірші Данильчука чуємо оживляючу безпосередність. Хоч він і грішить перечуленою імагінацією, всеж відчуваємо, що в нього справжній поетичний хист і що він стало дозріває в думках і вислові.

Онуфрій Івах, інтимний товариш Данильчука довгі роки, визначається більшою ерудіцією але й більше механічний в своїй поезії. Він найбільш освічений серед своєї групи. Видав довгі філософічні поеми, довгі віршовані оповідання з української історії, ліричні поезії, новели, критичні нариси та збірку англійських переспівів українських поетів.

До сеї повоєнної групи поетів належать ще: Тетяна Кройтор молода вдова, учителька в Саскачевані, С. В. Савчук товариш Данильчука та Іваха зі саскачеванського університету, тепер духовник у Вінніпегу; Петро Василь Чайківський манітобський учитель, тепер інвалід; Ілія Кіріак учитель в Альберті.

Декому з критиків може здаватися, що вартість усеї тої поетичної творчості дуже сумнівна. Серед українців в Канаді досі не появилася першорядний поет. Всеж такі багато досі написаних віршів має абсолютну поетичну вартість, оправду-

ючи тимсамим свою появу. Зрештою в сій творчості маємо спонтанічний, зворушуючий малюнок, який розкриває перед нами глибину емоціональних та інтелектуальних переживань, звязаних з великою модерною міграцією народів у незнайому країну відмінної культури. Проминуть століття, а канадійсько-українську поезію цінитимуть як пам'ятник людських переживань.

К. Інцигур

„Народний фронт“ — без маски*)

Патріотична Франція провадить завзяту боротьбу з заливом чужинецьких агентів, яких пановання хочуть соціал-комуністи накинати великому народові. Низше реферую одну статтю, що появилася в паризькій *Guingoite* і яка відслонює правдиве обличчя потвора, з невинним ім'ям баранця — обличчя „народного фронту“, чи пак „людового фронту“.

Ідея засновання „народного фронту“ в капіталістичних країнах кільчилася в головах провідників Комінтерну вже від 1934 року. Свою остаточну форму вона прийняла в 1935 на VII-м зїзді III-го інтернаціоналу в Москві в липні і серпні того року.

Основні точки сеї ідеї такі:

Спочатку — хрестовий похід проти Гітлера і націонал-соціалізму, що загрожував „столиці світової революції“ — Москві.

Дальше, ослаблення і розклад державного апарату буржуазних держав, щоби зробити їх легкою здобичею атакуючого комунізму.

Сталін переконаний, що світова революція може вийти тільки з війни, в якій — очевидно — ССРСР не повинна безпосередно брати участі. Треба було передусім, щоби кривавилися у взаємній боротьбі народи Заходу, в першій лінії Франція.

Отже — треба було за всяку ціну накинати Франції уряд „народного фронту“, який, виставлений на безнастанний натиск зорганізованих агентів Комінтерну, скориться всім приказам Кремля.

Ще перед виборами до французьких Палат, на засіданні секретаріату Комінтерну в Москві, 23 березня б. р. заявив Димітров: *французькі вибори се буде поле битви між двома*

*) *Вісник* радо умістить статті, які демаскувалиби діяльність большевицького „народного фронту“ в Галичині, на Волині і на еміграції.

світами, а принесуть вони або перемогу світовій революції, або її поразку.

2 серпня 1935, на тайнім засіданні зїзду Комінтерну, під головством Ерколі, Димітров говорив:

Досвід нашої революційної роботи навчив нас, що революційний напад не зможе вдатися, поки апарат буржуазної держави не дезорганізується і не спараліжується заздалегідь.

Тому, наше головне завдання є в тім, викликати сю дезорганізацію і сей параліз. Притім повинні ми використати верстви поступової буржуазії, які готові — разом з нами — боротися з тими реакційними верствами, які тримають наразі в руках владу.

Зваливши сі верстви, ми виконаємо наше завдання — себто дезорганізуємо ворогів (стенографічний протокол зїзду, видання Комінтерну).

...Пригадуєте, товариші, вже на зїздах 1922 і 1924 ми плмували засновання революційних робітничо-селянських урядів. Але потім нам довелося ствердити, що се булоб можливе лише тоді, коли, при співпраці буржуазних поступових елементів, нам вдалосяби сформувати — як переходову стадію — тимчасовий уряд, який розхитавби державний апарат буржуазії. Ті наші товариші, які покликаються на російський приклад 1917, не повинні забувати одного: що совіська революція вдалася лише завдяки цілковитому розкладові державного апарату Росії. А се — в свою чергу — було наслідком війни. Під теперішню хвилику ми повинні штучно створити умовини, які doprowadилиби до подібного розкладу. Не треба рівноже забувати, що перший російський совіський уряд був уряд „народного фронту“ (з тоїж промови).

Найгіршіша небезпека для нашої пролетарської вітчизни — є можливий напад з боку хижацького німецького фашизму. Коли нам не вдасться спрямувати сей напад в иний бік, в бік иншої країни, ми не дамо собі ради з небезпекою.

Лише уряд народного фронту може взяти на себе обовязок стягнути на себе сей напад. А пролетарі всіх країн повинні пригадати, що їх першим завданням є боронити вітчизну світового пролетаріату — СССР.

Всі філії Комінтерну одержали наказ енергійно працювати в дусі сих думок. Еспанія перша погрузла в анархії, в кривавім безладі, в який її пхнув уряд „народного фронту“. Здійснюючи прикази Димітрова, еспанський уряд віддав свій нарід в жертву кривавого хаосу...

Рішивши впровадити в життя „народний фронт“, себто методу самообеззброєння буржуазії, Комінтерн постановив закинути свої сіти передусім на ті буржуазні партії, які надали собі титул „єдино демократичних і республіканських“. Формулюючи свою тактику, в серпні 1935, на зборах Політ. бюро, заявив Сталін:

Наша сила завжди полягала на нашім умінні використо-

увати протистояння і антагонізми в таборі наших буржуазних ворогів. Правдиві комуністи не спішають в атаку „на ура“, з небезпечною згинутися. Ні, правдиві марксісти, вміють поріжувати ворогів і розбити їх нарізно, накладаючи раз з одним з них, раз з другим. Проти імперіалістичної Франції Версальського договору, ми заключили союз з військовою клікою Німеччини. Нині, проти Гітлера, ми можемо послужитися буржуазно-демократичними групами Франції. Ми можемо відпочити день остаточної боротьби. Але він хутко задзвенить.

Скоро потім приступив комунізм до плянової облоги твердинь масонерії, які зрештою боронилися не дуже завзято. По видаленні Троцького, в рядах Комінтерну все ще залишився великий достойник *Великого Орієнту*, — Королівський Князь Найвищої Мовчанки — Карл Радек-Собельсон.

Сей останний післав до Парижа свого першого ад'ютанта Петерсона, званого під імям „товариша Марка“. Емісар Собельсона зобов'язався переконати братів з *Великого Орієнту* про konieczність дати активну поміч СССР — проти Гітлера. Бо — інакше — грозив Радек — „фірер“, перевернувши до гори ногами Москву, обернеться проти французької масонерії і приготує їй таку саму долю.

Так, в імя червоного папи в Кремлі, масонерії запропоновано конкордат. Сталін мав дозволити на відкриття в СССР шістьох масонських лож під умовою, що їх члени будуть знаві в комісаріяті внутрішніх справ і апробовані ним. Ясно, що ці „авторизовані брати“ будуть членами ГПУ. Взаміну, *Великий Орієнт* зобов'язався: 1) сприяти — у взаємнім інтересі — заснованню „народного фронту“, 2) перевести найскоршу ратифікацію совісько-французького пакту і 3) розв'язати сі французькі ложі, які прийняли в свої члени емігрантів, м. и. ложу „Астрею“.

Комінтерн прив'язує таку велику вагу до „народного фронту“, що для кожної країни призначив своїх мужів довіря, які мали слідити за добрим справованням фронту. Сі агенти називаються так:

В Парижі: товариші Торес і Адамі.

В Базелі: товариш Бодеман.

В Амстердамі: товариші Ван де Гроот і Пальм Дутт (Пальмер).

В Празі: товариші Готвальд, Драгу і Акерман.

В Копенгазі: товариш Янсен.

До них приділені агенти інтернаціонального зв'язку:

В Парижі: Еварісто (Еспанія), Тедескі (Італія), Енрі Льозерей (Франція), Жакмот (Бельгія).

В Базелі: Мілер (Швейцарія), Гольцкнехт (Німеччина), Ферреті (Італія).

В Празі: Запотоцький (Чехія), Прухняк (Польща), Крумов (Болгарія), Вуковіч (Югославія), Беренд (Австрія) і Орделян (Румунія).

В Амстердамі: Де Леув (Голяндія), Шільдс (Англія), Дітріх (Німеччина).

В Копенгазі: Кауфман (Данія), Аксельс (Швеція), Біркен (Норвегія).

Торес і К-о підтримують сталий контакт з московським центром, дістають від нього директиви і прикази і доглядають їх точне виконання з допомогою звязкових, які контролюють і направляють діяльність „народних фронтів“ відповідних країн.

В поважних випадках, як напр. підчас непорозумінь між чеськими соціалістами і комуністами, або підчас французьких виборів, для розяснення положення приїждять з Москви спеціальні висланці центру.

Така була причина м. и. обїзду європейських столиць Миколою Бухаріном, який відвідав в березні і квітні Прагу, Базель, Берн, Амстердам, Брюсель, Копенгагу, Париж і Лондон.

Фінансують організацію „народного фронту“ три агенти, які курсують цілий час по Європі: Фрідріх Лішт, Вілі Краус і Карль Слянський. Їх контролером є Вілі Мінценберг, бувший комуністичний посол до райхстагу, замешкалий тепер в Парижі і головний касір Комінтерну і Мопру в західній Європі.

Ось яким способом Комінтерн контролює, узгіднює і об'єднує діяльність „народних фронтів“ всіх країн.

Таємні потягнення обговорюються на зїздах резидентів і звязкових з московськими касірами. Другий тримістр 1936 Москва уважала за найважливіший. З березня, в Брюселі відбулася конференція комуністичних товаришів, що займали важні становища в „народнім фронті“. Конференція займалася засобами, яких треба ужити, щоби досягнути максимум бажаних наслідків. Головні теми розмов були — діяльність „народного фронту“ в Еспанії і французькі вибори.

Бачимо, яких велитенських заходів міжнародного розмаху — вжило інтернаціональне товариство, щоби прискорити повстання „народного фронту“ у Франції.

Частина програми Димітрова — „знищення і параліжовання урядового апарату“ — поручена до моментального стишлого виконання. В хвилину, коли апарат влади буде — на думку Сталіна — достаточо розхитаний наївними „поступовими“ буржуями, большевики скинуть свої маски демократів і республіканців, щоби взяти країну під чобіт своєї безпощадної диктатури. Сам Сталін, на засіданні Виконкому Комінтерну, 16 січня 1936, заявив:

Клясична історія Керенського знов повториться, труслива буржуазія, що пробує зопитися нас, буде зметена з поверхні ударом пролетарської руки.

Щоби упекти свою печеню Москва, як бачимо — послугоувалася і масонськими льожами, і спеціальними висланцями, і — тумануватими „поступовими“ буржуями. Серед останніх треба було підшукати „отверті голови“, які увірилиб—і при-

мусилиб інших увірити — в „еволюцію“ совітів в бік республіканського демократизму. Майстер у видумуванні кличів, Кремль пустив в світ клич „фашистівської небезпеки.“ Правда, еспанський приклад, з підпалами, насильствами і з масовими і безкарними убійствами в ім'я „народного фронту“ і демократичних „свобід“, повиненби був отверезити „отверті голови“ поступової буржуазії. Але так не сталося...

Яко одна з тих „отвертих голів“ серед „поступових“ буржуїв, зголосився на послуги Сталіна професор Лянґвен, ма-сонський „брат“, один з провідників товариства *Приятели СССР*. Власне під покришкою сього товариства, був. голова комінтерну, Бухарін зробив свою інспекційну подорож по явних і тайних організаціях „народного фронту“. „Брат“ Лянґвен, знаний з своєї відданости Москві, став одним з найкращих пропагаторів „фронтової“ ідеології. Старанність сього „брата“ оцінила Москва і по смерті Барбюса, Лянґвена призначили головою комітету *Проти війни і фашизму*.

Товариші Радек, Ерколі, Швернік, Бухарін і Андреев, се московські керівники „народного фронту“. Вони заснували у Франції численні комітети, які отримують від них вказівки. Вони користають з кожної нагоди, щоб вербувати прихильників для своєї партії. І так. АРАС (*Республіканська Асоціація був. Комбатантів*) скористала з наївности многих добродушних людей, які увірили в декларації „народного фронту“, думаючи знайти в них безпеку проти війни; тим способом — самі того не знаючи, попали під ферулу Комінтерну, який через комуніста Ваян-Кутіре, тримає в руці цілу організацію.

Справу Абісінії також використала Москва, щоби заснувати чисельні комітети *Оборони абісініського народу*. Участь в них буржуазних політиків Кота і Евгена Фрота, спричиняється до замаскування правдивого комуністичного характеру цілої імпрези. Вірні приказам Кремля, ці комітети всіми силами стреміли шкодити паціфістичним спробам Ляваля і — посварити Францію з фашистівською Італією.

Під претекстом оборони демократів, переслідуваних в Румунії і Югославії створено *Міжнародне Правниче Товариство* на чолі з Пилипом Лямуrom, оборонцем „ставісківця“ де Бонні, з Марелем Віляром і Фрідріхом Касовіцем. Разом з тим товариством *Приятели СССР* уряджують протести кожного разу, коли якийсь трибунал осмілиться виточити процес комуністам.

Інші організації під шляхетним претекстом боротьби проти війни гуртують жінок, старанно ховаючи перед організацією правдиву свою ціль: викликання війни і комуністичної революції. З тих жіночих гуртів найважливіші: *Жіночий комітет проти війни і фашизму, Союз жінок проти нужди і війни*. Їх провідники — Вольф, Аделя Лекко і Цебельман.

Нарешті *Лігу Прав людини*, з її керівниками — Ба-

шем і Лянгвеном, завше використовує Комінтерн для пропаганди ідеї „народного фронту.“

Тій самій цілі Москви служать цілий ряд видавництв, фінансованих Комінтерном. Головні: *Рунд-Ферляг* в Базелі, *Мопр-Ферляг* в Ціріху, *Прометей* (уфундований Еберляйном) в Страсбургу, CDLP (Централа для поширення пропагандивної літератури „народного фронту“) в Парижі, *Едісіон де Карфур*, *Едісіон Інтернаціональ*, в Парижі, *Рінг-Ферляг* в Берні, *Малік-Ферляг* в Празі, *Европа-Ферляг* в Ціріху.

Від часу, коли ухвалено відомі постанови Комінтерну в справі „фронту“ на VII-м зїзді, Комінтерн видав на пропаганду і організацію „народного фронту“ в самій Європі понад 50 мільйонів франків. Ся сума — величезна, але — не забуваймо слів Димітрова:

Се поле рішучої битви між двома світами, яка принесе або перемогу комуністичної революції або її поразку.

На службу Комінтерну запряглося навіть державне французьке радіо: комуністичні кандидати виголошували через нього свої „виборчі“ промови, які були нічим иным, як пропагандою комунізму.

Але нема глухих, гірших від тих, які не хочуть чути. Підчас московської поїздки Геріо, його офіційним провідником був Льова Гельфанд, бувший резидент ГПУ в Парижі, відкликаний звідти 30 січня 1930, три дні по тім, як пірвали генерала Кутепова. (В сім звязку варта пригадати, що діяльним борцем „народного фронту“ є адвокат Кампінкі, який мав боронити українську справу на процесі Шварцбарта—К. І.).

Від часу, коли Комінтерн рішив захопити в свої руки владу у Франції, ціла хмара совітських агентів залляла країну Жанни Д'Арк. Очевидно під фальшивими паспортами. Діячі Комінтерну уникають їздити у важних справах під власним імям. Так, коли в 1928 р. арештовано у Відні Белю Куна, кривавого ката угорського народу, він мав фальшивий паспорт. Але його не видали Угорщині, хоч вона того й домогалася: Беля Кун „благополучно“ повандрував, звідки приїхав—до Москви.

В Москві на Арбаті від 1921 існує спеціальне бюро, де виробляють фальшиві паспорти. Ним кермував угорський комуніст Варга. Важніші міста Європи мають філії сього бюро.

Другою установою є *Мопр*. Ним кермують в Москві Єлена Стасова, Єлена Шталь, Кушнер і інші. Центральне бюро для Франції існує в Парижі під проводом Армана Пільо.

Існують рівнож у Франції спеціальні комітети для розкладу армії. Вони працюють з метою підірвати авторитет старшин, уряджувати бунти і страйки у війську і пр. Щоби унерухомити, знеутралізувати армію на випадок революції—основано у війську тайні „ячейки“ для пропаганди. Згадані вже видавництва випускають антимілітаристичні брошури. На сім відтинку працює неякий товариш Пікелес, бувший „звязковий“

між Комінтерном і Абд-ель-Крімом, недоїшлим марокським султаном підчас його війни з монархічною Іспанією і Францією. Мешкає товариш Пікелес на Рю Камброн, а його найактивніші товариші називаються Андре, Бреваль і Серф.

Працею займаються і жінки. Під невинним претекстом помочі ув'язненим комуністам — вони притягають молодь до комуністичної доктрини. В більших портах відкрито спеціальні клуби де обробляють моряків. Політичне бюро компартії прикладає велику вагу до сих клубів. Майбутня революція повинна відразу віддати в руки комуністів головні лінії морської комунікації.

Обдаровуючи своєю увагою Францію, агенти Сталіна не забувають і про її колонії. Тільки в них вже не виступають вони під демократично-патріотичною маскою „народного фронту.“ Тут вони просто виступають проти Франції. Троє керівників північно-африканської секції, Доден, Люсієн і Барель делегували в Мароко товариша Мартена. Події в Сирії дуже цікаві всякому, хто хоче пізнати, як спритно агенти Комінтерну виконують свої дірєктиви. Про них здавав звіт на VII з'їзді сирійський делегат Надір, 30 липня 1935. В Геджі резидує товариш Халімов, в Атенах — для Малої Азії — Кобецький. Всі вони ведуть активну пропаганду проти „французького імперіялізму“ — імперіялізму заприяненої з Москвою держави.

Москва сіє грішми на всі боки. Вже в січні, за почином Пера Семара, французька компартія звернулася до Кремля з нагальною просьбою по гроші, оцінюючи видатки потрібні на вибори на 10 мільонів франків. Москва прислала п'ять мільонів і призначила виборчим касіром комуніста Кашена.

Хутко по тім, нове благання до совітської каси. Справу полагодив Бухарін підчас своєї подорожі.

Він привіз ще два мільони, але поставив умову — коритися без позву дірєктивам Москви. Не лише у важних питаннях виборчої тактики, але навіть в подробицях треба слухати бухгалтерно приказів Кремля.

Бажаючи, як казав Сталін, створити у Франції добу Керенського, Москва спеціально опікується радикалами, без яких, наразі, не можна обійтися. Знаючи, що нагле захоплення влади комуністами у Франції викличе моментальну і небезпечну реакцію, Комінтерн приказав Кашенові зробити все, щоби не викликати непотрібної тривоги. Комінтерн має у Франції два завдання: по перше: — сприяти радикалам, щоби вони перебравши владу в республіці, в якій будуть в'язнями комуністично-революційних сил, по друге — розвинути горячкову підземну діяльність, щоби злучити всі деструкційні сили, які шпурнулиби країну в хаос горожанської війни, а потім — зовнішньої. Комуністи знають лише одну вітчину — СССР. Для неї і для світової революції — першою жертвою має впасти Франція...

Ніколи в ніодній країні не паношилися так цінічно і на-

хабно агенти чужої держави. Франція мусілаби дуже низько впасти, колиб не відповіла на сю безсоромну і злочинну акцію московських запродавців — реакцією, гідною великого народу. Реакцією, якою відповіла Італія і Німеччина.

У Франції, може бути, важиться тепер доля нашого континенту. Бо атака Москви — в формі створення „народного фронту“ з соціал-комуністів і з соціал-ідіотів — шириться по цілій Європі. Поразка, якої зазналиби московські агенти у Франції — ліквідувалиби комунізм і в Парижі, і в Мадриті і в Празі... Се бувби початок ліквідації більшовізму і на Україні і в Росії.

Але наразі Кремль працює — в усіх націях — не виключаючи нашої і знаходить серед соціалістів, радикалів і лібералів — велике число свідомих або несвідомих своїх агентів. Тих, яких — „на другий день по соціальної революції“ (колиб вона вдалася) — так як українських і російських соціалістів — заразже поставивби під стінку. *Stultorum infinitus est numerus!*

Д. Д.

Перспективи

(по 25 травня 1926)

I

З імям людини, забитої на паризькій бруку перед десятьма роками, звязаний в нашій пам'яті період останнього — на разі — збройного зриву Великої України.

Не думаю тут займатися тим, чим займаються деякі з тих, що служили йому, коли він був джерелом „великих і багатих милостей“, а над його трупом не щадять йому ударів ослаченого копита, як деякі „католицькі“ редактори. Ані розпливатися в кон'юктуральних похвалах, як деякі — купані у всіх більшовицьких і новошляхівських водах — „приятелі“, що згадують про „Петлюру в молодості.“ Завдання сеї статті инше. Симон Петлюра — се прапорове ім'я. З тим імям в'яжуться: 1918—1919 роки, потім — 1920 рік. Себто ідея трагічної, самотньої, збройної боротьби за незалежність, і різні зовнішньополітичні концепції, а крім того — цілий той світ соціалістично-ліберальних думок, яким хотіла наша тодішня верхівка сцементувати Україну.

Що з того — вже „традиційного“ ідейного вантажу затримало свою вартість, що ні? Що є ще актуальне? — така тема сеї статті.

Десять літ, що минули від паризького убійства, пам'ятні лишаться не тільки для нас. В тім самім травні, того самого

року наступила у Варшаві зміна режиму, якого підсумки підводять тепер ціла польська преса.

В 1926 — нарід був повний щастям свіжо відзисканої свободи. Версаль був так недавно — лише сім літ тому! Правда, ся свобода мусіла витримати тяжкий іспит, мусіла заглянути в очі страшної катастрофи, що грозила зі Сходу. Але іспит — був витриманий. А се ще збільшило віру і певність себе. Режим, який не відповідав ні сій вірі, ні сій певності — був замінений новим. А сьому новому — як кожному новому — охоче давали час, щоби виправдав довіря, яке на нього покладали.

Так було в середині. А назовні?

Армія III-го інтернаціоналу вернулася „во свояси“, не осягнувши затаєної мрії. „Наші заграницею“ — Войкови і Воронські — чулися далеко не так безпечно, як тепер Балах-Літвінов. А московські грамофони ще не крутилися ні в Лізі Народів, ні в органах „народного фронту“, ні у *Видомосцях Літератцких*, ні у *Варшавських Цируліках*. Москва з Будьонними, Горькими, Демянами Бедними — була в дефензиві...

Таксамо другий сусіда. Всякий шануючий себе німець, від католика-„центровика“ до соціаліста, вбирався в ті часи — à la Weimar. Правда, Айхнер і Ратенау, що шукали співжиття з імперіалізмом побідної Франції — були замордовані (перші стріли на тривогу!) — але ваймарської маски не здійняв — мимо Рапальо — і Штреземан. На нього позволяв собі кричати навіть такий „соняшнокларнетний“ Арістід Бріян! Було спокійно отже і на сім фронті.

Тим більше, що про його непорушність дбала — в аврелі свого найяскрішого престижу — овіяна новою gloire, вічна Франція. З своїм Фошом і — Вейганом, з найсильнішою армією в світі супроти роззброєного противника з другого боку Рену...

Який инакший європейський овид нині! Передусім наступила подія, яку можна прирівнати до затоплення Атлантиди: потонула в забуття ваймарська Німеччина. Рурська провінція, занимана французьким військом, і — Саарська провінція занимана німецьким військом — ось маркантні події, які яскраво віддають зміну, що зайшла в політичнім положенню і в питомій політичній вазі двох ривалів.

Тоді — сепаратистична пропаганда Франції над Реном, тепер — сепаратистична пропаганда Німеччини у Фляндрії і в Ельзасі. Гітлер... Людина, яка що місяця дерла якісь перестарілі клаптики паперу, людина доконаних фактів, яка знайшла свій спосіб боротися з адвокатськими штукарями від параграфів знад Сени. Фрідріхівський Потсдам, що нагло з великої різноплемінної Німеччини зробив одну велику Прусію. З комунізмом скінчено — „в два щота.“ При чім виразно заповіджено, що й „той, хто на Москві сидить, від нас не відсидиться“...

Правда, на сім фронті наступило для Польщі відтяження. Але не з однаковим захопленням прийняте всіма. Фронт, на яким роками йшла не небезпечна позиційна війна, урухомився. Не як неприязельський фронт, але — рухливий, активний, який прагне залишити позиційну війну і — нагальє до того союзників.

Росія — дістала карту вступу до палацу Ліги Народів. Совітським делегатам навіть Іден простягає два пальці. Про аферу Зіновєва забули. Якби не пішов в неласку, мігби тепер над Леманським озером виголошувати промови в обороні світового миру і європейської цивілізації. Коштом гибелі кількадесятих мільйонів селянських „буржуїв-кулаків“ і при ласкавій допомозі генерала фон Зеєкта, створено сяку-такую російську армію.

На приказ болгарина Димітрова, шефа московського Комінтерну, що перейняв ролю царського графа Бобринського — утворено „народний фронт“ під проводом французького жидо-мільйонера Блюма і „французика з Бордо“ — Геріо-Керенського. Кремль дістав в руки могутню підойму, якої даремне благав для себе Архімед, щоби вивернути до гори ногами наш світ. Помагає йому при тому рухливий масонський штаб в Празі, що спритно получив службу інтересам „Великого Орієнту“ з службою інтересам великого Сходу, а справу демократії з справою червоного летунства. Але совітська підойма — вже зачинає рухатися в далеких і в близьких, а спеціально в сусідних країнах, з допомогою того „народного фронту“, якого не було десять літ тому.

Франція перейшла еволюцію від визнання уряду Врангеля до союзу з Сталіном. Прокинулась туга за старим союзом латинської, протитевтонської Європи з бльоком словянства, при чім до словян — старим звичаєм — зачислявали лише тих, що признавали провід Росії над собою. Не зважаючи на трагічний кінець Барту — з'явилася ціла низка його наступників — від Геріо до Кашена. В той час, як царат мав в Парижі лише одного посла — має совітська Росія аж 72-х своїх мамелюків і то в самій Палаті послів. Часи генерала Вейгана відсунулися в імлісту даль. Франція 1936 року зре-зигновано приймає до відома і Саару, і ремілітаризацію Надренії, і зброєння західного сусіди. Від Висли — Франція стала дальшою, Німеччина — близьшою.

Скільки змін і в середині!

Травень 1926 був місяцем страху і надій. Національ-демократія зжахнулася, бо їй здавалося, що бачить привид одного протипартійницького національ-соціалізму, з яким — їй, що погрузла в старій демо-ліберальній ідеології — не під силу було змагатися. ППС — плекала таємні надії, що здійсниться та „Польща людова“, яку сама ані не вміла, ані не знала як здійснити, бо капіталізму не хотіла, а соціалізму по 1920 році боялася.

Ні побоювання, ні надії не здійснилися. Фашизм не народився, очевидно підсоня не сприяло йому. Не зродилася думка, як ідеал нового життєвого стилю, який в своїм вогні — як в Італії чи в Німеччині — перетопивби старозавітне партійництво, який уклавби свої канони, збудував свої вівтарі, знайшов свою емблему — як лікторські різки, гачкуватий хрест, чи серп і молот. Старі партії залишалися і їх давні ідеології. Позбавлена впливів і сили „сеймократія“ — мимо своєї компромітації — не стала зовсім мертвою ідеєю, бо не заступила її інша, устроева ідея. Навіть більше! Не тільки що старе партійництво не зникло, а навпаки — деякі з ворожих ідей (крайня ліва) — проникли — як стверджує однозгідно ціла преса — до деяких (молодечих) організацій пануючого табору.

А потім жиди. Досі сторонники „твердої руки“ — нагло стали вони знову страшними демократами. Коли є страйк в Палестині — се виводить їх з рівноваги. Але зовсім ні, коли деінде вивертають трамваї і б'ють ліхтарні.

Загрожено демократичними рухами національно усвідомлених мас в Німеччині, на Угорщині, в Італії, в Австрії, в Румунії, в Галичині — налякані неагресією з гітлерівською Німеччиною, — всі *Левари*, *Відомості Літературе*, *Хвілі* і *Пшегльонди* — нагло запалали великою любов'ю до „народного фронту“, який лише „тупі реакціонери“ сміють демаскувати як передову стежу Сталіна! Середньоевропейський бльок — се бльок „фашизму“. Франція далеко... А близько — такий виразно антиантісемітський чудовий червоний „союз народів“, де здібні нації завше випихаються на керівниче становище...

Нема антипарляментаризму, нема фашизму, нема національ-соціалізму, не зліквідовано партійництвта. Зачали розправляти закостенілі члени „ендеки“, „пепеєсяки“ і сіоністи. Життя — „оживилося“. Нема виразно написаного, сугестіонуючого напису: — „сюдою!“ з великим вказуючим пальцем і з великим плякатом, що заборонявби інші шляхи. Історія — як здавалося многим — зачалася спочатку...

Се був момент, коли з усіх сторін посипалися питання — „кудоюж на правду йти?“ Дехто поставив питання: — „деж спадщина,“ де ідея? А інші додавали — „чи була?“ І якаж повинна бути?

Помиляється той, хто думає, що тут справа йде про „орієнтації“, щось, як перед війною, так знані і нам. Справа — ширша і глибша.

Люди звичайно не освоюються з новими явищами і фактами, поки їх не назвати якимсь імям. На жаль хрестини якоїсь події — відбуваються кількадесять років, а то і сотку по її народженню. Отже мусимо удатися до історичних, вже названих, аналогій... Уявіть собі фантастичний образ, що Польща лежить між двома державами — як якась континентальна католицька Ірландія — між двома потугами, з яких одною є войовничий іслам, а другою — войовничий протестантизм, як

нпр. за часів „Потопу.“ І вам стане яснішим положення її серед большевізму і гітлерізму. Два світи двох, величезної динамічної напруги ідей.

Що протиставляється їм?

Три сили, три табори, три концепції.

Перший табір — табір травневої „спадщини“, першу ідеологію можна назвати „моцарствовою“, себто великодержавницькою. В минулім році писав *Czas* (3 XI): „l' esprit d'escalier панує в нас всевладно. Нині знову ціла преса захоплена твердженням проф. Колачківського, який на шпальтах *Marchotta* викрив, що властиво ідеологія маршала Пілсудського не існує“. *Czas* не годиться з тим і пише: „ідеологія маршала Пілсудського полягала на підпорядкованню всякої суспільної ідеології — ідеології великодержави“.

Сі слова можна оцінювати так або сяк. Бо напр. ідеологія Мусоліні теж є великодержавницька і теж підпорядковує тій великодержавності всі суспільні ідеології, але ті суспільні ідеології яскраво виявлені, ідейно і устроєво. Вони стали міцною зброєю проти марксизму в цілій Європі. Так само, як суспільницькі теорії національ-соціалізму. Але не в тім річ. Голос *Czas*-у остільки слухний, що майже всі угруповання, що признаються до „ідеології маршала“ — саме так її розуміють. Не инакше. Тому назвав їх „моцарствоцями“.

В сім таборі йдуть напружені розшуки за — ідеєю, за її змістовненням; спроби формулювати виразніше, конкретніше свою ідею, з огляду на загрозу тих двох „іслямів“, розшуки за бракуючою їй суспільною ідеологією.

Розшуки неспокійні, тривожні.

Nowe Czesy (15 V) пишуть: — „Польща, виборовши свободу, має її використати вповні, щоб стати індивідуальністю, культурною одиницею серед народів. Її національна і суспільна думка, і націоналізм, і соціалізм, мають бути польські з духа і форми, не мають бути відписом, на яким виритий стемпель чужої культури.“

Національна і суспільна думка — як ствердження факту, уйде. Але — як постулат синтетичної ідеї?

Чи тут „свій дух і форма“ чи „відпис“? Чи се пригадує, оригінальний духом і формою, фашизм, який розтопив в собі і націоналізм і соціалізм? Чи пригадує своєрідний духом національ-соціалізм гачкуватих хрестів? Чи пригадує — нехай абсурдальний та певний себе, свого власного духа і форми, — „совітський патріотизм“?

Ні, тут до своєрідного далекий шлях!

Се відчуває й сама часопись, що видко з дальшого тягу її думок:

„...ніколи сильніше, як в сім році... не атакував наші розумові і чуттєві наставлення чужий тип і міт цивілізаційний східного й західного сусіди. І ніколи мабуть не була схильнішою й податливішою наша психіка на механічну рецепцію чу-

жої цивілізаційної ідеї... Тому психологічному наїздові чужої цивілізаційної ідеї лиш дуже слабо протиставляється польський цивілізаційний міт, якого умови створив травень 1926 р. Як маємо згадувати його? — питається далше. Чи світить сонце власної ідеї, якаб егзальтувала і цивілізувала нарід?..

Чи ми, як в Італії, в Німеччині маємо титул до радості і гордості? Чи в даті, яка минула — „знаходимо джерело могутності, стилю нового життя?“

Заклику до моральної направи, заклику негативного, — на думку часописі — не вистарчає: „в гаслі тім мусить міститися реальна устроєва ідеологія, ідея перебудови дотеперішного суспільного устрою,“ не сміє бути „браку якоїсь окресленої щодо устрою ідейної програми“, „керівничої ідеї, вже не революційної, а хочби спокійної, повільної суспільної перебудови.“ Горожанське виховання? „Але на правду, ніхто не знає, як воно має виглядати і що має давати.“ (тамже 15 XI 1935).

Постулат окреслено, завдання — поставлено. Але не на сичені вони конкретним, реальним змістом.

Майже ті самі зауваги подає *Prosto z mostu* (10 V) часопис, хоч і не того самого, але до нього зближеного табору: „для молоді велика Польща — то Польща, як осередок нового типу духової цивілізації, яка промінювалаби на цілу середню і південну Європу, яка булаб здібна протиставитися зарівно імперіялізмові совітської Росії, як і нордійському Німеччині, а крім того унезалежниласяби від масонсько-ліберального імперіялізму Франції“...

Ідейний розгін — не можна сказати, щоб вузький. Але знову — слідом за домаганнями — нарікання, що не втілюлося їх в реальнім життю: „wyłgiwanie się“ від мужеського поставлення жидівського питання... Грошеві інвестиції на zatrudнення безробітних, зручні маніпуляції валютою — все се на думку газети — півзаходи, не — цісарські розтини фашизму, осяяного одною всеогортаючою, всепроникаючою, всегуртуючою ідеєю.

„Не бути нічийм сателітом“ — такий постулат газети (23 III). Та що з того, що „лежучи між расістсько-поганською Німеччиною і марксістсько-азійською Росією, чуємо свою відрубність“, коли „боїмся і не вміємо її назвати, витягнути з неї консеквенції“? Бо в назві — вся суть. Річі не названі по імені — не заіснують.

Ті самі максималістичні гасла ставляє і *Bunt Młodych* в ряді статей — в одних натяками, недоговорено, в других — виразніше („модарствоість і федерация“). В однім з останніх чисел (10 IV) кличе до порозуміння, до сцементовання правого фронту, щоби здійснити свої гасла. Але — „без шеф-аніякий табор не стане живою цілістю, не злоає стати потужним тараном політичного ділання“. З того не треба собі, одначе, нічого робити — зауважує газета, — ані тим журн-

тися, бо „правдивого шефа не вибирається, він сам себе накидає“ — людям і подіям.

Се правда, але в критичні хвилини не каже на себе довго чекати. Колиж каже... Подруге, чи сам підхід до справи — порозуміння між правими групами — такий, яким оперує в критичних періодах історія? Вождь фашизму не порозумівся ні з „пополярі“, ні з своїми націоналістами. Рух чорних сорочок всякнув їх в себе.

Той самий максималізм, „шукання доріг до великості“, конечний з огляду „на наше положення між двома бльокми — німецьким і московським“ боронить *Wschód* (1936 I), але і він не вказує реальних, не фантастичних доріг.

Трабантом максималізму виступає і *Zet*. (I III і I V) Треба створити „власну ідею“, „створити морально-політичну надрядну конструкцію, в якій рамах змістилисяби всі динамічні елементи сучасної Європи... дати молоді і цілому суспільству велику ціль, універсальну ідею, якаб розпромінила їх душі“. Се з одного боку, а з другого — в тій же статті стверджується, „що молодь відзискавши незалежність, завше радикальна в своїх стремліннях, не бачучи ніякої нової великої ідеї, пішла за комунізмом або в бік ексцесів в гітлерівським стилі“.

З одної сторони про „духове зеднання“, про ідею, яка змобілізувалаб „творчі елементи“, про ідею „планетарного обсягу“, що обійнялаби і інші народи, про „план нової культури“, про „федераційну імперію“ з осередком на Вавелю і пр. А з другої — запит, чи до того допровадить „двоторова політика?“ Заперечення сеймократії і збереження сейму, непотставлення йому іншої ідеї, якою нпр. є „фашчії“ чи совіти? Чи до того доведе культ національності — і комуністичні впливи в Легіоні Млодих? Чи можна в якимсь з головних таборів знайти щось, щоб могло — „викресати з себе творчу ідею і снагу, здібні радикально перемінити саму націю“? Щоб могло дати відживчий духовий корм народам отсеї „федераційної імперії“?..

I — показне — така сама заввага, що і в *Bunt'i Młodych*: — „В се тут залежить від появи живої, геніяльної одиниці, обдарованої силою володарства і приказу“, силою, рівною — „дінаміці і реформаторській фурії“ гітлерізму і большевізму.

Чи відбивається в постулатах часописів сього табору проблема Великої України?

I так, і ні. Про сю проблему говорить, бо тяжко замкнути очі на її значіння. Але — як пише Васютинський — „не можемо будувати України, бо вимагалоб се розбиття потужного ССРСР, що булоб можливе лише при допомозі Німеччини, і віддалоб нас в її залежність“... Самі моглиб пірватися на щось подібне, але „щойно створивши з Польщі осередок католицької цивілізації, який промінювавби на цілу середню Ев-

ропу". А се — „переростає сили одного покоління. Не можемо отже баламутити українців“ (*Prosto z mostu* 10 V). „З большевиками вступати в союз не можемо — читаємо в *Zet* (1 III..). Але і похід з Німеччиною на Україну був би підприємством пекельно ризиковним“.

Вихід?.. Вихід — вже згаданий — створити власну „сферу“, захопити нею етнічно інші „сфери“ — конче потрібно. Але чи се можливо? Чи вже тепер? Отже в тій „власній ідеї“ — як її уймають ці часописи — або не знаходимо місця для Великої України, або — фігурує вона там, як „підрядний і надрядний“ член нової, ближше не означеної „Ліги Народів“, з Києвом як провінційальним містом, член, вирваний з „монголосфери“ і втягнутий в іншу. При чім ся „сфера“ — по думці *Zet*'у (1 V) — малаби бути невідчуженою між „найбільшими ідеократичними потугами нової Європи“ — між Німеччиною і Росією, малаб бути буфером-наддержавою, яка „боронилаби малі словянські держави перед переможною німецькою експанзією, відмежувалаби Європу від комуни, а zarazом не допустилаби до конфлікту між гітлерією і большевією“...

Такий є сей погляд, який нашим не є і не може бути. З різних причин, а також і тому, що не маємо чого боятися конфлікту гітлерізму з большевією, і тому, що Велика Україна, яка не є малим словянським народом, має свою власну динаміку і свій тип цивілізації, якого — коли зречеться — перестане бути нацією.

Підсумки?

Автори максималістичного табору розпачливо змагаються, шукаючи своєї універсальної ідеї. Нераз формулюють її, але несміливо з застереженнями. Не лякаються тут же визнати, що брак їй насякнення соціальним, конкретним „устроєвим“ змістом, яке моглоб поставити її в один ряд з „реформатською динамікою і фурією“ двох противних їй ідей; що не бачать — в нинішнім періоді часу — того, хтоб очолив сю ідею; що не одно в тій формулі — завдання майбутніх поколінь. Водночас не вважать за свої методи духового спаяння суспільності, властиві фашизмові і большевізмові: *contra plures!* Старою методою демократичної концентрації шукають противаги „народному фронтові“, забуваючи, що там — ся метода концентрації — позірна, бо в „народнім фронті“ є самостійне ядро — комуна, що надає решті своє обличчя і напрям.

В своїй книзі *Am Rande Europas* писав Гайнріх Койц: „тут, на Сході, відчиняється брама в світ, де клекотять різні проблеми і хвилює мряковина... Але ніде нема такої дивної сполуки між волею панування і мрією, між дрібним життям і великими надіями, як на Сході ...Нема достаточного довгого віддиху, щоби століттями консеквентно йти тим самим шляхом“.

Як справу „власної ідеї“ розв'язує лівий, головню соціалістичний табір? Табір, якого колись вязало стільки ниток з табором максималістів?

Просто! По волі чи по неволі, свідомо чи несвідомо — капітулює він перед большевізмом. Гітлерізм — його *bête noire*, вічний привид-пригадка неминучої смерті всесвітньої ідеї франкфуртського жида Карла Маркса; пригадка, що „згнила буржуазія“, що селянство, якому вже лагодилися зашморгнути петлю на шию — що так званий середний стан не є такий згнилий і потульний, як сього хотілосяби московським і бердичівським пророкам „дня заплаги“.

Чолова партія лівиці — ППС, заключає „пакт неагресії“ з большевиками, з партією, яка є втіленням всякої агресії і взагалі, дає себе їй водити за ніс на всяких „народнофронтівих“ імпрезах і — мобілізує пролетаріят для цілей вироблення на засіданнях Комінтерну в Москві.

Орган сеї партії *Robotnik*, нагло зачав „узнавати здобутки будівництва ССРСР“ — чи з Соловками і з Чека чи без них — про се скромно мовчить. З нагоди зїзду пелехатих „працівників культури“ — гордо заявляє, що і його „місце по сей бік барикади“ — по стороні, яка своїм почесним головою вибирає культурного босяка і надворного бояна совітської охоранки Максима Горького. І навіть звиряється, яке то „радісне почуття“ огортає його і його товаришів, „що боротьба точиться повною хвилею“... Радісне почуття папуги, яку тягне за хвіст під ліжку комуністична кітка — як сказавби Сем Велер.

Robotnik кличе товаришів йти з демократичним Заходом проти гітлерівського „варварства?“ Але не бачить, які глибокі реверанси перед завойовником Абіссинії робить Лев Блюм. Як обіцює не вмішуватися у внутрішні справи Німеччини! Як простягає до сеї останньої руку згоди Альбїон і як — в поті чола — трудиться одинокий „західник“ Валах-Літвінов, щоби змобілізувати світ проти національ-соціалізму!

Robotnik заключив „пакт неагресії“ з компартією, він остовпілими очима дивиться на широко роззявлену пащеку совітського боа констріктора і впевняє затуманених товаришів, що се дорога до соціалістичного раю...

Для ППС —се лише наклеп „буржуазних реакціонерів“ — нібито комуністи верховодять в народнім фронті. А колиб і верховодили, напевно ППС не малаби нічого проти. Бож писав той самий партійний орган, що з огляду на те, що Гітлер палить порнографічні і марксовські книжки, а Мусоліні зніс невірність в Абіссинії і скинув з трону такого демократичного монарха, як негус негешті, з огляду на сі страхиття — „розмови про „варварство“ совітське — є такі неприличні, що всяка дискусія мусить устати“!

Захоплені допомогою комуністів, пепеесовці звістують світові: „присла легенда, що нас зліквідовано, що ми зникаємо, що завмираємо... Ми повернемо як нова думка і нова історична течія з пляном перебудови устрою“ і пр... Що за автосугестія! Певно, що вони повертають, як — на приказ.

Москви — і цілий „народний фронт“. Але — як вони, як нова течія? Що ж там нового в їх думці? Які їх власні питоми гасла? Уряд робітничо-селянський? — гасло стягнуте від комуністів! Протифашистські кличі? — теж потягнуті від комуністів! Народний фронт? — так само! Захваляючи СССР, як країну соціалістичного будівництва, як країну з кращими відносинами, аніж у „варварських“ Італії і Німеччині, протиставляючи Заходові культуру Максима Горького, — ППС з своєю пресою — морально демобілізує свої маси, робить їх невідпорними на гангрену зі Сходу, приготував на її прийняття.

Більше! — вона вирікається всіх — з польської точки погляду — ясних традицій своєї партії... Вона вірить, що „Лєнін стояв на становищі незалежності Польщі“. Вона повірила в нову Росію — союзницю в боротьбі ППС проти західно-європейської „реакції“ (гл. *Robotnik* 7 III, 10, 18, 21 і 23 V).

Якжеж инакше думав колись про сю Росію Гнат Дашинський! Революція 1905 року теж щось плела про „федерацію“ народів. Дашинський писав про неї так: „Ніде такої федерації 140 мільонів так ріжнородних народів і рас, підсонь і економічного розвою не було на світі... Лише дикий примус, лише гвалт заданий народам, міг ті великі маси, розкидані на таких величезних просторах, утримати сповидно в купі... Що росіяни висувать на чоло своїх державно-революційних жадань федеративну республіку, се зрозуміло і логічно“. Треба тримати в руках підбиті народи... „Революція Росії не зменшить, її „святих“ границь не торкне, бо на се власне є федерація 140 мільонів. Для нас, одначе, не має федерація сама в собі ніякої притягаючої сили“ (*J. Daszyński — Polityka proletariatu. Warszawa 1907*).

Тепер революція 1917 здійснила „федерацію“, заповіджену в 1905 федерацію „примусу і гвалту“ — як казав Дашинський, — а його наступники в партії співають їй осанну і уважають себе борцями за „визволення трудящих“... І думають, що винайшли власну ідею.

Самостійної ролі ся сила відіграти не може. Ані сама, ані як член „народного фронту“, бо уступає провід комуні. Той самий *Bunt Młodych* ствердив, що лівій течії „потрібна „Людина“ так само, як її треба було ферментові, що нуртував в народі в 1925—26 р.“. Тої людини, „свого Асані, як прапор, а потім як параван для подібної як в Іспанії акції“, — лівийця не має.

Третій табір — національно-демократичний. Ідея якоїсь „ нової цивілізації“ — якою пишаються сусіди з заходу і зі сходу, — чужа їй. Боротися з експанзією тих цивілізацій, нових іслямів — думає сей табір зброєю старої цивілізації. *Warszawski Dziennik Narodowy* (18 V) писав: „Богатьом здається, що діло боротьби з комунізмом се виключна справа репресій, справа „сильної руки“... Комунізм — се ідея, ідея ворожа нашій цивілізації... Але тим не менше ідея. А ідеї — треба протиста-

вити ідею, здібну порушувати маси, будити в них віру, ентузіазм, готовість до посвяти". Хід думок, нібито, такий самий як і в — напочатку — згаданих органах преси. Але якаж є та своя ідея, яку треба протиставити чужій?

Не максималізм, не „федераційна імперія“, не „польоно-сфера“, не власний соціалістичний рай ППС. Сею ідеєю є... „національне почуття“.

Що значить національне почуття? Його не брак французам, не брак еспанцям, не бракувало українцям, ні німцям перед Гітлером, ні італійцям перед фашизмом. І — всеж таки — сі народи стали, стають або недавно ще були жертвою чужої месіянської ідеї! Про якеж „національне почуття“ ходять національ-демократам? Про почуття, може інтензивне щодо внутрішньої напруги, але нешироке щодо змісту, щодо обсягу, щодо ідей.

Головний предмет її уваги — се жиди і „інородці“, динаміка обмеженого розмаху. Релігія, церква? Певно, се міцна опора, але — в руках нового Льйолі або Саваноролі.. Зрештою — наступаючий фронт лівиці — може обійти сі „окопи Св. Трійці“, не конче мусить брати їх головною атакою. Його ідеї — в иншій площині. Він може на сім фронті лише увязнити — для облоги — частину наступаючої армії, а з цілою піти даліше. *Myśl Narodowa* якось недавно виступала з натяками на ширшу програму, але лише з натяками. „Ендеція — писав *Zet* — не вміє окреслити історичного післанництва Польщі в Європі, будуючи програму лише на власне обійстя“. Її програма — лишилася оборонною. Не маючи ніякої „над-ідеї“, вона мусить виступати з асиміляційною панацеєю. І се зрозуміло: як большевики могли дарувати донським козакам їх „лямпаси“ і чуб, коли — на їх думку — вже прищепили їм над-ідею совітського „атечества“, але доки се сталося, мусіли ті „лямпаси“ здирати, — так ендеція, не виробивши своєї „над-ідеї“, — мусить виступати проти найдрібніших етнічних ріжниць. Найбільшу концесію, на яку здобулася — се (в творі Васютинського), коли признала засудженням на асиміляцію право називатися народом...

Зрештою в сім таборі той самий брак „фірера“, який *Zet* і *Bunt Młodych* відчували і для максималістів, і для лівиці. Роман Дмовський? Його психічно скорив собі Схід, він зачав думати категоріями його простору, категоріями не стільки своєї нації, скільки — „вищої цілості“ — слов'янства, при чім не його країна була — як нпр. для Брауна — осередком того слов'янства...

Національне почуття і пр. — се теж підвалини і фашистської і гітлерівської ідеї. Але Гітлер більше думає про *Drittes Reich*, аніж про нарід, а Мусоліні — більше про *Imperium Romanum*, про над-ідею. Вони думають про „нарід“ але про „нарід без простору“ (*Volk ohne Raum*), і зиркають на російські чи африканські простори. Національ-демократія не

любить просторів, замикається в своїм, а боротьба за простір — зводиться у неї до боротьби за ділянки призначених до парцеляції маєтків „на кресах“... Коли хочете відчувати, чим різниться національне почуття національ-демократії від такого почуття національ-соціалізму чи фашизму — подивіться на екрані — образ весни в Куявах чи дожинок, і ліс піднесених до гори рук вітаючих канцлера в Берліні або дуче — в Римі. Іслямів оборонними ідеями не побороти.

Ідея без простору і крім того — в теорії свого „фірера“ — не вільна від „чару Сходу“. Не вільна від нього і ідея лівиці, як ми щойно бачили. Ідея „максималістів“? Вона бачить не лише в гітлерізмі, але і в більшовізмі — „зорганізовану і одностайно кермовану людську волю“, як висловився недавно один з наймаркантніших представників сеї течії. Хоче протиставити з своєї сторони — такуж одностайну волю; але — (змінився в міжчасі оточуючий світ) — теж лише для оборони перед чужим простором, не для впорядкування його хаосу. Перші дві ідеї однобічно суспільницькі, третя — однобічно політична. В усіх — ще не прийшло від абстракції до конкретизації. Рецепта з чудодійним застриком, який ще не прийнято до середини, який ще не розійшовся по жилах, не всякнув в ткани і кров, не оживив організму.

Шукання ідеї, шукання синтези, радикальної на словах, по суті — оборонної.

II

Людина, яка до самої смерти в травні 1926 року в Парижі була уособленням української ідеї, оберталася в іншому середовищі, серед іншого світу. Все довкола нас змінилося і для його країни, за яку вмер, — мабуть ніхто вже — крім його власних земляків, і то не всіх — не відводить місця, як для сили, обдарованої власним динамізмом. Се треба ствердити. Але рівночасно і те, що ідея трагічної, самотньої боротьби з імперією бувших і нових царів, яка була і ідеєю Петлюри 1917—1919 — не втратила на своїй актуальності. Ся — самотньо ся — його духовна спадщина — жива і досі.

Але інша? Той цілий ліберально-соціалістичний світ думок, понять, навичок, програм і тактик, ідеологій і світоглядів, який думала запровадити на Україні верхівка, на якій чолі стояв Симон Петлюра? Читайте українську пресу різних напрямків і побачите, що сей світ і не думає зрікатися колишньої влади над душами. Пишеться і говориться знову про „трудові конгреси“, про „демократичні України“, про „соціалізм“, про „гуманність“, про зєднання всіх до купи і т. д. Одним словом — Україна, коли має повстати, то якраз така, яка була за Центральної Ради чи Директорії...

Чи сю спадщину теж маємо прийняти?

Ніколи і ні під якими умовами. Бо прийняти її — се значить свідомо зготувати власну катастрофу.

Є порода „діячів“, які — напр. за царату тихо сиділи по петербурських канцеляріях — і нагло, коли прийшла революція, зголосилися як кандидати на міністрів України. Того самого типу „діячі“ тихо сиділи в забутті (або в „Нових Шляхах“), і — коли большевицька диктатура вступила в грізний період своєї історії, — нагло пригадалися еміграції, як будучі спасителі України.

Таких є більше, літають вони звичайно зграями, завше обєднуються, творять „єдині фронти“, „спільні плятформи“, „конгреси“ і пр. Тепер з подібним закликм вискочив ультральнобальний чолобитник Сталіна — „знаний письменник“, „голова Директорії“, і прочая, і прочая, і прочая (як стояло в царськїм титулі) В. Винниченко. Очевидно з кличем — обєднатися, обєднатися — всім, від нього самого, через фашистів і прочих буржуїв, аж до щирого українця Любченка. Забув додати ще Шварцбарта, якому стискав руку на паризькїм процесі...

Частина нашої преси — зраділа! Аж тепер, мовляв, рушимо з місця: тож таки не аби що, а го-ло-ва Ди-рек-то-рії! Філістрів, звичайно, обходить лише титул — „голова“, а чим голова напхана — байдуже!

Для нас — ні. Тому поставмо собі питання: 1) в ім'я чого обєднуватися? 2) проти кого? 3) з ким? і 4) нащо? щоби як робити?

Грізна смуга, в яку увійшла сталінівська тиранія вимагає обєднання елементів для боротьби з нею. Але в ім'я чого, якої цілі? Крики соціалістів про централістичну політику Москви — се фрази, які не повинні здурити нас. Бо соціалісти виступають проти „централістичної Москви“ переважно на те, щоби прийняти ту саму Москву, лише — не централістичну. Як приймали її наші „укапісти“, як готові були прийняти соціалісти-революціонери, як приймали шаповалівці „Лігу народів Сходу Європи“ під зверхністю Москви, як приймали соціалісти Вітик, Крушельницький, як прийняв і активно її пропагував — „голова Директорії“, „знаний письменник“ В. Винниченко.

В багатьох своїх брошурках — *Всесвітня революція, Поворот на Україну, За яку Україну*, що вийшли в 1920—34 рр., Винниченко давав виразний наказ соціалістичній еміграції: „вертати на Україну і брати участь у праці і боротьбі з а соціалістичний устрій“... Вінжеж пропагував „самостійну українську радянську державу в союзі з иншими самостійними державами“... Вінжеж радив „прийняти диктатуру Політбюра ВКПартії“ — вже навіть не пролетаріату, а просто Політбюра! — бо в ній „є надія і можливости змінити сю диктатуру в соціалістичну“... Вінжеж поручав „тісний, найтісніший союз“ з Москвою... Вінжеж проголошував, що „єдина,

жива, реальна дійсність теперішнього часу є Велика Всесвітня Революція — а решта, всякий націоналізм і пр., — лише „злочинна і дурна утопія“...

Ось в ім'я яких цілей безнастанно кликав об'єднатися Винниченко земляків! І коли тепер запрошує, серед інших, і Любченка, до „єдиного фронту“, то думає про щось інше? Чи думають про щось інше — аніж про угоду з большевицькою чи іншою Росією — ті, що апробували політику Крушельницьких, Вітиків і Грушевських? І чи втягання отсих бувших людей до якогось „єдиного фронту“ проти Росії не ослабить сей фронт, замість його скріпити?

Друге питання — проти кого?

Соціалісти і радикали кажуть: проти „большевицького централізму“ і... проти гітлерізму! При чім тут гітлерізм? При чім боротьба з силою, яка здусила в себе комунізм; яка морально нанесла непоправний удар престижові большевицької ідеї і яка, тим самим є силою у високій мірі помічною всім противникам комунізму? Чи в сім протигітлерівським кличі соціалістів і радикалів не криється облуда закаптурених сторонників кремлівської диктатури?

А по друге — фронт, який тепер повинен утворитися на Україні і на еміграції — має бути фронт тих, що борються не проти „московського централізму“, а проти Москви. Не за реформи, а за розвал імперії. Не проти „кепського соціалізму“ — в ім'я „кращого“, не проти одної колективізації — за другу. Фронт — про який думаю — має бути фронт протимарксівський, проти тої ідеї, яка обернула Україну в руїну; проти ідеї, яка є протиселянська в своїм заложенню; проти ідеї, яка — в формі „народного фронту“ — є передовою стежою большевізму; проти ідеї, яка — устами Винниченка — запрошує „українського робітника разом з товаришем жидівським робітником йти проти українських панів“ — під якими тепер розуміють „куркулів“, багатоміліонову селянську масу... Проти ідеї марксизму та її сторонників має утворитися фронт на Україні і на еміграції — проти всякої Росії. Чи живі трупи, що проспали від 1917 року — зрозуміють се? І чи допоможуть сліпці зрячим?

Третє питання — з ким? З ким об'єднуватися? З „головною Директорією“, який — від 1919 року аж по нинішній день — реєстрував кожний удар Політбюро по Україні — тільки на се, щоби, забувши на всякий сором, — „пріпадать к стапам ево імператорскава велічества“ нового пана в Грановитій Палаті, вимолюючи для себе ласки й дозволу повернути для „співпраці“ з червоною „чорною сотнею“? Який затрував і еміграцію, і нашу політичну думку, взявши на себе добровільну посаду адвоката диявола? Чи маємо об'єднуватися з радикалами і галицькими соціалістами, які в останнім комунікаті — (гл. *пресовий фільм*) — в „єдинім фронті“ боротимуться

лише за Вітиків і Крушельницьких і за мову? Чи йти з тими людьми, не значить — згори скомпромітувати в очах і мас, і світу — український визвольницький стяг?

Що з того, що „тепер вони переконалися“? Їм треба було на се п'ятнацять літ. А що, як знову повстане ситуація, з якої вихід буде ясний для наших соціалістичних Бісмарків щойно за нових п'ятнацять років? Чи події заждуть так довго, аж хохляцька мазниця надумається? „Голова Директорії“ плаче, що большевики „силою, хитрістю та обдуром“ повалили „знесилений організм“... Але когоч вони взяли тим „обдуром“, як не найяснішого „голову Директорії“ і йому подібні світлі голови? І чи втягати ті світлі голови до „єдиного фронту“, не значить робити з нього дім божевільних?

„Через щож таке жорстоке відкинення мого співробітництва? Через що?“ — стоїть — в десятках благальних варіантів — в одній з чолобитень „голови Директорії“ до Сталіна. Чи в сім „через що“ битого пса, який скавувить і просить ласки — не відбивається ціле духове обличчя сих покараних Богом Ярем? Отсих, — які хилилися перед кожним, хто лиш потрафив грізно гукнути на них — „герш ту, хамів сину!“ І вони гадають, що коли зявляться на чолі „єдиного фронту“, то тим нададуть йому „авторитетности і імпазантности“? Що будуть виразом „твердої, завзятої волі“ нації? Можна булоб реготатися з сеї претенсіональності, колиб не розходилося про таку безмежної ваги справу.

Один з гітлерівців, Альфред Розенберг, в своїй книзі *Кров і честь* писав, що нація потребує не лише комбінаторів, але передусім людей характеру; що повинна дбати не лише про оборону навін, але й боротьбу „з тими силами, які в домашній політиці стають до послуг заграничної пропаганди“; що нову політику можна робити тільки з новими характерами, але що „новонародження характеру можливе лише тоді, коли відокремити тих, що той характер нищать і псують“. Чи наші Манілови, чи наші сторонники гуртовання всіх „любезних земляків“ — читали колись Розенберга? Одного з шефів партії, якій її „ексклюзивна“ і „нетолерантна“ до любезних земляків, „чисто негативна“ метода — таки вийшла на користь? З гризучою іронією говорить Розенберг про повалених соціаль-демократичних ворогів гітлеризму: „панове, що тепер вивтікали, носили в душі свій почуття своєї низшости (Minderwertigkeitsgefühl). Всі вони мали почуття, що вони належали не на міністеріяльні фотелі, лише на шибеницю“, — до сталінівських передпокоїв — сказавби я про наших соціалістів. „Се почуття зробило їх слабими, тоді, як инше почування привело нас до перемоги“!

Власне про се почуття й ходить, коли йде мова про творення фронту з огляду на кризу совітської імперії. Про почуття, якого не було і нема серед зараженого гуманістично-соціалістичними бакціями ліберального світу. Великі нації за-

чинають се розуміти. Навіть Франція — ся колиска ліберально-демократичних думок.

L'Illustration (2 V) — в статті Людвіка Нодо — зводить бій з розпаношеним дефетистичним паціфізмом: „Надія на міжнародне братерство в хвилині, коли добрі заміри є лише по одним боці, — є шахрайство... З точки погляду ідеалу, паціфічно-гуманітарні концепції є такі самі слухні як завжди... Але прийшла нова дійсність, світ нагло перемінився: народи, які хочуть жити і не згинуть, повинні одним рухом змінити ціле своє наставлення, щоби піти за голосом інстинкту збереження... Поява Гітлера повинна змусити нас відкласти на пізніше наші надії на людське братерство... Той однобічний гуманітаризм — „не приготовляючи всі народи до братерства, прискорює руїну і закріпощення одного“...

Поява большевізму — не перешкодила світочам українського відродження писати і пропагувати міжнародне братерство. Відгомін сеї духової спадщини 1917 року бренить і досі в нашій пресі і в наших умах і се є та спадщина, яку мусимо знищити дощенту.

Тут підходимо до четвертого питання: на що той „єдиний фронт“? Щоби що робити?

„Голова Директорії“ і „знаний письменник“ стверджує в своїм посланні, що большевики „не випустять без боротьби“ нашої країни. Аж тепер прийшов до сього переконання? Але нехай! Але щоби боротьбу вести, треба вірити, що вона неминуча; що між ідеалом і нею — нерозірваний зв'язок, що їх — одне без другого — подумати не можна. Якраз сього переконання ніколи не мала та соціалістична верхівка, яка лагодиться знову зачати свою забаву в „визволення України“.

Сеж вони уклали славнозвісні маніфести: „Нас приневолили, щоби ми самі творили власну долю“... Чи люди такої психіки здолають розмовляти з своїми червоними товаришами, які — „не випустять без боротьби нічого“?

Сеж вони проголошували в 1917 (в сам час!), що „сепаратизм умер“. Сеж голова Центральної Ради називав сепаратистів „бандитами“... Сеж він кликав „відкинути боротьбу, явну і тайну з большевиками“... Чи діячі, натхнені його духом, які роблять з нього сивобородого Мойсея, що вказує дорогу, — чи в стані хочби заглянути в очі новим „сабірателям землі русскаї“?

Сеж один з їх найкращих — соціаль-революційний прем'єр, потягнутий 1918 перед німецький суд в Києві — плакав і просив про „снісхожденіє“... Чи його партійні товариші потрафлять внести якийсь інший дух в наші суперечки з ССРСР? Чи натхнені отим „духом“ маси дійсно зроблять щось велике?

Без тої душевної постави — всякі заклики, конгреси всеукраїнські чи трудові, всякі об'єднання і наради — всякі механічні зліпки лишаються безпотрібною метушеною політичних євнухів.

Не вони тепер потрібні — не ті, що нараджуються, лише ті, що ведуть. Не ті, що „обеднують“ непотрібне, а ті, що організують потрібне. Не ті, що будуть засмічувати „єдиний фронт“ збираниною, а ті, що перепроводять сувору і безпощадну чистку. Не ті, що хочуть повторяти соціалістичні вівісекції, а ті, які ставляють боротьбу з совітською імперією в площину неминучої боротьби двох рас, двох шовінізмів; які не думають гасити свого шовінізму. Не ті, що в них в голові парламенти, передпарламенти, трудові чи інші конгреси, міжпартійні бльоки, партійні інтриги. Не ті, що упоминаються за Крушельницьких і Скрипників, за „децентралізацію“ чи федерацію і за „рідну мову“, не ті, що готуються будувати марксистсько-масонсько-жидівську Україну, а — українську і лише українську. Не ті, що отримують прикази від „Великого Орієнту“ з Амстердаму чи з Москви, а ті, що зуміють попалити всі червоні прапори на нашій землі.

Роки 1917 — і слідуючі виявили небуденний розмах, небуденний підйом національного почуття на Україні, але носії його — були „незнані вояки“. Соціалістична верхівка — була згангренувана. Їх, не її спадщину мусять перейняти наступні роки.

Robotnik (10 V) писав недавно, що існують два світи — фашистівський і антифашистівський. Ті, що стоять посередині — будуть змушені прилучитися до одного з тих таборів. „Невтральність стане неможливою. Розправа з фашизмом мусить бути і буде перепроводжена, а всі знаки на землі вказують, що термін тої розправи хутко зближається“.

Так, соціалістична часопись має рацію. Ся боротьба, сей порахунок з комуно-соціалізмом, а далше — з масонерією хутко наступить скрізь в Європі і на Україні. А ся перспектива — вимагатиме від нас цілком інших метод боротьби і будівництва, аніж ті, які вживалося в 1917 і слідуючих роках, метод, подібних до римських і їх містики. Петлюра сього не міг ще бачити (а може й міг). Але в нього всеж вирвалися слова: „коли хтось серед сучасної еміграції української повернувши до рідного краю зі старими, збанкрутованими... методами будівництва нашої держави, той, замість будувати, зруйнувавши її знову, ...ослаблюючи творчі стремління на-роду“.

Власне! Вже названий пропагатор „єдиного фронту“ згадує про московсько-большевицький націоналізм, яка то „страшна, завзята, цупка сила“, як то її там „розпалюють і роздмухують“ і пр. Сам підкреслює „почуття висшости“ росіян супроти нас, сю „могутню підсвідому силу“ російського патріотизму, яка через всі теорії і Маркси — жене його до підбоїв... І — радить тій сліпій силі протиставити — що? Єдиний фронт з Любченками, з соціалістичними гермафродитами, з форналями чужої ідеї, з надворними блазнями Сталіна, до

яких не лише Горькі і Деяни Бедній належать, а й „голова Директорії“, з людьми спільного з більшевизмом червоного прапору...

Чи не простіше тому почуттю — тій підсвідомій силі, — що зломилася нас, протиставити таку саму нашу? Отсю „страшну, цупку і завязу силу“ власного патріотизму, не вичитану в Маркса чи Драгоманова, не розводнену братерствами і гуманностями, а відрухову, саможерцьку, бездоказову, якою греміла Велика Україна в 1917 і слідує роках, але якій не хотіли надати її властивої форми наші інтернаціоналісти? І тепер „єдиномісцеві“ того не зроблять; ту силу вони можуть лише обсервувати і проклинати — в них вона давно вмерла.

Вони ж „проти людей з клерикальним способом думання, для яких існують абсолюти“, бо для них — все відносне, все змінне, все — до прийняття, не виключаючи мокрої ганчірки по обличчю від братньої „пролетарської“ руки.

Ні, сю спадщину 1917 року — ми не сміємо прийняти. Ні людей, що її відродити хочуть. Вони — якби не обєднувалися — національний організм не скріплять, навпаки — ослаблять, зламають його відпорність.

Надходить час „людей клерикального способу думання, для яких існують абсолюти“...

Десять літ — час, за який багато дечого змінилося. Хто не навчиться сам се розуміти, того навчать інші.

М. Л.

З пресового фільму

Діло умістило обширне справоздання з літературної імпрези більшовиків (під фірмою »Зізд працівників культури«) у Львові (про літ. вечір *Вістника* було кілька рядків). Але хутко схаменулося і в ч. 112 містить статтю про »новий комуністичний скандал у Львові«... Ліпше пізно як ніколи. Але важніше — видрукований в тім самім числі *Діла* комунікат наших радикалів і соціалістів, підписаний такими іменами: П. Буняк, д-р Р. Домбчевський, д-р Л. Ганкевич, І. Квасниця, д-р К. Коберський, В. Левинський, д-р В. Старосольський, В. Темницький, д-р М. Стахів.

Комунікат пояснює, чому »українські соціалісти участі в Зізді не взяли«. Бо і якже! Вони здавна стоять »у важкій боротьбі з реакцією, фашизмом, темнотою і одурманюванням працюючого люду« — отже повинні були і виступити на протифашистськім Зізді... Але — не виступили, бо не можуть забути про другий свій обов'язок: »як українські соціалісти не сміємо замикаати очей перед тим, що діється в Союзі Сов. Республік«. Що ж там діється? А там діється таке: 1) »смертні присуди на українських письменників братів Крушельницьких, Косинку, Фальківського, Влизька і Сказинського«, 2) »заслання тої міри працівників культури, учених, письменників і поетів як проф. М. Грушевського, Крушельницького батька, Ю. Бачинського, проф. С. Рудницького, С. Вітика, О. Вишню, М. Ірчану, проф. М. Чайковського і багатьох інших«, 3) »Мовна політика централістичної Москви... проти української

мови і культури... (підкрес. наші — М. А.). Отсе все «суперечить з соціалістичним сумлінням» підписаних і тому вони не хотіли бути на імпрезі, де солідаризувалися з Москвою...

Дуже гарно! Отже, виходить, що соціалістичне сумління соціалістичних ексцеленцій болять лише — репресії, спрямовані проти їх *товаришів-інтелігентів* — «учених, письменників і поетів». А большевицькі репресії проти мільонів нашого селянства і робітництва? А Соловки? А голододжування широких мас України? — *се все ніщо не обходить «соціалістичного сумління» соціалістичних комедіантів! Бо про се нема ані найменшої згадки в їх комунікаті!* А крім того в обороні яких інтелігентів виступає їх «соціалістична совість»? Тих, що як Крушельницький, Чайківський, С. Вітик, Ю. Бачинський, М. Грушевський. М. Ірчан — виступали як активні оборонці, пропагатори московського режиму на Україні! Як той режим захавлювали! Отже, колиб большевики лишили тих «учених, поетів і письменників» в спокою, дозволяючи їм — рідним язиком лизати кривавий чобіт Сталіна, — то «соціалістична совість» галицьких радикалів, соціалістів ані трішки не зворушиласяб, хочби мільони трудячого народу України (на яким ніби соціалістам так дуже залежить) — і далше булиб предметом ввісекції Москви... Невже ті живі трупи від соціалізму і радикальства не розуміють, що єдина прилична річ, яку вони можуть зробити — то усунутися в тінь і мовчати?

Хвіля (17 V) обурюється — на італійських фашистських емісарів, які закидають арабів грошима, підюджуючи їх на жидівські погроми. Як там було з італійськими емісарами — не знаємо. Але знаємо напевно, що емісари Комінтерну сиплять грошима направо і наліво. щоб викликати большевицьку революцію в Іспанії, у Франції і в інших країнах. Але тут цитована часопись не обурюється, ані не робить натяків на гроші заграничних емісарів. Тут Хвіля терпелива.

Та сама Хвіля присвячує кілька слів щойно померлому Освальдові Шпенглерові: «Коли читаємо, його «сочисту» фразу, що війна є форма вишого людського істновання», трудно опертис вражінню, що говорить тут людина несповна розуму. Колиж Шпенглер твердить, що «історія завше роздаровувала правду і справедливість — силі і расі, а на смерть засуджувала народи, яким правда була важніша від чину, а справедливість від сили», — то мусимо ствердити випадок звичайного етичного звироднення». Підписано — *Осіяш Тілеман...* Дуже взнесло і прекрасно! Але всеж — «звироднілий» Шпенглер лишиться — Шпенглером, а етичний Тілеман — Тілеманом. Всеж — у великого німця — не було ні облуди, ні цинізму. Є вони натомісць у всіх тих, які заламують руки над страхіттям гітлерізму — і прищеплюють у Львові культ Сталіна...

Низше подаємо замітки нашої преси про літературний вечір *Вістника*, уряджений 26 квітня у Львові:

«З пильною увагою слухачі вислухали сих рецитацій. Кожда поезія була віддана з чуттям, що степенувало напруження аудиторії. ...В нашії поезії немає багато таких жінок-поеток, щоби так вдатно окреслили становище жінки до життя, до мужчини, як се дає нам у своїй поезії О. Теліга. Низку своїх поезій прочитав нам Е. Маланюк. Його «Київ», «Кармен» та інші поезії, які він рецитував, своїм, сказатиб бронзовим ритмом робили сильне вражіння на слухачів. Гурток авторів, що виступали на недільному вечері, лучить одна спільна ідея — Україна — без хобровливих сентиментів, без декадентської туги, без тепловатих зітхань — нова Україна! Гурт поетів, для яких поезія се не *l'art pour l'art*. Іх поезія своєю новою формою й новим змістом мусить запалювати душу... Се поети — ті, що рецитували свої поезії і ті, яких поезії рецитовано —

нашого національного ренесансу. Фортепянове сольо (К. Гвоздецької) спричинилося до піднесення настрою вечера». (*Новий Час* 28 IV).

»Літературний вечір мав безсумнівний успіх. Продукувалися поети, що зачали свою, так сказатиб кар'єру у *Вістнику*... О. Теліга, своєю природною щирістю, простою інтерпретації, милим голосом і зовнішністю підбила собі серця прихвних... Маланюк читав свої і чужі вірші безпретенсійно й природно». Виступ Б. Кравцева — рецензентові не сподобався — не знати, чи тут була винна поезія, чи що інше (*Українські Вісті* 28 IV).

»Присутні на сьому вечері почули твори поетів, які в боротьбі за нову творчість станули вже на чолі української поезії». (*Обрії* 7 V).

»Пронизані глибоким почуттям та подекуди окутані м'якою мрійливістю вірші Кравцева зробили дуже додатне враження... Сильний вірш Клена «Софія» та йогож «Кортес». А потім виступила О. Теліга з своїми віршами, оригінальними щодо форми (ритміка) та цікавими сполукою жіночої м'якості з громадянським патосом... Вірші Ольжича зробили сильне враження своєю змістовою плястикою й чуттєвою напругою, виявлені в культурній поетичній формі. «Правдивий світ не той для ока зримий» — отсі слова з вірша Клена «Софія» надавали тої цілому вечерові... Ми мали перед собою молодих ідеалістів задивлених у виспі цілі та з погордою відвернення від матеріяльного будня. Мимо деяких застережень, рецензент гадає, що «вони цілим своїм духовим наставленням стоять багато-багато вище від мряковини «пригод і нагод», пропагованих... нашою ліберальною критикою... Вечір сей показав, що є в нас не лише легка «белетристика в «європейському» стилі, але й глибока, продуровлена поезія» (*Мета* ч. 18).

»Відрецитовані твори доказали, що в новій українській літературі наступив рішучий зворот, порив до лету вгору... Годі не висказати окремого признання О. Телізі, що в своїх творах ясновує ролю й завдання української жінки так, як се розуміє здоровий, незвихнений однобічним фемінізмом, світогляд. Неначе доповненням сього літературного відчиту був реферат Е. Маланюка на тему — «Поезія і вірші». Прелегент у вишуканій формі говорив про «Божу іскру» в правдивих поетів, зясовуючи, що слід вважати суттю справжньої творчости». (*Українське Юнацтво* травень).

»Кожний з авторів є осібною, вітальною індивідуальністю. Поезія їх дуже далека від «охів» і зітхань напр. «молодомузців». (*Неділя* 10 V).

Серед закидів преси згадаємо м. и. — що поети рецитували свої вже друковані твори, не нові. Се закид? Скількиж-то нпр., на наших вечерах, декламується вже друкованих творів Стефаніка? Чи Франко, за життя, не уряджував своїх виступів, де рецитував вже друковані твори — напр. «Сойчине крило» або вірші по студеньським зізді 1913 року? Зрештою не все друковане публіка наша читає... Чому рецитували самі автори, а не рецитатори? Може тому, що не мали захоплення до «фахових» львівських рецитаторів... Але найстрашніший закид се зробив пан Д. Пачасів з *Неділі*: що світогляд вістниківських авторів «неоформлений фінезійно, не викінчений»... Від тепер поручаємо всім поетам *Вістника*, які хорують на брак фінезійно-викінченого світогляду — пильно читати *Неділю*. Коли се не навчить їх фінезії — то найзапенумерують *Назустріч*.

Замітку про вечір *Вістника* подало також *Українське Слово* (7 V) в Ужгороді. *Діло* — обмежилося хронікарською заміткою зі змістом переписаним з програми.

В совітських часописях читаємо: Приказ нар. ком. оборони СССР по личному составу армии.

№2488 от 28 ноября 1935 г.

В соответствии с постановлением ЦИК и СНК СССР от 22 сент. 1935 г. «О введении персональных военных званий начальствующего состава РККА» присвоить звания: корпусного командира:

Гринбергу, Исааку Моисеевичу; Груберу, Лазарь Яковлевичу, Хорошу Мордуху Лейбовичу. *Дивізіонного командира*: Боргеру Моисею Павловичу, Вайнеросу, Исидору Давыдовичу; Горину, Григорію Исаевичу; Зельдевичу, Михаилу Евсеевичу; Мустафину, Исааку Абрамовичу; Рабиновичу, Соломону Зиновьевичу, Смоленскому, Якову Львовичу-Шимановскому Григорию Соломоновичу; Щеголеву, Льву Израилевичу, Якубовскому Льву Григорьевичу. *Бригадного командира*: Александрову, Александру Соломоновичу, Круглову-Ланда, Александру Михайловичу; Пивоварову, Моисею Ефимовичу; Пугачевскому; Борису Ивановичу; Рейзину, Семену Борисовичу; Шубину, Исидору Григорьевичу.

Дійсно — цілком інтернаціональна армія. Хоч всеж таки — трохи односторонньо-інтернаціональна...

Бібліографія

Л. Отаманець: *Світанок* — поезії. Львів 1936 стор. 45. Окладинка Р. Чорнія.

Прочитаєш вступний вірш, що починається дивним образом — „Оліями навколо мене тіні“, а кінчається ще дивнішим — „Коли сурмою знову встане степ“ — цікавість до книжки гасне. Настільки, що лише почуття обов'язку змушує переглядати її далі. На протязі сорока сторінок навіть „фаховий“ зір низшепідписаного не має де зачепитися: ані поезії, ані навіть — за двома-трьома винятками — віршів. Разячий брак відповідальності за слово. Якесь блюзнірство у відношенню до мистецтва. Словесні кліші, принагідно випозичені в когобудь, перемішані автором в найбільш дивних комбінаціях, де ані творчої логіки, ані самостійного ритму, ані, врешті, почуття гумору. З подивугідною певністю римує автор напр. піду — зніму, а навіть Ельбрус — імперій. Наголоси вражають своїм егзотизмом. Слова „буруни“, „пеан“, „громи“ і „степ“ — повторюються роззброююче-одноманітно, зраджуючи не лише повний брак відчуття слова, але й зворушливо-жалісну технічну його безпорадність. Та, мимо того, надміром скромності автор не грішить і рішуче, хоч і мало перекожливо заявляє: „В моїм серці бурун“ (стор. 9) і „Пісні мої — не метеори, сталені (сталеві?) скалки... Пісні ті — іскри Прометея, вогонь душі і крик степів“... (стор. 10).

Вражіння від книжки зловісне. Коли з автора людина ще дуже молода, то непростимим є в нього цілковитий брак творчої амбіції, аджеж так притаманної юнакові. Колиж автор — людина зріла, то хай вибачить, але писання його можуть мати лише одну назву: спекуляція. Спекуляція — в сім випадку — на літературнім „націоналізмі“, бож, судячи з деяких зворотів і значної кількості войовничих термінів, автор, улягаючи „моді“, саме за „поетичного націоналіста“ намагається себе перед наївними видавати.

Деякі віршовані появи серед видань останнього часу змушують застерегтися перед симптоматичним і небезпечним явищем в нашій літературі. Зростає в ній кількість публікацій, яких автори глибоко переконані в тім, що вистарчить написати слово „чин“ з великої літери, зримувати батерей — святий Андрей або тепер — мавзер і стосувати в необмеженій кількості чорнильну „кров“ та паперовий „бій“, — щоб мати право титулувати свої зшитки „поезіями“ і позувати на Маринетті.

І сю очевидну істину має п. Л. Отаманець усвідомити собі цілком виразно. Поки ще не пізно.

Е. М.

Зореслав: *Сонце й блакить* — книжка поезій П. Ужгород 1936 стор. 70.

Неможливо-претензійна окладинка другого збірника віршів Зореслава, збірника, що на нього ми мали підстави очікувати нетерпляче, — сталася справжнім фатумом змісту того збірника. Страшний стиль тієї окладинки (чорні церковні літери, ніжноблакитне, якесь косметично-парфумерне тло і, врешті, золотою фарбою виконане в куті „сонце“... якось дивно відбився на змісті творів, здавалося, так надійного закарпатського поета.

Що Зореслав володіє всеукраїнською літературною мовою, ба навіть є, з певним запізненням, в курсі справ всеукраїнського літературного процесу — не потребуємо вдруге повторювати, як комплемент закарпатському землякові. Тим більш, що все те, разом з технічною вправленістю, вже було в першій збірці Зореслава. Мали право ми в другій збірці сподіватися більшого. Власне там, де письменник мав заговорити своїм голосом, своїми словами з своїм власним відношенням до вічних тем поезії; — ми зустрічаємо ті самі псевдотичинівські „перлоспіви“ й „лілейновітності“, ті самі псевдо-патетичні слова без внутрішнього „покриття“, словом той самий підкреслено-умовний й, псевдопатетичний язык, що є найбільшим ворогом поетичної творчості. Ся умовна „словесність“ лягає глухою верстою мертвої матерії на авторове почуття й гасить його в зародку. Тягар неживих слів-алегорій, слів-термінів, слів-абстракцій — справді пригнічує те живе, що, напевно дихало в замірах автора і чого автор не здолав творчої упростатити.

Механічне вживання таких слів як „чаша“, чи „корабель“, чи „конквістадор“ — зовсім не звільняє автора від творчого обов'язку ті (самі в собі, може, й „поетичні“) слова наснажити самостійним духовим зусиллям, наладувати самостійною творчою енергією. Без сього „преображення“ творчого матеріалу — немає творчості, а значить і поезії. Немає навіть доброї „літератури“. Тим гірш, коли автора часом зраджує елементарне почуття літературної міри і він сполучує псевдо-поетичні переміни в цілком дивовижних комбінаціях (стор. 63 і інші). Коли автор пише

В сніжнобілім ооморі
Божеська велична Геба, —

То не здає собі справи з того, що насильно змушує до „співжиття“ цілком різні, властиво протилежні лексичні категорії. Аджеж слово „омофор“, що автоматично вяжеться з постаттю Матері Божої, належить до зовсім іншої сфери понять і почувань, аніж „божеська Геба“. Якже сього не відчуває автор (здається теолог з освіти)? Колиж автор рішився на таке співставлення (може, теоретично й можливе!), то треба було його якось обґрунтувати, мистецько усправедливити.

Таких прикладів найшлосяб в збірці Зореслава кілька. На стор. 67 читаємо:

Обіймемо друг друга в розкішному танку повстань..

На стор. 68:

І потанцює кулемет весільним танком революцій...
Забогато „танців“!

І мимо всього того, мимо дуже слабих (на жаль численних) со-нетів, мимо то тут, то там спостережуваних непереборених впливів, мимо часом безнадійних строф і образів, хочеться вірити в Зореслава. Трудно нам відмовитися від нього і від „закарпатських“ надій з ним зв'язаних. Тим більше, що деякі фрагменти вільного віршу на стор. 16 (*Ранком*), децю з „географічних“ поезій (*Дряшів*), врешті ритмічно-живий вірш Moll (стор. 48) — всеж дають надію, що Зореслав продереться крізь розфарбовану вовну умовно-„поетичного“ словництва і картонні алегорії мертвих символів до конкретного, пульсуючого живого слова.

Е. М.

Ірина Наріжна: *Настрої*—В-во „Дніпрові Пороги“ Прага, року не зазначено, стор. 45.

Є таке старе і порядно — таки зужите рецензентами французьке прислів'я, що, мовляв, „моя шклянка мала, але я пю з власної шклянки“. Прислів'я се мимоволі згадується при перегляді сеї винятково-естетично виданої, хоч і занадто наївно затитулованої, книжечки.

Авторка дебютує книжкою вперше, але вірші її, друковані по періодичних виданнях, знані від кількох літ. Уважний читач не міг їх не зауважити, а amator поезії не міг їх не оцінити.

Можна дискутувати щодо її сили, обширу її емоційного ділання і тематичної скалі, але перший-ліпший рядок переконає навіть скептика і навіть скептик відчує над словами і строфами Наріжної подув творчого життя.

Наріжна не вразить несподіваними досягненнями, новими відкриттями зокрема в області „ремесла“. Перед нею були інші поетки, яким Наріжна дещо в сім відношенні завдячує. Особливо в тематиці, позначився також певний вплив О. Стефановича. Але все те авторка зуміла перетопити й перебороти. В своїй неширокій сфері вона справді панує нині самостійно й незалежно, назагал здаючи собі справу з своїх можливостей і не ставляючи собі невикональних завдань. Єдиний випадок (*Голодний жах* стор. 12), коли авторка переоцінила свої сили, — лише досадніш підкреслив границі її творчості і може шкода, що спроба та не залишилася в рукописі.

Ось, здається, найліпший і найбільш характеристичний зразок творчості Наріжної:

Бог гніву йде з захмареним чолом,
Ховає небо за важку завісу.
І сонце з лук — сполохане — втекло,
Й забилося в кущі десь на узліссі.
І обриси дерев загострив жах,
А барва квітів, трав — усе густіша...
І ось, мов лезо гострого ножа,
Блиснуло в небі, і — здригнулась тиша.

Те, чого так бракує Зореславові — живої конкретності, — Наріжна своїм чисто-жіночим, живучим інстинктом посідає вповні.

Е. М.

1) Антін Вартовий: *У сумерках віків*. Історична драма на 3 дії, 3 ілюстраціями Антона Малюци. Видавництво „Українська Культура“ Львів 1936 стор. 56. (Театральна Бібліотека 1 випуск).

2) Володислав Ковальчук: *Інсценізації вибраних творів Тараса Шевченка*. З 15 образками укладу сцени та 6 піснями в нотах. Накладом Т-ва „Просвіта“ Львів 1936 стор. 96.

Велике запотребування на драматичні твори для аматорських гуртків по наших селах та місточках спричинює, що щораз то нові видавництва беруться видавати „Театральні бібліотеки“. „Театральна Бібліотека Української Культури“ хоче видавати драматичні твори тільки високої мистецької вартості, що малиб розбуджувати у глядачів та читачів героїзм, сталити світогляд та виробляти почуття національної свідомості й гідності, представляючи постаті героїв, що живуть разом з народом, вчуваються в його душу, відзеркалюють його думки й бажання та є висловом його змагань. Плян гідний похвали, не знати тільки, як вдається видавництву його здійснити.

Перший випуск сеї бібліотеки робить корисне вражіння на тлі дотеперішньої повени подібних видань.

Автор мав добрий замисл в драмі *В сумерках віків* Маю на думці провідну гадку твору. Проблема — конфлікт між християнством і поганством в давних часах. Справу сю треба трактувати дуже делікатно,

бо вона легко може викликати небажаний ефект. В передмові видавництва заповідає, що звертатиме увагу на психологію творів — одначе в сій першій драмі не умотивовано належито, чому Мудрослов так легко відрікається віри в Перуна. В цілій драмі досить оповідного, недраматичного елементу, заобого також всяких міркувань — памятаймо, що се твір для широких мас.

Щаслива думка „Просвіти“ видати інсценізовані твори Шевченка для вжитку якнайширших кол читачів та глядачів. Для поодиноких творів може бути стільки інсценізацій, скільки є вдумчивих та тямучих читачів. Таким чином і сі інсценізації Ковальчука не сміють бути єдиними драматичними інтерпретаціями Шевченкових творів, а радше тільки допоміжними вказівками, як собі радити при виголошуванні поетичних творів. Автор знає, що не всі твори надаються для рецитації. Твори сі мусять мати або різноманітні поетичні картини або змінну ритміку і різні протистави та сильно драматичні образи. Але з усіх 12-тьох творів не всі відповідають повищим вимогам. Те саме і з величиною творів. Автор знає, що „інсценізації бувають звичайно короткі“ — і одночасно дає інсценізацію довшого твору, поеми під заг. „Відьма“.

Л. Грамичка

Eugenjusz Małaniuk: *Hellada Stepowa* Wybrał i z ukraińskiego przełożył Czesław Jastrzębiec-Kozłowski. Warszawa 1936 Biblioteka Zet стор. 16.

В останніх часах частіше можна стрінати в польській мові переклади українських творів. Між польськими періодіками містить часто „україніку“ месіаністично-слов'янофільський двотижневик під редакцією Юрія Бравна, що досить дивно називається *Zet*. Про появу перекладів на чужинні мови рішають різні причини: може се бути поява сильних, оригінальних талантів у даному письменстві; часом цікавляться якоюсь літературою з чисто політичних причин, коли якась нація стає актуальною в міжнародній політиці; деколи рішають тільки звичайні знайомости поодиноких письменників. Знається, що не важко буде вгадати, що спричинює в останньому часі живіше зацікавлення польського літературного світу українськими письменниками. Що між нашими сьогочасними поетами не можна не звернути уваги на найбільшого мистця слова, Євгена Маланюка, фанатичного і безкомпромісного бо-яна української національної стихії — се річ зрозуміла. Се найліпше розуміють большевики, що при найменшій згадці про українську Україну обкидають брехливою лайкою автора *Стилет* і *Стильос* та *Земної Мадонни*. Москві не страшні підбрехачі чужинних бульварів, вона дрозжить перед тим, що демаскує нашу безідейність та співає пісню національній силі.

Чеслав Ястшембец-Козловський знаний вже з добрих перекладів Шевченка, (варшавського видання). Добрий переклад мистецького твору повинен мати такі спільні риси з оригіналом: ритм, рими, розмір стрічок, переноси, поетичний словник, ті самі типи порівнянь та метафор і спільний тон. Перекладач дбайливо змагає до того, щоб як найбільше зблизитися до українського оригіналу, при тім далекий він від тієї вульгарної „вірности“ перекладу, що то її часто можемо стрінати в самих тільки перекладачів, а рідко в поетів — перекладів.

В збірці 15 перекладів; з того 11 поезій зі збірки *Земна Мадонна*, решту з попередних збірок *Стилет* і *Стильос*, *Гербарій* і *Земля і Вогні*.

Л. Грамичка

1) Іван Филипчак: *Іванко Берладник або Пропаща сила* Історична повість з XII віку. Накладом Філії Т-ва „Просвіта“ в Самборі з 1936, 16^о, стор. 128.

2) Роман Леонтович: *Звенислава* Оповідання з української старини. „Українська Бібліотека“ ч. 39. Видавець Іван Тиктор Львів, 1936 (березень) 16^о стор. 128. Обгортка Едв. Козака.

В нашій історії є багато величніх постатей, що просяться під перо повістяря чи драматурга. Герої сі діяли не тільки в часі козацької держави, вони змагалися за свою справу вже в періоді княжої Руси. Розуміння державницького моменту помало завоює і світогляд наших письменників, хоч досі не з'явився в нас більший літературний талант, що в довгий низці творів на історичні теми зобразив би нам на весь ріст барвистими красками величні постаті нашого минулого.

Обидва вгорі зазначені твори належать до популярної літератури-призначеної для найширших верств читачів. Іван Филипчак вертає до доби, яку літературно опрацьовував вже В. Бірчак в оповіданні про Ростислава Берладничича. Филипчаків *Іванко Берладник* найліпший твір з усіх його популярних повістей, що досі появились друком. Один герой повісті розуміє, що неможна бажати спокою тоді, коли у світі завжди всюди боротьба. Головний герой, Іван Берладник, се тип середньовічного лицаря на українському ґрунті; для нього степ був домом, земля подушкою, а небо покривалом, бо „жадоба слави пхала його завжди наперед, а гордість не дозволяла вернутися з пів дороги.“

Автор малює свого героя якось несміливо, тримає його в тіні та пише про нього в звітовому тоні. Виглядає так, немов автор нерішений, як ставитися до явища лицаря-наємника, симпатизувати з ним задля його лицарських чеснот, чи ганити за руйнівництво вдачу.

Підкреслити треба ще й регіональний патріотизм автора, що, сам родом з Сянїччини, у своїх творах вихвалює Лемківщину, звязуючи її в минулому з центрами нашого життя. Мова в повісті краща, як була в *Дмитрі Детьку*. *Іванко Берладник* — написаний в 1934 р., *Дмитро Детько* перед кільканадцятьма роками. Автор може виробити ще на популярного письменника, що пише для широких народних мас, тільки не повинен тоді мати претенсій до літератури для інтелігенції.

Знаний стрілецький „вуйко“, Р. Леонтович, вступає, здається вперше, з історичним оповіданням з давньої давнини нашого Полісся. В оповіданні сьому описує бої за власне існування племені Турів з племенами Ятвягів. Автор показався добрим популярним оповідачем, його оповідання зацікавить широкого читача легким стилем та багатою фавбулою на тлі воєнних виправ, коли то аж п'ять пар героїв хоробро борються з ворогами, і то не тільки людськими але й звірячими, бо Леонтович показує читачеві ще й полювання на турів, медведів і рисів. Інтелігентного читача може разити схематичність, що її бачимо при згаданих п'ятох порах: всі вони закохуються таки з першого погляду, в часі боїв чи ловів знаходяться в смертельних небезпеках та майже чудом рятують собі життя і при кінці оповідання святкують аж п'ять пар весіль.

Підкреслемо, що й сей автор добре розуміє закон життя. Старий звичай Турів звучить: „Око за око, зуб за зуб, кров за кров, життя за життя, оселя за оселю!“ Звенислава всеж ще шляхотніша, як дикі Ятвяги, що вбивали навіть безборонних нелїтних дітей. Треба згадати, що діялося се ще тоді, коли наші предки молилися до бога Перуна.

Л. Гранічка

Володимир Інгuleць: *За українське море* стор. 32.

Р. Борис: *Микола Міхновський* стор. 32.

М. Н.: *Що таке народний фронт* стор. 30.

Сидір Корбут: *Симон Петлюра* стор. 32 Видавництво *Дешева книжка* Львів.

Популяризація — се надзвичайно тяжка річ. Не кождий має до того хист і знання. Се в першій мірі відчувається в книжечках В-ва *Дешевої книжки*.

Книжечка про українське море — не належить до найгірших. Серед закидів піднесу, що більше треба присвятити місця козацьким стремлінням до моря. Деякі історичні факти не точні. Непоправний

удар по морській супрематії Іспанії нанесла їй Англія не щойно в 1797 р., а в 1588, знищивши „непоборну Армаду“ Пилипа II-го. До книжечки додано мапу „українських земель в половині XVIII в.“ Чому якраз вибрано сей час і сю мапу, де навіть нема назви України? Чи не ліпше булоб взяти иншу, без такої засадничої похибки?

Міхновський дуже видатна постать в нашій історії. Але його життєпис урвана, кінчиться 1906 роком, тимчасом коли Міхновський помер щойно під большевиками. Мало згадано про таку замітну появу, як видаваний ним харківський орган „Сніп“. Кінчиться книжечка реченням, що від 1917 року Міхновський „розпочинає другу велику історичну сторінку своєї державницько-націоналістичної діяльності“. Про саму ж сю діяльність — нема нічого. А в заголовку стоїть — *Микола Міхновський в дореволюційний час*. Чому лише в сей час? Що за причина уривати життєпис людини в половині?

Брошулка *Народний Фронт* оповідає про багато річей: про капіталізм, про московський імперіялізм, про шумскізм, про диктатуру пролетаріату, але дуже мало про самий „народний фронт“ і його політичне значіння. „Народний фронт“ на тлі нової політики Комінтерну, кокетування „поступової“ буржуазії, викликування „керенщини“ в західних країнах, навернення соціалістів до большевиків, „народний фронт“ як знак упадку і морального заламання деяких буржуазних верств — ось про що повинна була говорити брошулка. Про се вона не говорить. Оповідается, як большевики пролазять в кооперативні гуртки, в „Прогресі“, в гуртки радикальної молоді „Каменярі“ і пр., про потребу боротися з тими зайдами. Але сього мало! Говорячи про „народний фронт“, треба зясувати, що деякі з тих партій чи гуртків, куди влазять комуністи, хочби й ті самі радикальні гуртки — самі тому винні — самі своєю соціалістично-драгоманівською і „протифашистською“ наукою — приготовляють ґрунт для проникнення комунізму; що не лише з комунізмом, але й з марксизмом взагалі мусить боротися той, хто хоче зломити „народний фронт“.

„Чесні українські комуністи поставили справу руба: вичистити Україну з московської мови“... Щож то за поставлення справи „руба“ — ратувати рідну мову і лишати нерідну владу? Ніякої особливої чесности, ані мудрости в тій програмі не було. Дальше — апель до „низових членів КПЗУ“: — „женіть від себе жидівських вождів!“ Чому лише їх? Хіба провідники комунізму складаються виключно з жидів?

Мова не завжди чиста. Що се за „закриточні“ селяни на Україні? Се московське слово, по нашому — „заможні“.

Брошуру про Петлюру написано на коліні. Дінамізм якоїсь історичної постаті цікавить нас і пізнається лише, коли представити її в процесі боротьби з перешкодами. Брошура сього процесу не показує. Майже половина її присвячена висвітленню тодішньої ситуації і взаємин сил — се рішучо забогато, як на біографію. Говорити про цілу українську наддніпрянську перед 1917 роком інтелігенцію, що „вона не мала відваги піти в масу“, що „оминала українські селянські маси“ і „зайвих жертв“ — се повне незнання річі. Тодішня інтелігенція видала РУЦ, яка якраз пішла в маси, в село і в місто і зовсім не боялася „зайвих жертв“, як здається необізаному в справі авторові. РУП і УСДРП якраз в роки 1900-1906 записали свою славу і криваву сторінку в історії визвольного національного руху на Україні... На селі вони були позакжними конкурентами російської соціал-демократії. Взагалі в брошурі більше дидактики і теоретизування, а менше бажаних читачеві фактів.

Міхновською *Дешева книжка* обкраяла половину життя. Петлюри — викрала роки 1920-24. Події до 1920 р., а потім нагло: „у 1924 оселяється в Парижі“. А що було в міжчасі? В міжчасі було щось, до чого автор і редакція не хочуть зайняти ніякого становища, і тому — просто випускають ці сторінки життєписі... Нарешті — недопустиме оперування цитатами. В однім місці: „...як писав про нього Д. Д.“ Де писав? Коли писав? Або, знову цитується щось, „сказане в однім місці“.

Що се за „в однім місці“? Чому не назвати повного джерела? Або знова довший уступ нібито з роману росіянина М. Булгакова *Дні Турбіних*, але на ділі — автор ніякого роману Булгакова не читав, а просто покористався частиною того роману, переложеного у *Вістнику* (1934 I). Такі способи користування матеріалом — абсолютно недопустимі. Авторі *Вістника* — старанно називають джерела, якими покористовуються для своїх статей. Отже, найпростіша річ, коли хто цікавиться тим самим питанням — заглянути до тих джерел і вистудіювати їх. Але автори тих під кожним оглядом дешевих книжок завигідницькі: беруть готові — вибрані і визбирані чужою працею факти, сконструовані чужою працею синтези — і готові відписують в своїх „творах“.

Характеристичне явище, що дістають похвали від перекінчиків, що попасують в ідеологічним місячнику нашої найстаршої партійної групи.

Популярно писати — значить писати приступно, але не значить писати на коліні або з ножицями в руках.

Ар.

Від Адміністрації

Вже вийшла з друку друга книжка Квартальника *Вістника* Д. Барнак — **ТАЄМНИЦЯ ОРГАНІЗАЦІЇ**. Ціна зл. 1.50 з пересилкою 1.70.

Тим, хто не вирівняв належності за вислану книжку Квартальника *Вістника* (Патріотизм), стримаємо висилку.

Хто хоче взяти в кольпортаж книжку: **ТАЄМНИЦЯ ОРГАНІЗАЦІЇ** просимо повідомити. Комісових 20% (при посылці пачками 25, хто прийняв готівкою згори — 30%). Порта не рахуємо.

Річна передплата **КВАРТАЛЬНИКА ВІСТНИКА** на 1936 р. виносить: в краю, враз з пересилкою, — 5 зл.; для заграниці — 7 зл. платних згори. Передплатники **ВІСТНИКА** платять половину (зл. 2.50 і зл. 3.50). Ціна окремої книжки винесе дорожче.

Знижкова передплата **ВІСТНИКА** зл. 23 річно і 12 зл. піврічно, при-слуговує, коли платити згори, або заразже по одержанню книжки. У всіх інших випадках треба платити по зл. 2.20 за книжку.

За приєднання нових передплатників дякуємо: Вп. П. Л. Шкреметко, Лідія Рудко Самбір; О. Ховайло Вільно; В. Гуцуляк Сятин; Гр. Кушнірук Луцьк.

Просимо подати найновіші адреси слідуючих осіб: Інж. Яр. Дикий (передше мешкав Брно, Чехія); Др. Теодор Жеребко — Мюнхен; Омелян Логущ, Володимир Білінський, Ярослав Комарницький, Володимир Кон, Омелян Матла, Яків Кук студенти, всі у Львові; Михайло Заяць Леж Франція.

Вп. Б. Жвір Тарнів — до кінця року з Вас належить зл. 6 з за Книгозбірню зл. 2.50.

Вп. Др. М. Добромиль Грималів — 30 зл. для Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка у Львові виплатили.

Вп. Т. Винничук Америка; о. І. Кмета М. Концевич Канада; В. Панченко-Юревич Німеччина; о. Др. М. Братко Рим; В. Шкоба Др. А. Ольшевський Чехія — гроші одержали, книжки і рахунки вислали.

Дм. Геродот і Л. Киселиця Румунія. Заповіджених грошей (для передачі лийшим видавництвам), досі не дістали. Організація Державного відродження України в Зл. Держ. Півн. Америки; О. Лещенко Прага Чехія; Демян Герасимюк Берлін — грошей не дістали.

Мимо кільнакратного упіннення не вирівняли належності за **ВІСТНИК** і **КНИГОЗБІРНЮ ВІСТНИКА**: Др. М. Малицький Підгайці 5.15; Константин

Яримович 4.25; Павло Лазаренко Лодзь 6.75; проф. М. Капій Лежайськ 5.15; Яків Стирко Угнів 3.50; Пилип Коваленко відділ УЦК Шапениці; В. Марак Буенос Айрес 2.50; Е. Опацький Рим 3.50; За кольпортаж Книгозбірні Маркіян Коц Львів 11.50; І. Хмелюк Париж 12.00; Роман Халупінка Товмач 7.10; Ю. Химинець Мухачів 5.75; Василь Чижевський Бабин Зарічний 7.50; Українська Книгарня Едмонтон Канада 13. (Далі буде).

Всіх хто має залежності за кольпортаж, чи передплату, просимо вивіряти і не наражати видавництва на страти, а себе на стримання дальшої висилки, оголошення на сторінках ВІСТНИКА й чорних листах шкідників видавництва.

Признана книжкова премія за діяльність в 1935 р. слідучим заступникам: С. Симко студ. Познань; Інж. Зубенко Прага Чехія; В. Тимофіївна Кременеччина; Е. Чупрун студ. Вільно; О. Штуль студ. Варшава; о. Т. Волохатюк Канада; Мгр. В. Бородач Ярославщина; Мгр. В. Постригач Тернопільщина; П. Ковальчук Рівенщина; Т. Лапчак студ. Краків; Інж. В. Борис Яворівщина; Е. Гаврачинський Золочівщина; М. Гладилевич Дрогобиччина; М. Шандура Станиславівщина. За кольпортаж: І. Колек Львів; проф. Б. Загайкевич Перемишль; А. Господин Канада; Т. Галема Скільщина; Р. Волошин Дубенщина; М. Білас Дрогобиччина; С. Ніклевич Борислав; Б. Дороцький студ. пов. Рава Руський; І. Кошик студ. Львів.

Книжки признані — будуть при нагоді вислані, або можна відібрати особисто в Адміністрації.

Вже по видрукуванню їх імен вивірнали свою належитість: С. Костиню Канада; Др. І. Хичій Чортків.

Понизше містимо СПИС тих ОСІБ, ЩО одержали наш місячник на вказану нам нашими прихильниками адресу і не прислали ані книжки назад, ані НЕ ВИВІРНАЛИ НАЛЕЖИТОСТІ за неї, мимо трикратного упімення, і мимотого, що бодай рік часу від висилки проминув. Навчені досвідом, що люди за книжки платити не люблять, ми дуже обмежили розсилку, бо не можемо наражати себе на легководушні страти.

1934 X КН.: Мик. Яєїнський Луцьк.

XI КН.: Др. Вол. Ваврик, Радехів, Павло Купчик Золочів, Сава Невинний Платова, Вол. Полянський Перемишль, Др. Ярослав Сахно Перемишляни, М. Тусявичівна Кадовіно.

XII КН.: Др. Вол. Ткачук Яблонів, Др. Дм. Станкевич Коломия, Стеф. Купчик Залізці, Юліян Котик Пархач, Андр. Кузько Чехія, Др. Вол. Третяк Печеніжин, Вол. Кобринський Коломия, П. Ваць Угринь.

1935 I КН.: Роман Бараник Ярослав, о. Фіголь Шульганівка, інж. Павло Горячий Познань, Т-во Луг Підгірне, Пер Радавець Франція, о. Юрик Книжча, Всев. Мазуркевич Варшава, П. Пагнібіда Краків, М. Назаренко Маків, Орест Полішко Сокаль, Еміль Пушкар Варшава, В. Піотровський Коломия, Вас. Русак Кшев, Ст. Савчук Угринь, Др. Микола Ковалевський Варшава, Порфір Відюк Боремель, Мих. Франко Підгірне, Ром. Марчак Угринів середній, Т-во Сокіл Голень.

II КН.: Іван Боднар Тростянець малий, Мих. Бабяк Дусанів. П. Бобаничівна Синевідзко вижне.

III КН.: Юрко Ковальчук Губин, інж. О. Мельникович Калуш.

IV КН.: мгр. Вол. Чума Радехів. Стеф. Мулька Канада.

V КН.: Вас. Чобанівна Милованя, о. Др. Филем. Побігушка Бережань, Др. Т. Решетило Сокаль, Лев Кобані Лосє, інж. Стеф. Овцишук Милованя, проф. Матв. Якимович Острів вол.

VI КН.: дир. Мих. Куриленко Косів, Іван Гуглевич Катовиці, о. Дмитро Могань Жирковець.

Відповідь Редакції

В. Л.: бої, гонцем, вб'єдзя — се не українські наголоси. У уста, юні роти — не дуже поетично звучить. Більше брязкітливих слів аніж поезії.

М. Ш.: як Шевченко ставився до Мазепи, відко хочби з „Великого Льоху“. Там Бог карає наглою смертю і „в рай не пускає“ — Другу Душу за те, що Петрові — „цареві московському коня напоїла... як він їхав в Москву із Полтави“. Ся — навіть невідомо дрібна учинність — є для Шевченка — „тяжким гріхом“...

ПЕРЕДРУК СТАТТЕЙ З ВІСНИКА ДОЗВОЛЕНИЙ ЛИШЕ ЗА ПОПЕРЕДНЮ ЗГОДОЮ РЕДАКЦІЇ.

Нові книжки

Евген Гринишин — Кривавий Збруч. Перемишль 1936 вид. „Самотужки“ ст. 45.

Дрослав Рудницький — Наростки-ище, -исько, -сько в українській мові. Праці Укр. Наук. Інституту т. XXXI Варшава 1935 ст. 68.

Іван Филипчак — Школа в Сріблячах Львів 1936 ст. 38 вид. „Взаїмна Поміч Учителства“.

Богдан Ніжанковський — Вулиця. Львів 1936 вид. „Укр. Бібліотека“ ст. 126.

Проф. Б. Іванницький — Ліси й лісове господарство на Україні т. II Праці Укр. Наук. Інституту т. XXVII Варшава 1936 ст. 120.

Юл. Тирнович — Ілюстрована історія Лемківщини Львів 1936 вид. Бібліотеки Лемківщини ст. 285.

М. Поєдний — На провесні. вид. Світ Дитини ст. 32.

Ром. Завадович — Живий Страхопуд вид. Світ Дитини ст. 36.

Іванна Блажкевич — Івась Характерник вид. Світ Дитини ст. 24.

Історія Українського Війська зш. VI, ст. 241—288.

В. Лопушанський — Садок вишневий коло хати вид. Української Культури ст. 24.

В. Сімович — Іван Франко Львів 1936 вид. Просвіти ст. 68.

Taras Shevchenko, bard of Ukraine by D. Doroshenko, New York City United Ukrainian Organisation of the U. S. New York 1936 ст. 59.

Надіслані журнали

Жиноча Доля Коломия ч. 7.

Світ Дитини Львів ч. 5.

Післанець Правди Рава Руська ч. 5.

Нова Хата Львів ч. 9, 10.

Комар Львів ч. 19-22.

Місіонар Пресв. Серця Ісусового Жовква ч. 5.

Тризуб Париж ч. 18, 19, 20.

Українське Юнацтво Львів ч. 5.

Життя й Знання Львів ч. 5.

Вісті з Луцьку Львів ч. 5.

Дзвони Львів ч. 4.

Наша Культура Варшава ч. 5.

Нива Львів ч. 4.

Молода Україна Париж ч. 4—5.

Обрій Львів ч. 10—14.

Рідна Школа Львів ч. 9, 10.

Спорт ч. 5.

Шлях Молоді ч. 3.

Просвіта — місячник, Львів, ч. 5.

Будівничий Церкви Кремянець ч. 5.

Стяг Станиславів ч. 3-5.

Bunt Młodych Warszawa nr. 26-29.

Myśl Narodowa Warszawa 17-19.

Biuletyn Polsko-Ukraiński Warszawa nr. 15—20.

Nowe Czasy Lwów nr. 7-9.

Prosto z mostu Warszawa nr. 15—20.

Zet Warszawa nr. 8.

Przegląd Współczesny Kraków nr. 4.

Е. МАЛАНЮК

ЗЕМНА МАДОННА

IV книга лірики

Ціна 2 зл. без пересилки

Замовляти в Адміністрації „Вістника“

„О б р і т“

Ілюстрований літературно-мистецький і науковий тижневик

Видає і редагує:
БОГДАН КРАВЦІВ.

Передплата річна — 5'— зл., піврічна — 2.60 зл.,
квартальна — 1'40 зл., місячна — 50 гр. Закор-
доном річна передплата — 2 амер. дол., піврічна
— 1 долар, або їх рівновартість у валюті даної
країни. Поодинокє число в краю — 15 гр.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів, Земляковського 2.

(бічна Міцкевича).

У перших днях червня появиться чергова книжка

Студентського Вістника

Статті на тему пекучих проблем молодого українства.
Сторін 48. Ціна 0'70 зл.

Листи для Редакції та Адміністрації слати на Адресу:
Іван Сосенко, Львів, вул. Львівських Дітей 28. І. пов.

**В Адміністрації Вістника можна
дістати слідуючі книжки:**

Д. ДОНЦОВ: Націоналізм	Ціна	5.00 зл.
„ Наша доба і література	„	4.00 „
„ Леся Українка поетка ук- раїнського рісорджіmenta	„	1.00 „
„ Підстави нашої політики	„	2.00 „
„ Маса і провід	„	1.00 „

III
П 12531

1936 Р. 4 кн. 6

Книгозбірня Вістника

ч. 1 1934 р.

М. ОСТРОВЕРХА

Мусоліні

Ц. зп. 1

ч. 2

МИКОЛА МАКІЯВЕЛЬ

Володар

Ц. зп. 2

ч. 3

М. АНТОНОВИЧ

Геррес

Ц. зп. 1

ч. 4

Р. ЄНДИК

А. Гітлер

Ц. зп. 1

ч. 1 (5) 1935 р.

Д. ВАРНАК

Кардинал Мерсіє

Ц. зп. 1

ч. 2 (6)

Л. МОСЕНДЗ

Штайн

Ц. зп. 1'50

ч. 3 (7)

Д. ВАРНАК

Даніель О' Коннель,

Ц. зп. 1

ч. 4 (8)

В. ТЕМЛЯК

Вогнистий Хрест

полковник Ля Рок

Ц. зп. 1'50

В АМЕРИЦІ набувати Вістник: Книг. М. Сурмача,
103 Ав. А. Нью-Йорк.

ЦІНА КН. 2'20 зп.

Видав: Ольга Бачинська. За редакцію відповідав Іван Устиянович
Ред. і Адм. — Львів, Чарнецького 26 м. 21.